

**A TERMELÉSI MÉRET SZEREPE
A FONTOSABB MEZŐGAZDASÁGI ÁGAZATOK
EREDMÉNYESSÉGÉBEN A TESZTÜZEMEK
ADATAI ALAPJÁN
(2006-2008)**

**Budapest
2010**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató Intézet

Főigazgató:

Udovecz Gábor

Szerkesztőbizottság:

Biró Szabolcs, Juhász Anikó, Kapronczai István,
Kemény Gábor, Mihók Zsolt (titkár), Popp József,
Potori Norbert, Udovecz Gábor

Készült:

az Agrárpolitikai Igazgatóság
Ágazati Ökonómiai Osztályán

Szerzők:

Béládi Katalin
Kertész Róbert

Közreműködött:

Benkő Béla
Dudás Gyula
Fekete Géza
Kiss György
Kolozsváriné Csontos Magdolna
Szlovák Sándor

Opponensek:

Popp József
Szerdahelyi Péter

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. Szántóföldi növények.....	7
1.1. A búzatermelés költség- és jövedelemalakulása.....	7
1.2. A kukorica-termelés költség- és jövedelemalakulása	13
1.3. Az napraforgó-termelés költség- és jövedelemalakulása.....	19
1.4. A repcetermelés költség- és jövedelemalakulása.....	24
2. Kertészeti ágazatok	33
2.1. A burgonyatermelés költség- és jövedelemalakulása	33
2.2. A zöldborsótermelés költség- és jövedelemalakulása.....	37
2.3. Az almatermelés költség- és jövedelemalakulása.....	41
2.4. A borszölőtermelés költség- és jövedelemalakulása.....	44
3. Állattenyésztési ágazatok.....	51
3.1. A tejtermelés költség- és jövedelemalakulása	51
3.2. A sertéshizlalás költség- és jövedelemalakulása.....	57
3.3. A csirkehizlalás költség- és jövedelemalakulása	61
Összefoglalás	69
Táblázatok jegyzéke.....	73
Ábrák jegyzéke	74
Mellékletek	75
Mellékletek jegyzéke	77

Bevezetés

Az EU csatlakozásunkkal összefüggésben a mezőgazdasági ágazatok támogatási rendszere is jelentősen átalakult, ami jól érzékelhető, sőt esetenként számszerűsíthető változásokat idézett elő a termelői magatartásban. Az ismert termelésszerkezeti átalakulások mellett a korábbiaknál teteme-sebb támogatási összegek következtében a termelők nem csekély hányadánál a költséghatékonyság háttérbe szorult. Erre különösen a 2008. évi költség- és jövedelemvizsgálatok világítottak rá, mivel az ágazatok egy részénél az árzuhanások következtében döntően a támogatások biztosítottak jöve-delmet. Ismert az a tény is, hogy a mezőgazdasági támogatások jelenlegi mértéke és főleg formája komoly átalakítás előtt áll, a támogatások nagyságának csökkenése pedig, egyértelműen az értéke-sítési árak szerepének további erősödését fogja maga után vonni. A hazai termelőknek azonban sem a globális, de még a lokális piacokon sincs erős érdekérvényesítő szerepük. Jövedelemtermelésük szempontjából fontos tehát, hogy az optimális költségfelhasználás ismét előtérbe kerüljön.

Az évi rendszerességgel elvégzett költség- és jövedelemszóródás számítások azt is nyilván-valóvá teszik, hogy az ágazatokon belül számottevőek a differenciák, ami azt feltételezi, hogy a termelők egy részének lehetősége van még a költség szint racionalisabb kialakítására. Ezért kiemelt kérdés a lehetséges tartalékok feltárása, de annak ismerete is, hogy az ágazatokat érintő számos szakmai kérdéskör közül, mely területen kell leginkább változtatást érvényesíteni. A költségössz-szetevők és a termelési tényezők költségalakító szerepe egyaránt vizsgálandó. Jelen munka célja a termelési méret és a költségfelhasználás közötti összefüggések feltárása.

Az ágazati méret szerepével az elmúlt időszakban keveset foglalkozott a szakma, a tulajdoni viszonyok átalakulását követően inkább az üzemméret nagyságával kapcsolatos kérdések kerültek előtérbe és ezek is gyakorta inkább politikai megközelítésben. Érdeemes megemlíteni azt is, hogy az üzemméret vizsgálat térnyerésében részben szerepet játszanak az EU-hoz való csatlakozásunk következtében kötelezően alkalmazandó módszertani előírások, amelyek esetenként az egy üzem, egy ágazat elven alapultak.

A hazai környezeti-földrajzi adottságok, a termesztési hagyományok és nem utolsósorban likviditási okok miatt az üzemek döntő hányada azonban több párhuzamos, vagy egymásra épülő tevékenységet folytat. Ezért lényegi kérdés, hogy ezek önmagukban hogyan járulnak hozzá az össz-jövedelemhez. A gazdasági válság további kihatásai miatt számolni kell a korábbi években már tapasztalt tendencia ismételt erősödésével, miszerint az ágazatok egyre inkább önmagukért felelő-sek. Ezért hasznos annak ismerete, hogy az adott üzem termelési szerkezetén belül egy-egy ágazattal való foglalkozás megjelenítése milyen területi nagyság, vagy állatlétszám mellett lehet optimális.

Az ágazati méret „jövedelem-alakító” szerepének feltárását empirikus vizsgálatokkal végez-tük. A számításokat a tesztüzemek ágazati adatbázisára alapoztuk. Az adatok tartalmával és feldol-gozásuk módszerével az AKI évente megjelenő ágazati kiadványa¹ részletesen foglalkozik, ezért ezekre a kérdésekre nem kívánunk kitérni e tanulmány keretein belül. Itt csak annyit kívánunk meg-jegyezni, hogy mind a szövegben, mind a táblázatokban a csoportok egészére az „országos átlag” kifejezést használjuk, ami a tesztüzemek által reprezentált, valamennyi gazdaság átlagát jelenti.

Vizsgálatunk elsődleges célja az ágazati méret és a költség- és jövedelemviszonyok közötti kapcsolat számszerűsítése volt, ezért az elemzések során a rendelkezésünkre álló legutolsó három év átlagát használtuk. (Az egyes évek konkrét adatai az említett kiadványokban szintén megtalálhatók.) Ezt a megoldást az évek közötti, a külső környezeti, főleg a szélsőséges időjárási tényezők által

¹ Béládi K. – Kertész R. (2009): A főbb mezőgazdasági ágazatok költség- és jövedelemhelyzete a tesztüzemek adatai alap-ján 2008-ban, Budapest 2009.

kiváltott ráfordítás-hozam hullámzások kiküszöbölése érdekében is alkalmaztuk. A 2006-2008-as évek e tekintetben igen változatosak voltak. Az átlagosnak tekintett, a kedvezőtlen, illetve a különösen jó esztendőik eredményt alakító hatásai a növénytermelésen túl, időben kissé eltolódva ugyan, de a takarmányokon keresztül az állattartás eredményeire is befolyással voltak.

Munkánk során kizárólag ágazati szempontok alapján gondolkodtunk, tevékenység társításokkal stb. nem foglalkoztunk. Ezért minden ágazat önállóan, a főbb sajátosságok kiemelésével kerül bemutatásra. A termelési méret elemzésénél csak az üzemek által rendelkezésünkre bocsátott információkra tudunk támaszkodni, vagyis az ágazatokat csak egységes egésként tudtuk értelmezni, függetlenül attól, hogy a gyakorlatban a termelés esetleg nem egybefüggő területen történik. Az adatbázis adta lehetőségeken belül négy szántóföldi, négy kertészeti kultúra, valamint három állattartó ágazat vonatkozásában foglaltuk össze röviden az ágazati mérettel összefüggésbe hozható ráfordítás-hozam, illetve költség-jövedelem alakulásokat. Ezek összevetése alapján tudtunk véleményt alkotni arról, hogy napjainkban mekkora termelési méret mellett gazdálkodó üzemekben sikerült leginkább megtalálni a ráfordítás-hozam viszonyok optimumát a bemutatott ágazatokban.

A három ágazatcsoport értékelése után néhány olyan egyedi modellszámítás eredményét is bemutatjuk, amelyek az ágazatok teljesítményeit a kategóriánkénti átlagüzemekre vonatkoztatva tartalmazzák. E számítások lényege, hogy valamennyi ágazatra a kialakított méretkategóriák átlagai alapján meghatározásra kerültek az adott csoportot jellemző összértékek. Így végső soron olyan modellüzemek alakulnak ki, amelyek a különböző csoportok fajlagos eredményeit összesítve tartalmazzák. Mindezeket az elméleti megközelítéseket, részben az ágazatok eredményeinek komplexebb megítélése, részben pedig a különböző ágazatok összehasonlíthatósága érdekében tartjuk szükségesnek közreadni.

1. Szántóföldi növények

Napjainkban a hazai szántóföldi vetésszerkezetet a GOFR növények dominanciája jellemzi. Ezen belül meghatározóak a gabona és az olajnövények. Ez a hagyományokon túl döntően azzal függ össze, hogy az EU csatlakozásunkkal jelentősen átalakult a növénytermesztés támogatása mind szerkezetét, mind nagyságát tekintve. Ennek következtében ezen ágazatok jövedelemhelyezete viszonylag stabilan, a többi ágazathoz – főleg az állattenyésztéshez – képest többé-kevésbé előre kiszámíthatóan alakult az elmúlt években. Ezért a termelők növelték a vetésterületet, így a két növénycsoport jelenleg a szántóterület közel 90 százalékát foglalja el. Mindezek indokolták, hogy vizsgálatunkat ezen kultúrákra terjesszük ki, nevezetesen a gabonák közül a búzára és a kukoricára, míg az olajnövényeknél a napraforgóra és a repcére. Ez a négy növény fedte le a szántóterület háromnegyedét 2008-ban.

A vizsgálatnál öt méretkategóriát használtunk. A méretközök meghatározásánál figyelembe vettük a tesztüzemi rendszer ágazati adatbázisa által biztosított lehetőségeket, valamint a KSH gazdaságszerkezeti összeírásának közlésénél használt paramétereket. Fontos szempont volt továbbá, hogy a négy szántóföldi kultúránál azonosak legyenek a méretkategóriák, lehetőséget biztosítva az olvasóknak, illetve az adatokat felhasználóknak a növények összehasonlítására. Az így kialakított méretkategóriák a következők:

1. méretkategória: 10,00 hektár alatt,
2. méretkategória: 10,01-50,00 hektár,
3. méretkategória: 50,01-100,00 hektár,
4. méretkategória: 100,01-300,00 hektár,
5. méretkategória: 300,01 hektár felett.

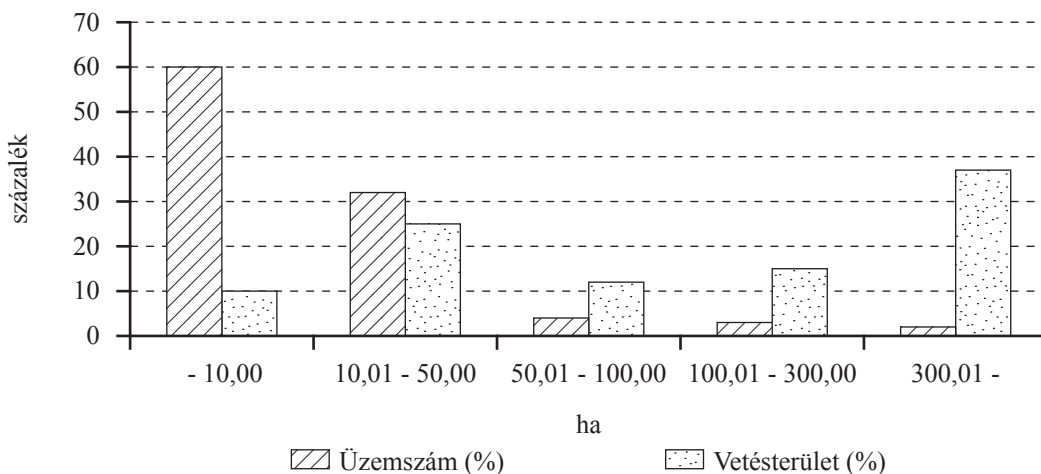
1.1. A búzatermelés költség- és jövedelemalakulása

A költség- és jövedelemhelyzet bemutatása előtt célszerűnek tartjuk – részben az adatok egységes értelmezését segítve – röviden összefoglalni, hogy a vizsgált 3 év átlagában miként alakult a tesztüzemek által reprezentált gazdaságok számának és vetésterületének megoszlása a különböző ágazati méretkategóriák között.

A **búza** esetében az üzemek 60 százaléka található a 10 hektárnál kisebb, és 32 százaléka a 10-50 hektáros csoportban. Mindebből következik, hogy a gazdaságok csupán 8 százalékánál haladja meg a búza vetésterülete az 50 hektárt. A legkevesebb üzemet (1,6 százalék) a 300 hektárnál nagyobb kategóriában találjuk.

A vetésterületi arányok gyakorlatilag fordítva alakulnak. A legnagyobb méretkategóriában található a búzaterület 37 százaléka, de jelentősnek mondható a 10-50 hektáros csoport 25 százalékos részesedése is. 10 hektár alatt mindössze a terület 10 százaléka helyezkedik el. Mindenképpen figyelmet érdemel a 10 és 50 hektár közötti csoport, mert mind az üzemszám, mind a vetésterületi arány tekintetében a második helyet foglalja el, vagyis a két mutató alapján egy igen domináns méretkategóriáról beszélhetünk (1. ábra).

**A búzatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriáinként, 2006-2008. évek átlaga**

A búzatermelésben az **egy hektárra jutó kiadások** tekintetében 33 ezer forint különbség mutatkozik a méretkategóriák között. A legkisebb költséggel (116 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti gazdaságokban termeltek, míg a legnagyobb méretű üzemek átlagban ettől 28 százalékkal többet, 150 ezer forintot költöttek egy hektár búzára (1. táblázat).

Ezen túlmenően megállapítható, hogy a vizsgált három év átlagában a nagyobb vetésterülethez nagyobb termelési költség tartozik, és ezen belül az első három méretcsoportban az átlagos szint (136 ezer Ft/ha) alatt maradtak a termelők kiadásai, míg a 100 hektár feletti 2 kategóriában 4 és 10 százalékkal meghaladták az átlagot. Ez arra utal, hogy az ágazatra jellemző átlagot a búzánál a nagyobb ágazati méreten gazdálkodók kiadásai határozzák meg.

Az ágazatok költségalakulását döntően a termékelőállításához felhasznált anyag és anyagjellegű kiadások határozzák meg, melyek közül kiemelt szerepe van az ipari eredetű anyagoknak, gépeknek és eszközöknek, illetve ezek felhasznált mennyiségének és árszínvonalának.

A búzatermelésben a három fő anyagköltség (vetőmag, növényvédőszer és műtrágya) az összes költség 36 százalékát tette ki a vizsgált évek átlagában. Területegységre jutó nagyágukat tekintve ugyanakkor markáns különbségek figyelhetők meg az egyes ráfordítások között az ágazati méret függvényében.

A **vetőmagra** fordított kiadásokban gyakorlatilag nincs eltérés az első négy kategóriához tartozó gazdaságoknál, mivel minden csoportban valamivel 14 ezer Ft/ha fölött alakult a költség, szemben a legnagyobbaknál, ahol 13 ezer Ft/ha maradt ez az érték. Ennél a ráfordításelemnél tehát mindössze 15 százalék az eltérés a szélsőértékek között, hiszen napjainkban már minden gazdaság igyekszik megfelelő minőségű, fémzárolt vetőmaggal végezni a termelést. A korábban tapasztalt – sokszor a pénzügyi nehézségekkel összefüggő – gyakorlat, amikor a megmaradt termést használták fel vetésre az üzemek, ma már nem jellemzi a búza ágazatot. A jelenleg meglévő különbség főleg abból adódik, hogy a gazdaságok milyen alkupozícióban vannak a vetőmag forgalmazókkal szemben, azaz ki milyen engedményt tud magának kiharcolni. Itt kétségtelen, hogy a nagy tételben vásárlók kedvezőbb pozícióban vannak. Ezen túl a nagyméretű gazdaságok alacsonyabb vetőmag

költségében az is szerepet játszik, hogy ide tartoznak azok a gazdaságok, amelyek fémzárolt vetőmag előállításával is foglalkoznak, így saját felhasználásból oldják meg az ellátást, ezért a belső elszámolásnak megfelelően közvetlen költségen számolják el azokat.

A vetőmaggal szemben a **növényvédőszer-költségben** közel 100 százalékos eltérés van a minimum és a maximum értékek között. A 10 hektár alatti búzaterületen hektáronként 7593 Ft-ot költöttek növényvédelemre a gazdaságok, míg a 300 hektár feletti 14 991 Ft-ot. Az eltérés főleg a rovarölő és az egyéb növényvédőszer felhasználásban jelentkezik. Ez utóbbiak között kerülnek elszámolásra például a talajfertőtlenítésre, biológiai védekezésre, rágcsálók elleni kárenyhítésre fordított kiadások. Mindebből adódik, hogy a legkisebb méretcsoportban a búza növényvédelmi költsége az összes költség 6,5 százalékát tette ki a vizsgált években, míg a legnagyobbaknál ez az arány meghaladta a 10 százalékot.

A közvetlen anyagfelhasználások harmadik és egyben legnagyobb tételét a **műtrágya** költségek adják. Itt a szélsőértékek különbsége 44 százalék, de hangsúlyozni kell, hogy ez a differencia nem a legkisebb és a legnagyobb méret, hanem az első és a negyedik kategória között található. Figyelmet érdemel továbbá, hogy a legnagyobb és a 10-50 hektáros csoportot jellemző hektáronkénti 23 ezer forintos műtrágya költség a búzánál megegyezik a tesztüzemi átlagot jellemző szinttel.

1. táblázat

**A búzatermelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	135 692	116 459	123 317	129 023	140 516	149 580
Vetőmagköltség	Ft/ha	13 793	14 697	14 424	14 200	14 380	12 738
Műtrágyaköltség	Ft/ha	22 615	17 079	22 516	24 398	24 660	22 783
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	12 284	7 593	9 900	11 791	13 181	14 991
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	138	101	136	150	161	137
Gépköltségek összesen	Ft/ha	36 257	43 678	38 327	33 499	33 945	34 639
Saját gépköltség	Ft/ha	25 736	18 077	21 407	24 816	29 162	29 673
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	10 521	25 600	16 920	8 683	4 783	4 966
Munkabér és közterhei	Ft/ha	11 252	4 983	6 267	8 774	12 837	16 524
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	17	19	16	16	17	18
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	13 662	2 932	7 989	11 027	18 620	19 272
Bérelt terület aránya	%	68,89	14,48	40,38	57,03	88,74	98,90
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	19 831	20 258	19 784	19 333	20 982	19 486
Átlaghozam	t/ha	4,36	4,04	4,17	4,31	4,22	4,66
A főtermék önköltsége	Ft/t	30 725	28 367	29 351	29 762	32 976	31 562
Értékesítési átlagár	Ft/t	35 595	32 521	33 792	35 227	36 291	37 280
Ágazati eredmény	Ft/ha	67 633	58 617	62 554	69 778	62 413	75 095

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Hasonló tendenciák, illetve arányok figyelhetők meg a műtrágya hatóanyag felhasználás tekintetében is. Az átlagos 138 kg/ha-os szinthez képest a 10 ha alatti gazdaságok 101 kg-ot juttattak ki egy hektár búzára, míg a 100-300 hektár közöttiek 161 kg-ot. Ezzel szemben a legnagyobbaknál 137, a 10-50 hektár közöttieknél 136 kg hatóanyagot használnak fel hektáronként a vizsgált 3 év átlagában.

Mindezek azt is jelzik, hogy a tesztüzemi gazdaságok adatai alapján a műtrágyák beszerzési árában érdemi különbség a búza ágazatnál nem mutatható ki.

Végezetül a műtrágya felhasználással kapcsolatban célszerű azt az általános érvényű – minden ágazatot jellemző – tényt megemlíteni, hogy a gazdaságok többsége, mérettől függetlenül igyekszik a talaj minőségének (aranykorona) és azok tápanyagtartalmának megfelelően megválasztani a szükséges műtrágya hatóanyag mennyiségeket a szerves trágyázási lehetőségek figyelembe vételével együtt. Az anyagi lehetőségek szűkössége miatt azonban nem egy esetben kénytelenek az általuk optimálisnak tartott szinttől eltérni.

A szántóföldi növénytermelésben az említett anyagjellegű ráfordítások mellett a termelési költségen belül jelentős tételt képviselnek a **gépi munkákra fordított kiadások**. Ennek aránya a búzánál átlagosan 26,7 százalék volt a vizsgált évek átlagában. A legmagasabb gépköltség (43 678 Ft/ha) a 10 hektár alatti gazdaságokban található. A vetésterület növekedésével jellemzően csökken a gépköltség nagysága, ugyanakkor a legkisebb érték (33 499 Ft/ha) nem a legnagyobb, hanem a harmadik (50-100 hektár) méretcsoportban található. Az utolsó három kategóriánál ugyanakkor nincs érdemi különbség ebben a költségelemben.

A valódi különbséget a saját és az idegen gépi munkák aránya jelenti. Kis méretek mellett sok munkafázisra értelmetlen saját gép beszerzése és fenntartása, mert nem tudják hatékonyan kihasználni azokat a termelők. Ilyen például a betakarítás, amelyet ezek a gazdaságok szolgáltatásként vesznek igénybe. Ekkor azonban a szolgáltatást nyújtó nyereségét is meg kell fizetni a munkadíjában, míg a saját géppel végzett betakarítás közvetlen költségen kerül elszámolásra a növénytermelési ágazaton. Ez tükröződik a 10 hektár alatti gazdaságok gépköltségénél, ahol az idegen szolgáltatások aránya 59 százalék, de 44 százalék a 10-50 hektáros csoportban is. Az összességében legkisebb gépköltségű harmadik méretcsoportban (50-100 hektár) is még 26 százalék az idegen felhasználás aránya, és csak a két legnagyobb méretű kategóriánál csökken 15 százalék alá ez az arány. A gépköltségek termelési költségből való részesedése fokozatosan csökken a méret növekedésével. Amíg a kis területű üzemeknél 37,5 százalék, addig a 300 hektár felettieknél már csak 23,2 százalék volt.

Az anyagköltségekhez képest ugyan mind abszolút összegét, mind arányát tekintve kisebb tételt jelent a szántóföldi növényeknél a **munkabér és közterheinek** nagysága, de annyit feltétlenül szükséges kiemelni, hogy a szélsőérték között több mint háromszoros a különbség, ami a búzánál hektáronként 11 541 forintot jelent. Ez abból a magyar gyakorlatból adódik, hogy a kisebb méretű üzemeknél a magas járulékterhek miatt minimális a bérkivétel. Ezzel szemben a nagyobb mérettel rendelkező gazdaságoknál az alkalmazotti munkaerő magasabb aránya miatt ez nem járható út. Ezt azért szükséges hangsúlyozni, mert a közölt adatok alapján megállapítható, hogy a munkaóra felhasználásban gyakorlatilag nincs különbség az egyes méretkategóriák között.

A termelési költség szerkezetét vizsgálva végezetül a földbérlet kérdését kell kiemelni. A vizsgált három év átlagában a búzatermelésben az egy hektár vetésterületre jutó átlagos **földbérleti díj** 13 662 forint volt, melyen belül a legkisebb és a legnagyobb érték között több mint 6,5 szerez különbség alakult ki. A 10 hektár alatti területen az átlagos díj nem érte el a 3 ezer forintot, míg a 300 hektár felettieknél meghaladta a hektáronkénti 19 ezer forintos szintet. Ez a differencia

egyértelműen a bérelt terület arányának különbségéből adódik. Az első méretkategóriában a vetésterületnek mindössze 14 százalékát bérelték a gazdaságok, míg a terület növekedésével ez az arány ugrásszerűen nő, és a legnagyobbak csoportjában már eléri a 99 százalékot. A tényleges, vagyis a bérelt terület után fizetett díjak tekintetében gyakorlatilag nincs különbség (19 333-20 982 Ft/ha) az egyes méretcsoportok között.

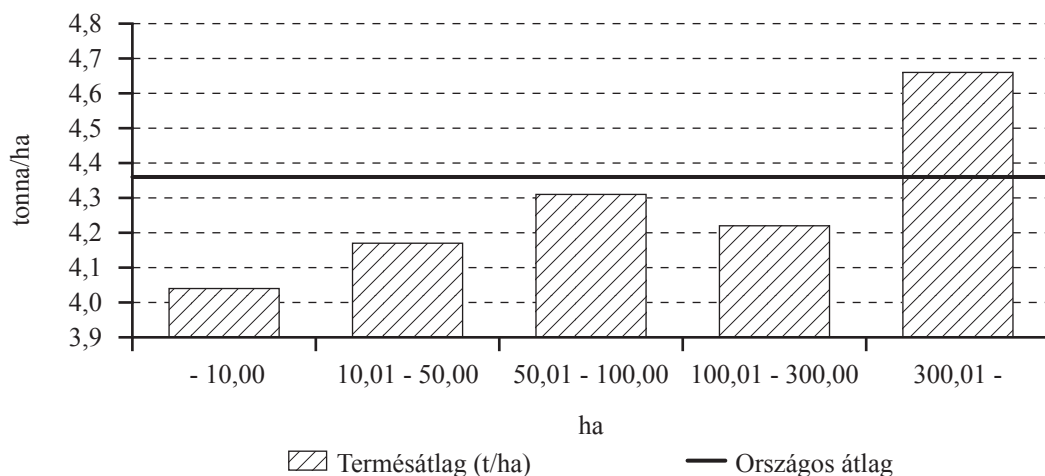
A földbérleti díj tehát látszólag versenyhátrányt jelent a bérelt területen gazdálkodók számára. Ezt azonban azért kell látszólagosnak tekinteni, mert a saját földet egyszer meg kellett venni a termelőnek, aminek ára vagy értéke a magyar számviteli gyakorlat szerint nem kerül elszámolásra, illetve kimutatásra a termelés költségei között. A forgalmi költséges megközelítés szerint viszont tény, hogy ez a ráfordítás a nagyobb méreteknél többlet kiadást jelent.

Gyakorlatilag az előbbieken kiemelt ráfordítások adják a búza kiadásainak 78-84 százalékát, így a termelési méret függvényében az itt meglevő különbségek határozzák meg a termelési költség differenciáltságát is. Ezek azok a költségelemek, amelyek hatékony felhasználásával leginkább lehet befolyásolni ráfordítás oldalról egy-egy ágazat eredményességét.

A búzatermelés **hozamait** tekintve elmondható, hogy az ágazati méret növekedésével többnyire nőnek a hozamok, ami a magasabb – főleg az anyagjellegű – költségekkel függ össze. A minimum és a maximum értékek között 15 százalékos az átlaghozamok eltérése. Figyelmet érdemel, hogy az átlagos szintet csupán a legnagyobb méretkategóriába tartozó üzemek haladják meg (2. ábra).

2. ábra

A búza átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként,
2006-2008. évek átlaga

A ráfordítások mellett a földminőség is jelentősen befolyásolhatja a terméseredmények nagyságát, ugyanakkor – ami a mellékletekben is látható – érdemi differencia a búzánál nem mutatkozik a méretcsoportok között. Az tény, hogy a legnagyobb hozamhoz (300 hektár feletti kategória) tartozik a legmagasabb aranykorona érték. (Az időjárás szerepével itt nem foglalkozunk, mert az nem méretfüggő.)

A ráfordítások és a hozam együttes hatékonyságát mutató **önköltség** a 10 hektár alatti területen termelő gazdaságoknál alakult a legalacsonyabban (28 367 Ft/t), míg legdrágábban (32 976 Ft/t) a 100-300 hektár közötti méretcsoporthoz tartozó üzemekben állították elő a búzát. A 300 hektár feletti ágazati méretnél a kiváló hozamok következtében az addig fokozatosan emelkedő fajlagos költség már csökkent.

Összességében elmondható, hogy az első három méretkategóriában (100 hektárig) a búza önköltség az átlagos szint alatt maradt a 2006-2008. évek átlagában, és csak az utolsó két csoportban termeltek az átlagnál drágábban a gazdaságok.

Az ágazati szintű eredmény végső soron a kiadások és a bevételek nagyságától, pontosabban ezek egymáshoz viszonyított arányától függ. Kérdés, hogy az ágazati méret függvényében a költségeknél tapasztalt különbségek a bevételi oldalon is fellelhetők-e. Ez azért merülhet fel, mert a termékszintű költség-jövedelem vizsgálataink már hosszabb ideje azt mutatják, hogy a ráfordítások (inputok) területén még mindig nagyobb a termelők mozgástere, mint az output (értékesítési árak) oldalán. Elméletileg ugyan a kínálat bővítésével vagy éppen szűkítésével befolyást gyakorolhatnának az árakra a gazdaságok, de az egyre globalizáltabbá váló piacon minimális a hazai termelők lehetősége. E téren inkább a piachoz való alkalmazkodás stratégiája marad az üzemeknek. Ez azt is jelentheti, hogy az ágazati méreteknél az értékesítési árban nincs differenciáló szerepe.

A vizsgálatok alapján azonban azt kellett megállapítanunk, hogy ez a feltételezés nem igaz, hiszen a termelési méretkategóriákhoz különböző **értékesítési átlagárak** tartoznak. A búzánál például a vetésterület növekedésével párhuzamosan emelkedett az ár. A minimum és maximum értékek között 15 százalékos különbség alakult ki, melyen belül a legkisebb átlagárat a 10 hektár alatti területen termelők érték el, míg a legnagyobbat a 300 hektár feletti vetésterülettel rendelkezők. Ebben több tényező együttesen játszik szerepet. Egyik ilyen, hogy a nagyobb árutömeggel rendelkező termelők alkupozíciója kedvezőbb a felvásárlókkal szemben, így magasabb árat tudnak elérni. Ezek a gazdaságok kevésbé kényszerülnek rá az azonnali értékesítésre (saját raktározás), így meg tudják várni az optimális értékesítési időpontot. Emellett nem elhanyagolható a minőség kérdése sem. Nem mindegy, hogy milyen az étkezési és takarmány minőségű búza aránya az össztermésen belül, ami jelentős mértékben összefügg a tápanyag utánpótlásra és a növényvédelemre fordított kiadásokkal, valamint a betakarítás (saját gép szerepe) optimális időpontjának a megválasztásával.

Az értékesítési átlagárakkal kapcsolatban feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy a vizsgált években valamennyi méretcsoportnál az árak fedezték a termék-előállításra fordított kiadásokat. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert így a támogatások teljes egészében a termelők jövedelmét növelték. A támogatásokkal nem kívánunk részletesen foglalkozni, de annyit szükséges megjegyezni, hogy a gazdaságok egy része nem élt valamennyi jogcímen kapható támogatás igénylésével. Emellett a közvetlen ágazati támogatások között került elszámolásra egyéb az ágazathoz kapcsolódó, illetve kapcsolható (pl. agrárkörnyezet gazdálkodási) támogatás is.

A bevételeket és a kiadásokat együttesen vizsgálva elmondható, hogy az **ágazati eredmények** a nagyobb méretkategóriák felé haladva emelkednek. A legkisebb területegységre jutó jövedelmet (58 617 Ft/ha) a 10 hektár alatti területen gazdálkodók érték el, míg a 300 hektár feletti csoportban ez az érték meghaladta a hektáronkénti 75 ezer forintos szintet. Meg kell említeni ugyanakkor, hogy a méret növelésével nem automatikusan emelkedik az ágazati eredmény. Erre példa a 100-300 hektár közötti üzemek csoportja, melyeknél a kedvező bevételek ellenére a magas termelési költség miatt kisebb jövedelem képződött, mint a 10-50 és az 50-100 hektáros csoportokban.

Mindez azt jelzi, hogy az eredményes gazdálkodás kulcsa a ráfordítás-hozam viszonyok optimális összhangjának a megteremtése. Természetesen itt a termelők szándéka, szakértelme önmagában kevés, mert a legkörültekintőbb gazdálkodást is tönkre tehetik a kedvezőtlen környezeti hatások (pl. aszály), valamint a kedvezőtlen piaci folyamatok. Ez utóbbira jó példa a gabonafélék utóbbi években végbemenő szélsőséges felvásárlási ármozgása.

Kijelenthető, hogy a három év átlagát tekintve a 300 ha feletti területen termelő gazdaságok búzatermelése alakult a legkedvezőbbben. Ennél a méretkategóriánál sikerült a kiadások és bevételek közötti optimális arányt megtalálni. Az is igaz, hogy ettől a szinttől az 50 és 100 hektár között termelő csoport gazdaságai nem sokkal maradtak el. Nem sikerült a termelés összhangját megtalálni a 10-50 hektár és a 100-300 hektár közötti területen termelő üzemeknek, és az adatok alapján megállapítható, hogy a 10 hektár alatti területeken a legkevésbé jövedelmező a búzatermelés.

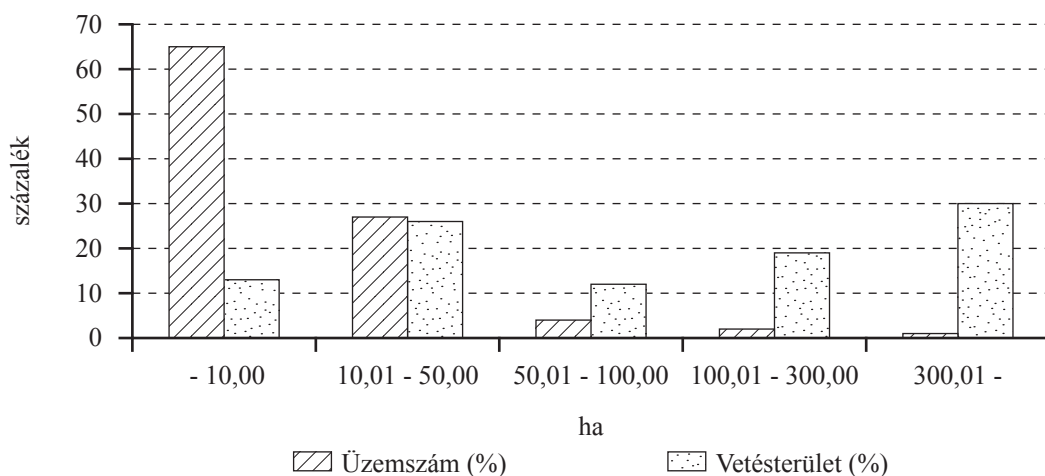
1.2. A kukorica-termelés költség- és jövedelemalakulása

A **kukorica** ágazatot a búzához hasonló általános tendenciák jellemzik, azzal az eltéréssel, hogy itt a kisebb méretkategóriák felé határozott arányeltolódás figyelhető meg. Így például a kukoricát termelő gazdaságok közel kétharmada (65 százalék) a 10 hektár alatti csoportban foglal helyet, míg a legnagyobbban csupán az üzemek alig egy százaléka. Ennél az ágazatnál ugyancsak jelentős (27 százalék) arányt képvisel a 10-50 hektáros méretkategória.

A vetésterület megoszlásánál szintén a kisebb kategóriák felé történő arányeltolódás jellemzi a kukoricát a búzához képest. A legnagyobb területi arány (30 százalék) ugyan itt is a 300 hektár feletti csoportnál található, de ettől mindössze 4 százalékkal marad el a 10-50 hektáros csoport. Ez utóbbi méretkategória jellemzője, hogy gyakorlatilag megegyezik az üzemszám és a vetésterület részesedése a minta egészében. Említést érdemel továbbá, hogy a kukorica vetésterületének 13 százalékán a 10 hektárnál kisebb területen termelő üzemek termeltek, valamint az 50-100 hektáros kategóriában a terület csupán 12 százaléka található (3. ábra).

3. ábra

**A kukorica-termelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

A **kukoricánál** a búzához hasonlóan megállapítható, hogy a termelési méret növekedésével fokozatosan emelkedik a területegységre vetített költség. A legkisebb érték (159 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti csoportban található, míg a legtöbbet a 300 hektár feletti területen termelő gazdaságok (205 ezer forint) költöttek egy hektárra a vizsgált három év átlagában. A szélsőértékek között meglévő 29 százalékos különbség gyakorlatilag megegyezik a búzánál mért aránnyal.

A két vezető gabona-növényünk adatai megegyeznek abban is, hogy az első három kategóriában (100 hektárig) a termelők kiadásai elmaradtak a tesztüzemi átlagot jellemző (179 ezer Ft/ha) szinttől, míg a két nagy méretű csoportban megegyeztek, illetve meghaladták azt. A **területegységre jutó átlagos költség** szintjét tehát a kukorica-termelésnél is a nagyobb ágazati méreten termelő gazdaságok kiadásai határozzák meg (2. táblázat).

A kukoricatermelés anyagköltségei közül szintén a vetőmagot, a növényvédőszert és a műtrágyát szükséges kiemelni, melyek az összes kiadás 34-37 százalékát teszik ki.

A **vetőmagra** fordított kiadásokban mindössze 11 százalékos különbség van a szélsőértékek között, amelyek szintén a legkisebb és a legnagyobb méretkategóriába tartozó üzemek között találhatók. A középmeretekkel rendelkező gazdaságoknál gyakorlatilag nincs eltérés, átlagosan hektáronként 22 ezer forintot költöttek vetőmagra. A kukorica-termelésben ezen a téren nem is igen képzelhető el markáns differencia, mivel a termék-előállítás csak megfelelő minőségű, fémzárolt vetőmaggal lehet sikeres. A költségekben meglévő különbség döntően az eltérő fajtából, és a felhasznált vetőmag mennyiségéből adódik. Említést érdemel továbbá, hogy a kukoricánál az összes költségen belül 12-14 százalékot tesz ki a vetőmag szemben a búzával, ahol ez az arány 10 százalék körüli. Az viszont mindkét gabonafélénél megegyezik, hogy az ágazati méret növekedésével fokozatosan csökken a vetőmagköltség aránya.

A három kiemelt anyagköltség közül a legkisebb tételt a **növényvédőszerekre** fordított kiadások teszik ki, de ezek átlagos értéke is megközelíti hektáronként a 18 ezer forintot. A kukoricánál ugyancsak megfigyelhető, hogy a termelési méret növekedésével emelkednek a növényvédőszerekre fordított kiadások, ami összességében a legkisebb és a legnagyobb méretcsoport között 56 százalékos különbséget jelent. A legmarkánsabb eltérés az egyéb növényvédőszereknél van, és mint a búzánál említettük itt kerülnek elszámolásra többek között a talajfertőtlenítésre, a biológiai növényvédelemre, a rágcsálók elleni kárenyhítésre fordított kiadások.

A kukoricatermelés növényvédőszer költségéről szintén megállapítható, hogy az első három csoport értéke a tesztüzemi átlag alatt marad, és ebből adódóan a nagyok kiadásai határozzák meg az átlagos (18 ezer Ft/ha) szintet.

A közvetlen anyagfelhasználások harmadik és egyben legnagyobb tételét a kukoricánál is a **műtrágya** költségek teszik ki, de ennél az ágazatnál nincs jelentős eltérés a vetőmag és a talajerő utánpótlására fordított kiadások között. Az átlagot tekintve ez a differencia hektáronként ezer forint alatt maradt a vizsgált években, sőt a közölt adatokból megállapítható, hogy a 10 hektár alatti, valamint a 10-50 hektár közötti területen termelő gazdaságoknál a műtrágya költség volt az alacsonyabb, és csak az 50 hektárt meghaladó csoportoknál alakult a tesztüzemi arányokhoz hasonlóan a két ráfordítás elem egymáshoz viszonyított nagysága.

Megfigyelhető továbbá, hogy a vetésterület növekedésével általában emelkedik a műtrágya költség, de a harmadik és a negyedik csoport között minimális visszaesés található. Összességében a szélsőértékeket 50 százalékos eltérés jellemzi.

**A kukorica-termelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	179 242	159 089	161 645	175 585	179 131	204 768
Vetőmagköltség	Ft/ha	22 851	21 711	22 417	22 520	22 547	24 050
Műtrágyaköltség	Ft/ha	23 644	18 114	20 577	25 393	24 935	27 222
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	17 756	14 076	14 842	16 822	18 294	21 907
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	143	112	125	157	154	161
Gépköltségek összesen	Ft/ha	40 296	48 917	43 663	40 664	36 636	35 776
Saját gépköltség	Ft/ha	27 948	20 603	24 820	27 755	30 141	32 562
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	12 347	28 314	18 842	12 908	6 495	3 214
Munkabér és közterhei	Ft/ha	12 947	7 272	7 262	9 992	13 261	21 293
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	20	24	19	18	18	21
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	14 673	3 243	8 157	13 446	18 629	23 288
Bérelt terület aránya	%	66,57	16,51	39,37	65,48	86,78	99,64
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	22 043	19 643	20 716	20 536	21 467	23 373
Átlaghozam	t/ha	6,59	5,94	6,46	6,70	6,53	6,98
A főtermék önköltsége	Ft/t	27 252	26 761	25 139	26 255	27 473	29 356
Értékesítési átlagár	Ft/t	30 314	31 422	31 045	31 191	30 615	28 813
Ágazati eredmény	Ft/ha	63 972	66 995	80 259	78 612	67 395	40 747

Forrás: Az AKI testületi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Hasonló tendenciát, illetve arányokat mutat a kukorica ágazat műtrágya hatóanyag felhasználása is. Az átlagos 143 kg/ha-os szinthez képest a 10 hektár alatti gazdaságok 112 kg-ot használtak fel egy hektárra, míg a 300 hektár felettiek 161 kg-ot. Ezen belül a 10-50 hektár közötti területen gazdálkodók szintén az átlagnál kevesebbet (125 kg/ha) juttattak ki, míg a 3. és 4. méretcsoport üzeimeinek a műtrágya felhasználása szinte megegyezett. Ezek az adatok gyakorlatilag azt is jelzik, hogy a műtrágya beszerzési árában a termelési méret függvényében érdemi különbség nem mutat-
ható ki.

Végezetül meg kell említeni, hogy a műtrágya az a ráfordítás elem, amellyel úgymond legin-
kább „gazdálkodnak” a termelők. Drasztikus input áremelés, vagy pénzszűke esetén ezt a ráfordítá-
sukat csökkentik legelőször, még azon az áron is, hogy tisztában vannak annak termésmennyiségre
gyakorolt káros hatásaival. Ez a termelők részéről örökös küzdelem a műtrágya gyártókkal és for-
galmazókkal szemben, mivel azok az áraikat a növénytermelési ágazatok jövedelemhelyzetéhez
igazítva határozzák meg.

A kukoricatermelésben – hasonlóan a búzához – jelentős a **gépi munka** igény. A 2006-2008 évek átlagában ennek nagysága tesztüzemi szinten meghaladta a hektáronkénti 40 ezer forintot. A legnagyobb (49 ezer Ft/ha) összeg a 10 hektár alatti területen termelő gazdaságoknál merült fel, és a vetésterület növekedésével csökkent ez a költségtétel. A 300 hektárnál nagyobb területen kukoricát előállító üzemekben már csak 36 ezer forintot tett ki a gépköltség. Ez a közel 37 százalékos különbség egyértelműen a búzánál már említett saját és idegen gépi munka arányából adódik. A kis területek esetén a munkák egy részét idegen szolgáltatásként veszik igénybe a termelők, ami többlet kiadást jelent a saját géppel végzett munkával szemben. A 10 hektár alatti méretcsoportban például 58 százalékos az idegen munka aránya, de a 10-50 hektár közötti termelőknél is még 43 százalékot tesz ki. Ezzel szemben a legnagyobbaknál mindössze 9 százalék a másoktól igénybe vett gépi munkák költsége. Ennek oka egyértelműen a betakarításban keresendő, ahol a szélsőértékek között több mint hatszoros az eltérés.

A saját gépre alapozott termelés előnye nemcsak olcsóságában jelentkezik, hanem abban is, hogy a munkákat könnyebb szervezni, illetve jobban lehet alkalmazkodni a természetstechnológia szempontjából optimális munkavégzési időpontokhoz. Természetesen bizonyos mérethatárok alatt gazdaságtalan saját gépparkra berendezkedni, mert a kihasználatlan eszközök jelentősen megrágtatják a termelést. E mellett a gépvásárláshoz pluszforrásokra van szüksége a termelőnek, de szemben a földdel ezek a kiadások értékcsökkenés formájában elszámolásra kerülnek a költségek között.

A gépimunka-intenzív szántóföldi növényeknél, mint már említettük kisebb a jelentősége a **munkabér és közterheinek**, de annyit célszerű kiemelni, hogy a szélsőértékek között háromszoros az eltérés, ami a kukorica esetében hektáronként 14 ezer forint differenciát jelent. Ennek okai ugyanazok, amelyeket a búzánál már említettünk. A munkaóra felhasználásában érdemi eltérés nincs a méretkategóriák között, egyedül a 10 hektár alattiak 24 óra/ha értéke tér el jobban a többiekétől, ami technológiai különbséggel hozható összefüggésbe.

A kukoricatermelés költségeinél szintén markáns különbség figyelhető meg a **földbérleti díjban**. A legkisebb területen gazdálkodóknál egy hektárra 3243 forint földbérlet jutott a három év átlagát tekintve, míg a legnagyobbaknál ez a tétel meghaladta a 23 ezer forintos szintet, ami több mint hétszeres eltérést jelent. Ennek oka itt is a bérelt terület arányában keresendő. Az első csoportban a terület mindössze 17 százaléka, míg az utolsóban közel 100 százaléka bérlemény volt. A ténylegesen bérelt terület után fizetett összeg nagyságában gyakorlatilag nincs különbség (20-23 ezer Ft/ha) a méretkategóriák között, de az azért említést érdemel, hogy a nagyobb területi csoportok felé haladva növekvő tendenciát mutat a földbérleti díj. Ez nyilvánvalóan a bérlők és a bérbeadók alkupozíciójából eredő okokra vezethető vissza.

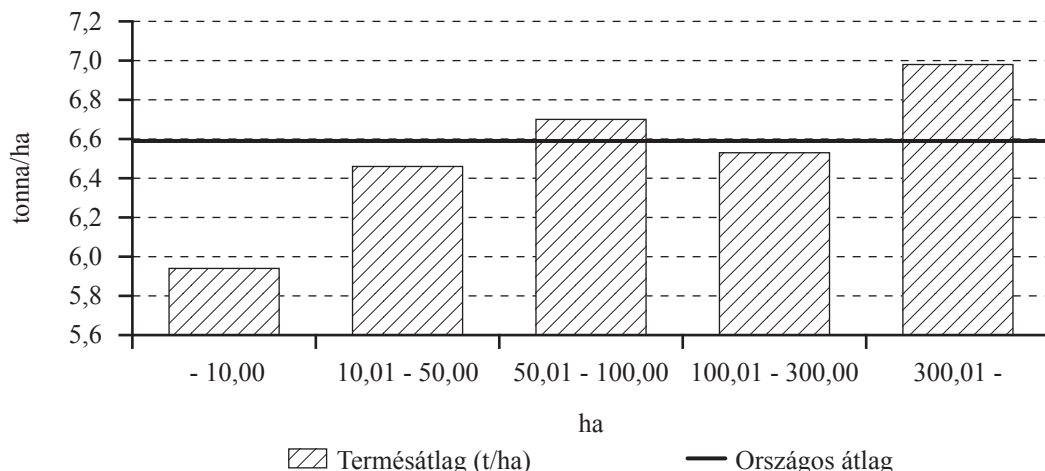
Az említett költségeken felül a kukorica-termelésénél még két költségelemet célszerű kiemelni. Az egyik a **száritás**, mely átlagosan 14 ezer forint kiadást jelentett hektáronként. A méret függvényében 44 százalékos különbség jellemzi a szélsőértékeket, de ez elsősorban nem a méret, hanem a szárítandó (hozam) mennyiséggel van szoros kapcsolatban.

A másik tétel az **általános költségek**, melyek együttesen szintén meghaladják a hektáronkénti 10 ezer forintot. Ezeknél a költségeknél ugyanakkor a méret függvényében érdemi különbségek nem mutathatók ki. Az azonban figyelmet érdemel, hogy a két legnagyobb (közel 15 ezer Ft/ha) érték a legkisebb és a legnagyobb ágazati mérettel rendelkező gazdaságok csoportjában található.

A **hozamokat** tekintve elmondható, hogy a kukoricánál is a búzához hasonlóan az ágazati mérettel többnyire együtt nőnek a hozamok. Ennek oka nyilvánvalóan a magasabb anyagjellegű költségekkel hozható kapcsolatba. A minimum és maximum értékek között 18 százalék a különbség. A kukoricánál a legnagyobb és a középso méretkategória átlaghozama meghaladja a tesztüzemi átlagot, míg a többieké alatta marad (4. ábra).

4. ábra

A kukorica átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga

A ráfordítások optimális mennyiségi összhangjának megteremtése közismerten az egyik fontos, de nem kizárólagos feltétele a jó terméseredményeknek. Az időjárás és a földminőség szintén fontos szerepet játszik az elérhető átlaghozamokban. Vizsgálatunk szempontjából az időjárási tényezők szerepét adottnak tekintettük, mivel a mérettel semmiféle kapcsolatuk nincs. Más a helyzet a földminőséggel kapcsolatban. Egyrészt igaz, hogy a termelők által használt földek minősége adott, amin rövid távon nem tudnak változtatni. Másrészt viszont a gazdaságok szubjektív döntésétől függ, hogy ezeket a területeket milyen növény termelésével hasznosítják.

A búzánál azt tapasztaltuk, hogy érdemi differencia nincs a különböző ágazati méretcsoportok földminőségében. Ezzel szemben a kukoricánál a vizsgált évek átlagában a kisebb ágazati mérettől a nagy felé haladva jellemzően nő a vetésterület átlagos aranykorona értéke, ami a nagyobb ráfordításokkal együtt hozzájárult az említett hozamdifferenciákhoz.

A területegységre jutó költséget és a hozamot együttesen tekintve legolcsóbban (25 139 Ft/t) a 10 és 50 hektár közötti területen termelő gazdaságok állították elő a kukoricát, míg a legmagasabb hozamok ellenére a 300 hektár feletti csoport **önköltsége** (29 356 Ft/t) volt a legmagasabb.

A búzához hasonlóan a kukoricánál is az első három méretcsoport fajlagos költsége az országos szint alatt maradt, és a két nagyméretű kategóriába tartozó gazdaságokban termeltek az átlagos, tonnánkénti 27 ezer forintnál drágábban. Tehát a kukorica ágazatnál is döntően a 100 hektárnál nagyobb területen termelő gazdaságok önköltsége határozza meg az átlagot.

Az **értékesítési árakban** viszonylag kis különbség alakult ki a méretcsoportok között, a minimum és a maximum érték mindössze 9 százalékkal tért el egymástól. Figyelmet érdemel ugyanakkor, hogy ezen belül a legnagyobb árat a 10 hektár alatti területen termelő üzemek érték el, míg a legalacsonyabb értékesítési árat a 300 hektár felettiek kapták.

Ennek okai közül ki kell emelni a termelési célt. A vizsgált négy szántóföldi növény közül a búza és a két olajnövény alapvetően ún. árunövény. Ez alatt azt értjük, hogy ezeket a növényeket a gazdaságok döntően piaci értékesítésre termelik. Ezzel szemben a kukoricánál árnyaltabb a kép. Azokban a gazdaságokban, amelyek állattartással is foglalkoznak a kukoricatermelés elsősorban az abraktakarmány biztosítását szolgálja, és csak az ezen felüli mennyiségek kerülnek értékesítésre. Ez viszont a termelés hektikussága, a mennyiségek évek közötti hullámozása miatt nem teszi lehetővé a stabil piaci viszonyok kialakítását. Az értékesítés főleg kínálati piacnál jelentkezik, ami alacsonyabb árak elérését teszi lehetővé, szemben azokkal a gazdaságokkal, akik a kukoricát alapvetően piaci értékesítésre termelik.

Az értékesítési adatok is ezt a különbséget tükrözik. A 10 hektár alatti kategóriába tartozó üzemek termelésük 70 százalékát értékesítik, a 10-50 és az 50-100 hektár közötti csoportban ez az arány 87-88 százalék, de a 100-300 hektár területeken is a termék 80 százaléka kerül közvetlen piaci értékesítésre. Ezzel szemben a 300 hektár felettieknél a kukorica csupán 53 százaléka kerül kereskedelmi forgalomba, míg a többit az állattenyésztés szükségleteinek kielégítésére fordították. Az így elért értékesítési árak azonban alacsonyak voltak, és nem nyújtottak fedezetet a termék-előállítás kiadásaira. Ezzel szemben az első négy méretcsoportba tartozó gazdaságoknál az elért ár meghaladta a költségeket, ami már önmagában jövedelmet biztosított a termelőknek.

Az árak mellett a bevételek fontos részét jelentik a támogatások. A kukoricát az jellemzi, hogy a nagyobb méreten gazdálkodók általában több támogatást tudnak megszerezni.

Az **ágazati eredmények** tekintetében nem beszélhetünk egységes képről a kukoricánál. A legmagasabb (80 259 Ft/ha) területegységre jutó jövedelmet a 10 és 50 hektár közötti méretcsoportba tartozó gazdaságok érték el. Ettől mindössze 2 százalékkal maradnak el az 50-100 hektáros kategória üzei. A kukoricatermelésben tehát e két csoportban sikerült a gazdálkodóknak leginkább megteremteni a ráfordítás-hozam viszonyok optimális összhangját.

A legkisebb és a 100-300 hektár közötti területen kukoricát termelő gazdaságok ágazati eredménye (67 ezer Ft/ha) gyakorlatilag megegyezett a 2006-2008-as években. A leggyengébb eredményt a legnagyobb területen termelők érték el. Az ebbe a csoportba tartozó üzemeknél a többlet ráfordítások ugyan magasabb hozamokat eredményeztek, de az említett okok miatt elért alacsony árak következtében ezek nem jelentkeztek az ágazati eredményben.

A kukorica ágazat adatai tehát azt bizonyítják, hogy a vetésterület mérete önmagában még nem jelent előnyt vagy hátrányt más gazdálkodókkal szemben. Szakszerű, a lehetőségeket figyelembe vevő gazdálkodással a méretből adódó hátrányok kiküszöbölhetőek, illetve a potenciális előnyök elronthatóak. A vizsgált 3 év teljesítményei alapján azt azonban kijelenthetjük, hogy kukorica termelésünk a 10 és 100 ha közötti területen, és elsősorban eladásra és nem saját felhasználásra termelő gazdaságokban alakult a legkedvezőbbben.

1.3. Az napraforgó-termelés költség- és jövedelemalakulása

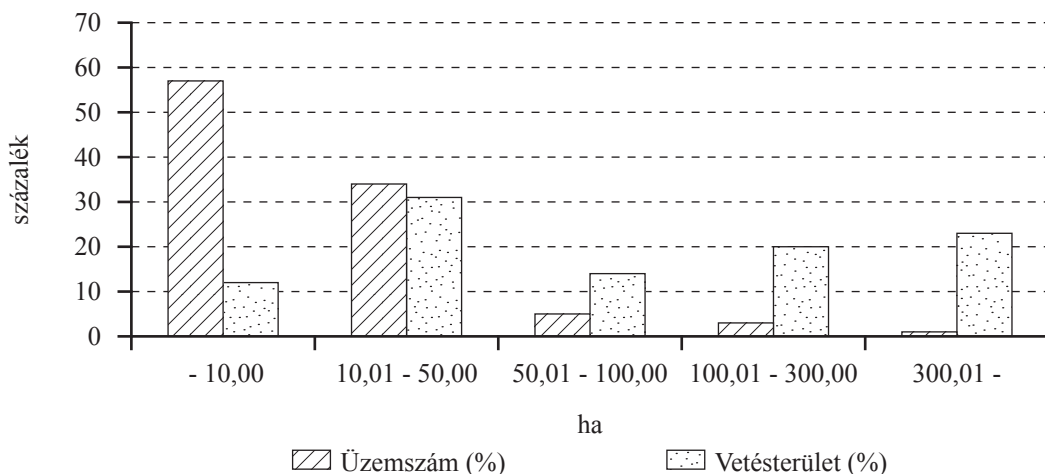
A vizsgált olajnövények költség- és jövedelemhelyzetének bemutatása előtt is először röviden összefoglaljuk a tesztüzemek által reprezentált gazdaságok számának és vetésterületének megoszlását a különböző méretkategóriák között.

A **napraforgónál** az üzemek 57 százaléka található a 10 hektárnál kisebb és 34 százaléka a 10-50 hektáros csoportban. A gazdaságok mindössze 9 százaléknál haladja meg a vetésterület az 50 hektárt. A legkevesebb üzemet (1,1 százalék) a 300 hektárnál nagyobb kategóriában találjuk. Ezek az arányok gyakorlatilag megegyeznek a gabonaféléknél látottakkal.

A vetésterületi arányok azonban már eltérnek azoktól. A 10-50 hektár között termelő gazdaságok használják a terület 31 százalékát, és a legnagyobbak aránya csupán 23 százalék. A harmadik helyet 20 százalékos arányukkal a 100-300 hektár közötti területen termelők foglalják el. A maradék 25 százalék a legkisebb és az 50-100 hektáros méretcsoport között oszlik meg nagyjából azonos arányban. Ezekben az arányokban az utóbbi évek relatív kedvező jövedelempozíciója játszik szerepet, ami a kis-közepes méretű üzemeket a napraforgó terület növelésére ösztönözte. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a vetésváltási kényszer (4-5 évenként vethető önmaga után) sok gazdaságot megakadályoz a terület növelésében (5. ábra).

5. ábra

**A napraforgó-termelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

A napraforgó ágazat egy hektárra jutó kiadásában közel 30 ezer forint különbség tapasztalható a szélsőértékek között. A legkisebb költséggel (133 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti vetésterületen termelő gazdaságok végezték a termék-előállítását, míg a legnagyobb ágazati méretű üzemek ettől 22 százalékkal többet, 162 ezer forintot költöttek egy hektár napraforgóra a vizsgált három év átlagában. Emellett ennél a szántóföldi kultúránál is megállapítható, hogy a legkisebb területektől a nagyok felé haladva fokozatosan nő a **termelési költség**. Ezen belül az első két csoportban az átlagot jelentő 149 ezer Ft/ha alatt maradtak a termelők kiadásai. Az 50-100 hektáros csoport átlagos szintet teljesített, míg a két legnagyobb kategória 5-9 százalékkal haladta meg az országos átlagot.

Ez egyben azt is jelenti, hogy a gabonafélékkel szemben a napraforgónál a nagyméretű gazdaságok átlagot meghatározó szerepe kisebb, amiben a középüzemek is markánsan kiveszik a részüket (3. táblázat).

3. táblázat

**Az ipari napraforgó-termelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	148 539	132 894	139 137	148 606	156 935	162 414
Vetőmagköltség	Ft/ha	15 984	15 843	16 351	15 978	16 117	15 444
Műtrágyaköltség	Ft/ha	16 664	14 566	17 414	18 584	16 848	15 412
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	19 731	14 347	16 923	19 991	22 306	24 046
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	100	84	103	116	107	89
Gépköltségek összesen	Ft/ha	40 539	46 208	40 509	38 296	38 285	40 895
Saját gépköltség	Ft/ha	29 627	21 573	25 557	29 539	32 619	36 945
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	10 911	24 635	14 952	8 757	5 666	3 950
Munkabér és közterhei	Ft/ha	11 144	4 803	7 712	11 375	15 356	15 425
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	17	17	16	17	19	17
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	13 908	3 388	8 900	15 081	20 144	20 235
Bérelt terület aránya	%	68,53	19,86	44,47	76,29	94,60	100,00
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	20 294	17 059	20 014	19 767	21 294	20 235
Átlaghozam	t/ha	2,45	2,28	2,39	2,49	2,50	2,56
A főtermék önköltsége	Ft/t	60 638	58 213	58 243	59 734	62 734	63 621
Értékesítési átlagár	Ft/t	72 159	67 019	69 796	73 566	71 090	77 691
Ágazati eredmény	Ft/ha	73 056	61 338	71 524	77 734	69 522	81 559

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A napraforgó-termelésben is a három fő anyagköltség (vetőmag, növényvédőszer és műtrágya) adja az összes kiadás 34-37 százalékát. Ezek közül a **vetőmagra** fordított kiadások gyakorlatilag megegyeznek minden méretkategóriában. A szélsőértékek között mindössze 6 százalék a differencia. Ez nagyon egységes termesztéstechnológiát tükröz. Ezzel kapcsolatban feltétlen utalnunk kell arra, hogy ennél az ágazatnál valósult meg legszélesebb körben a feldolgozóipar termelést szervező és integráló szerepe. Ebbe bele tartozik, hogy vetőmaggal is ők látták, illetve látják el a termelőket.

Az eddig bemutatott növényekhez hasonlóan a napraforgónál is az egyik legnagyobb költségeltérés a **növényvédőszereknél** található. A 10 hektár alatti kategóriában hektáronként 14 ezer forintot költöttek növényvédelemre, míg a 300 hektár feletti területen gazdálkodók 24 ezer forintot, ami 68 százalékos különbséget takar. Az eltérés elsősorban a rovarölő- és egyéb szereknél figyelhető

meg, melyeknél a minimum és maximum értékek között háromszoros a költségdifferencia. Ezek a folyamatok a napraforgó esetében is azt jelzik, hogy a nagyobb méreten gazdálkodók több figyelmet fordítanak a prevencióra, míg a kisebb területen termelők döntően a károk mérséklését tekintik elsődleges feladatuknak. Mindebből adódik, hogy a legkisebb méretcsoportban a napraforgó növényvédelmére fordított kiadások az összes költség 11 százalékát tették ki, míg a legnagyobbaknál ez az arány megközelítette a 15 százalékot.

A közvetlen anyagfelhasználások harmadik jelentős tételét a **műtrágya-költségek** adják. Ezen a területen viszonylag egységes kép jellemzi a napraforgót. A szélsőértékek között 28 százalékos az eltérés. A legkevesebbet a 10 hektár alatti, míg a legtöbbet az 50-100 hektár közötti vetésterületet használó gazdaságok költötték műtrágyára.

Figyelmet érdemel továbbá, hogy a gabonafélékkel szemben a napraforgónál nem a műtrágyára fordított kiadások jelentik a legnagyobb tételt a három anyagköltség közül. Ezek a kiadások inkább a vetőmag költségéhez állnak közelebb, és ennél a kultúránál a növényvédőszer-költség foglalta el az első helyet az 50 hektár feletti üzemekben.

Hasonló tendenciák, illetve arányok jellemzik a hatóanyag-felhasználást is. Az országos 100 kg/ha-os szinthez képest a 10 hektár alatti csoportban 84 kg-ot juttattak ki átlagosan, míg a legtöbbet 116 kg/ha-t az 50-100 hektáron termelők. Említést érdemel, hogy a legnagyobb területek gazdái szintén visszafogták a műtrágyázást, mivel hektáronkénti felhasználásuk mindössze 89 kg. Ezek az adatok egyben azt is jelzik, hogy a tesztüzemi gazdaságoknál a műtrágya beszerzési árban érdemi differencia nem található a ágazati méret függvényében.

A napraforgó-termelésben a **gépi munkákra fordított kiadások** meghaladták a hektáronkénti 40 ezer forintot a 2006-2008-as évek átlagában, ami az összes költségből 27 százalékos arányt jelent. A legnagyobb érték (46 ezer Ft/ha) itt is a 10 hektár alatti csoportnál merült fel, és az ágazati méret növekedésével csökkent a gépköltség nagysága 300 hektárig, majd az utolsó kategóriában ismét emelkedett, de még így sem érte el a 46 ezer Ft/ha-os szintet. A terület-megoszlási adatokból következik, hogy az tesztüzemek átlagát a 10-50 hektár közötti és a 300 hektár feletti csoport gazdaságai határozzák meg.

A gépköltség érdemi különbségét a napraforgónál is a saját és idegen géphasználat megoszlása jelenti. A 10 hektár alatti területen termelő gazdaságoknál – a kis mérettel szoros összefüggésben – a gépköltség 53 százalékát az idegen szolgáltatások teszik ki, de még magas, 37 százalékos az arány a 10-50 hektár és 23 százalékos az 50-100 hektáros csoportban is. Összességében a legalacsonyabb gépköltséget a 100-300 hektár között termelőknél találjuk, és itt az idegen munkák aránya 15 százalék, míg a legnagyobb területen gazdálkodóknál alig 10 százalék.

A különbségek egyértelműen a betakarításból adódnak, mivel ezt a kis méreten termelők – gazdaságilag indokoltan – idegen szolgáltatás igénybe vételével oldják meg. Ezt jelzi, hogy a saját betakarítógép-költségben közel tízszeres differencia van a legkisebb és a legnagyobb méretcsoport között.

A **munkabér és közterhei** mind abszolút összegét, mind arányát tekintve mintegy harmada a gépköltségeknek, de az ágazati méret függvényében markánsak a különbségek. Az átlagos szintet jelentő 11 ezer Ft/ha-hoz képest a 10 hektár alatt termelő üzemeknél ez az érték 4803 forint volt, míg a nagyoknál meghaladta a hektáronkénti 15 ezer forintot, ami összességében több mint háromszoros különbséget jelent. Ennek alapvető okairól a búza ágazatnál már említést tettünk. Mindössze annyit célszerű hangsúlyozni, hogy a munkaóra-felhasználásban gyakorlatilag nincs különbség az egyes méretcsoportok között.

A földbérleti díjjal kapcsolatban a napraforgónál is azt kell hangsúlyosan megemlíteni, hogy az egy hektár vetésterületre jutó átlagos költséget tekintve közel hatszoros különbség figyelhető meg a legkisebb és a legnagyobb méretcsoport között. A 10 hektár alattiaknál ez alig haladta meg a hektáronkénti 3000 forintot, míg a nagyoknál 20 235 forintot fizettek a bérlők a földhasználatért. Összességében a napraforgónál átlagosan 14 ezer Ft/ha volt a bérleti díj a vizsgált három év átlagában. Ezek a differenciák egyértelműen a már említett bérelt területi arányokból adódnak. A legkisebb méretcsoportban a vetésterület 20 százalékát bérelték a gazdaságok. A terület növekedésével nőtt ez az arány, és a legnagyobb kategóriában elérte a 100 százalékot.

A ténylegesen bérelt terület után fizetett díjakban ugyanakkor ebben az ágazatban sem tapasztalható markáns különbség a méretcsoportok között. Ez alól talán a 10 hektár alattiak jelentenek kivételt, ahol mintegy 3000 forinttal alacsonyabb díjat értek el a termelők, mint a többi kategóriában.

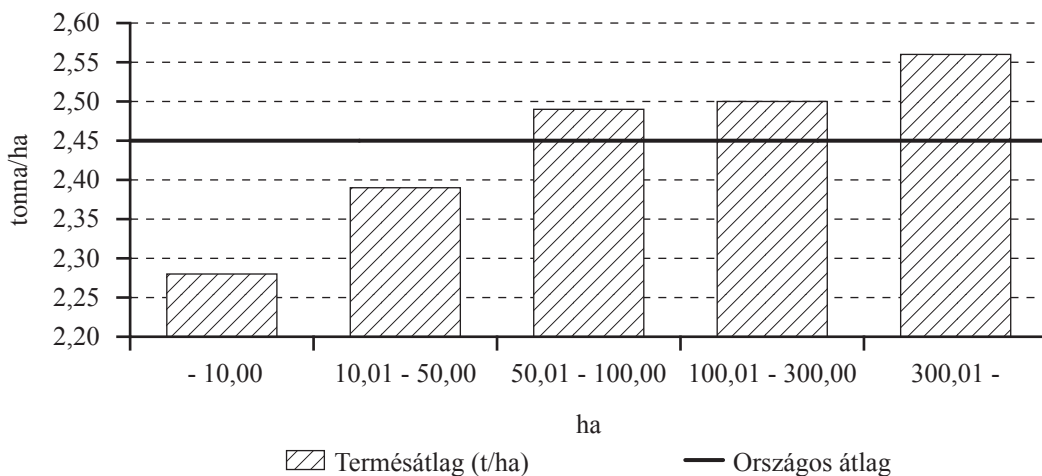
A napraforgónál hasonlóan a többi szántóföldi kultúrához az eddig említett ráfordítások adják a termelési költség közel 80 százalékát, így a méret szerinti differenciáltságot is alapvetően ezek határozzák meg.

Az átlaghozamokat vizsgálva a napraforgónál is megállapítható, hogy a kisebb méretektől a nagyobbak felé haladva folyamatosan nőnek az átlagtermések. Igaz ugyanakkor, hogy a minimum és maximum értékek között mindössze 12 százalék a differencia, ami szintén a viszonylag egységes termesztéstechnológiára utal. Említést érdemel továbbá, hogy a tesztüzemi átlagot jelentő 2,45 tonna/hektáros szintet csupán az első két méretcsoportnál nem érték el a gazdaságok. Az 50 hektár felettiekben rendre meghaladták azt. Ez is alátámasztja azt a költségekkel kapcsolatban tett megállapítást, miszerint a gabonafélékkel szemben a napraforgónál az átlagértékhez nemcsak a nagy méreten termelő üzemek adatai állnak közel, hanem a közepes ágazati méretűeké is (6. ábra).

A földminőség terméseredményt befolyásoló szerepe kétségtelen, de a napraforgó adatai is azt tükrözik, hogy az átlagos aranykorona érték és a vetésterület nagysága között nem mutatható ki érdemi differencia. Tény azonban, hogy a minimális különbségek ellenére, a nagyobb méretek felé haladva emelkedik a termőföld aranykorona-értéke.

6. ábra

**A napraforgó átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként,
2006-2008. évek átlaga**

A termelési költségről és a hozamról elmondottakból következik, hogy a napraforgó **önköltsége** a 10 hektár alatti területen gazdálkodóknál a legkisebb (58 ezer forint/t), majd fokozatosan nő a nagyobb méretek irányába, és a 300 hektár feletti csoportban már megközelítette a tonnánkénti 64 ezer forintos szintet. A viszonylag egységes termelést az is jelzi, hogy a szélsőértékek között mindössze 9 százalék az eltérés. A közölt adatokból megállapítható továbbá, hogy ezen a minimális differencián belül az első három méretkategóriában (100 hektárig) a tesztüzemi átlagnál olcsóbban állították elő a napraforgót a termelők, és csak a két nagyméretű csoport termelése alakult kedvezőtlenül.

A bevételi oldalt tekintve a napraforgónál is megállapítható, hogy a termelési méret növekedésével többnyire magasabb **értékesítési árat** érnek el a termelők. Ezt az egyenes vonalú trendet a 100-300 hektár közötti üzemek törik meg, ahol csökkent az ár az előző csoporthoz képest. Összességében azonban az állapítható meg, hogy a minimum és maximum felvásárlási ár között 16 százalékos eltérés alakult ki. Ennek okai közül részben a minőség kérdését kell megemlíteni. Az olajtartalom függvényében ugyanis differenciált árat tudnak elérni a termelők, de ezen felül még sok egyéb szempont (nedvesség, tisztaság stb.) határozza meg a végleges átvételi árat. Természetesen a termelők alkupozíciója, az adott évi piaci kínálat mind-mind szerepet játszik az értékesítésben. Így például rekordtermések esetében csak a szerződött mennyiséget tudják eladni a termelők az előre rögzített áron, az efölötti termésért már csak ennek töredékét kapják.

Mindezeket figyelembe véve elmondható, hogy a 10 hektár alatti csoport gazdaságai a vizsgált három év átlagát tekintve 67 ezer forint/tonnás árat értek el, míg a 300 hektár feletti megközelítették a tonnánkénti 78 ezer forintot. Ez azt jelenti, hogy minden kategóriában az elért értékesítési átlagár fedezte a termelés során felmerült költséget, így a támogatás teljes egészében az **ágazati eredmény** növelését szolgálta. A támogatások a napraforgónál is a nagyobb méret felé haladva kisebb hullámzásokkal ugyan, de emelkednek. Kiemelést érdemel viszont, hogy a szélsőértékek között mindössze 14 százalék az eltérés, vagyis ebben az ágazatban minden méretkategóriában igyekeztek a termelők a lehetséges legtöbb támogatást megszerezni.

A bevételeket és a kiadásokat együttesen vizsgálva elmondható, hogy a legalacsonyabb (61 338 Ft/ha) ágazati eredmény a 10 hektár alatti területen termelő gazdaságok csoportjánál található, míg a legnagyobb (81 559 Ft/ha) a 300 hektár felettiéknél. Ez összességében 33 százalék differenciát jelent a szélsőértékek tekintetében. Az ágazati méret növelésével azonban nem automatikusan nő a jövedelem. Erre példa a 100-300 hektár közötti területen termelő gazdaságok csoportja, ahol a magas költségek és a relatíve alacsony árak miatt az ágazati eredmény nem érte el a 70 ezer forintot. Ezzel az öt csoport között a rangsorban a negyedik helyre kerültek.

Az eredményes gazdálkodás egyik kulcsa, tehát – mint már az előzőekben említettük – a ráfordítás és hozamviszonyok optimális összhangjának a megteremtése, megtalálása.

A 2006-2008-as évek adatai alapján kijelenthető, hogy a 300 hektár feletti területen termelő gazdaságok napraforgó-termelése alakult a legkedvezőbben, de jónak ítéltető az 50-100 hektár közötti üzemek teljesítménye is. A napraforgó-termelésnél, hasonlóan az eddig tárgyalt növényekhez, a 10 hektár alatti területen a legkevésbé jövedelmező a termelés.

1.4. A repcetermelés költség- és jövedelemalakulása

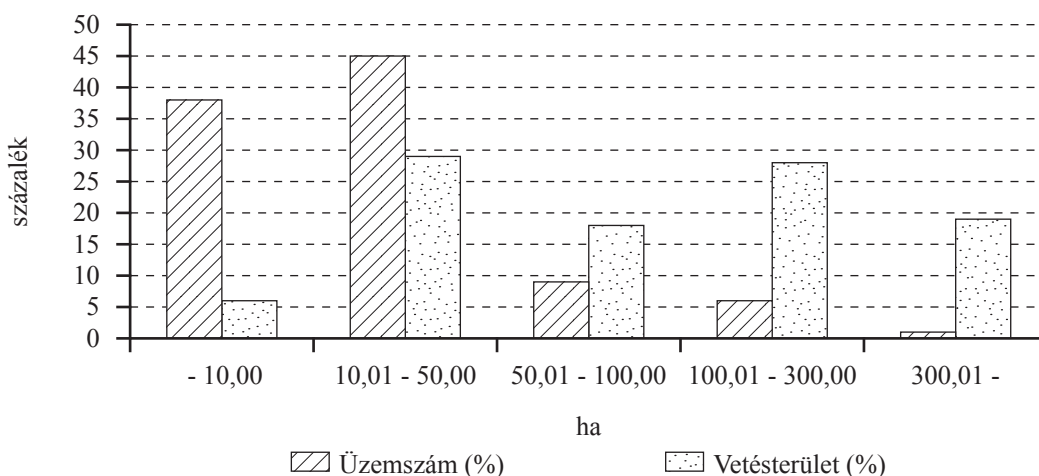
A **repcét** a korábban vizsgált mindhárom növénytől eltérő arányok jellemzik. A legtöbb gazdaság a második (10-50 hektár) méretkategóriában helyezkedik el, melyek aránya 45 százalék. Ezt követi a legkisebb területűek csoportja, ahol a gazdaságok részesedése 38 százalék. A többi ágazathoz képest viszonylag magas (9 és 6 százalék a harmadik valamint a negyedik méretkategória aránya is, és mindössze a 300 hektár felettiek 1,5 százalékos értéke egyezik meg a többi vizsgált növényével (7. ábra).

A terület megoszlása is eltér a repcénél. A 10-50 hektáros csoportnál található a vetésterület 29 százaléka, de 28 százalékos a 100-300 hektáros méret mellett termelő üzemek aránya is. Ezt követi a 300 hektár felettiek 19 és az 50-100 hektár közöttiek 18 százalékos területi részesedése, míg a maradék 6 százalékot a legkisebbek művelik.

A repcénél tehát egyértelműen a 10-50 hektár közötti vetésterületen termelő gazdaságok dominanciája figyelhető meg. Az okok között itt is a kedvező jövedelempozíciót, a bio-üzemanyagok iránt jelentkező igényt kell kiemelni, aminek következtében a termelők növelték a repce vetésterületét. Így például a 2000. évi 116 ezer hektárral szemben 2008-ban már 247 ezer hektáron termelték ezt a növényt. A növekedés azért érintette a kisebb területeket, mert ezek a gazdaságok könnyebben tudtak reagálni a változó feltételekhez, szemben a nagyobb méretekkel rendelkező üzemekhez képest.

7. ábra

**A repcetermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

A biodízelgyártás tehát jelentősen felértékelte a repcetermelést. A remélt piaci igények és az ezzel járó jövedelempozíció-javulás komoly lökést adott az ágazat fejlődésének. Ennek egyik jele a már említett nagyarányú területnövekedés, de a pozitív ágazati jövőkép a termelők ráfordításaira szintén befolyást gyakorolt azáltal, hogy a termelők ennél a kultúránál is fokozottabban figyeltek oda a ráfordítás és hozamviszonyok optimális összhangjának megteremtésére.

A **területegységre jutó termelési költség** a repcénél is folyamatosan emelkedik a termelési méret növekedésével párhuzamosan. A legkisebb érték (136 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti csoportban található, míg a 300 hektár feletti területen termelő gazdaságok 174 ezer forintot költöttek egy hektárra a 2006-2008-as évek átlagában. A szélsőértékek között meglevő 28 százalékos különbség nagyobb, mint amit a napraforgónál tapasztaltunk, inkább a gabonaféléknél mért aránnyal egyezik meg (4. táblázat).

4. táblázat

**A repcetermelés főbb költség- jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	150 887	136 302	136 740	149 770	153 954	174 432
Vetőmagköltség	Ft/ha	12 113	12 172	11 573	12 451	12 468	12 089
Műtrágyaköltség	Ft/ha	27 039	25 428	26 545	29 312	26 174	27 454
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	18 835	13 617	16 475	18 585	18 025	25 719
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	164	153	162	183	162	154
Gépköltségek összesen	Ft/ha	37 262	43 527	36 395	35 938	36 804	38 500
Saját gépköltség	Ft/ha	27 497	22 966	24 059	25 571	30 182	32 242
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	9 766	20 561	12 336	10 366	6 622	6 258
Munkabér és közterhei	Ft/ha	11 822	3 839	7 171	10 112	14 581	19 302
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	18	15	17	17	19	21
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	14 610	5 013	9 586	15 831	19 418	17 336
Bérelt terület aránya	%	75,82	23,69	48,92	81,16	96,21	99,79
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	19 270	21 158	19 595	19 506	20 184	17 372
Átlaghozam	t/ha	2,38	1,91	2,28	2,41	2,28	2,83
A főtermék önköltsége	Ft/t	63 443	71 493	60 140	62 352	67 591	61 714
Értékesítési átlagár	Ft/t	79 201	72 471	77 768	78 236	78 613	84 012
Ágazati eredmény	Ft/ha	85 440	44 202	88 363	86 467	76 616	106 728

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Érdekes módon a repce abban is a búzához és a kukoricához áll közelebb, hogy az első három kategóriában (100 hektárig) a termelők kiadásai elmaradtak az átlagot jellemző (151 ezer Ft/ha) szinttől, és csak a két nagyméretű csoportban termeltek az átlagosnál nagyobb költséggel. Igaz ugyanakkor, hogy a két utolsó csoport átlagot meghatározó dominanciája kisebb, ezen a téren inkább a napraforgóhoz hasonlítható a repce.

A termelési költségen belül a három kiemelt anyagköltség aránya 37-40 százalék között mozog, ami az eddig tárgyalt növényeknél magasabb részesedést jelent. A **vetőmagra** fordított kiadásokban meglevő 8 százalékos ágazati méretbeli differencia gyakorlatilag elhanyagolható. A repcét is az jellemzi, hogy a gazdaságok igyekeznek jó minőségű, fémzárolt vetőmag felhasználá-

lásával megalapozni a termelésüket. Ezen a téren minden csoportban hektáronként 12 ezer forint körüli összeget költöttek a termelők. A minimális különbségek az eltérő fajtából és a felhasznált szaporítóanyag mennyiségéből adódnak.

A három kiemelt anyagköltség közül a szélsőértékek közötti legnagyobb differencia a **növényvédőszer**-felhasználást jellemzi. A legkevesebbet, hektáronként 14 ezer forintot a 10 hektárnál kisebb területen gazdálkodók költöttek a növényvédelemre, míg a 300 hektár felettiek ennek közel dupláját, 26 ezer forintot. A közép méreteken gazdálkodók 16-18 ezer Ft/ha-os költsége is számottevően elmarad az ötödik kategória értékétől, ami egyben azt is jelenti, hogy az átlagos 19 ezer forintos szintet alapvetően a legnagyobb méreten gazdálkodók jelentős költségtöbblete határozza meg. A három-négyszeres különbség az egyéb növényvédőszer-költségben mutatható ki. Az előzőekben már említettük, hogy a termelők itt számolják el többek között a talajfertőtlenítésre, biológiai védekezésre és rágcsálók elleni kárenyhítésre fordított kiadásait.

A repcetermelésben a közvetlen anyagfelhasználások harmadik és egyben legnagyobb tételét a **műtrágyaköltség** teszi ki, melynek átlagos nagysága 27 ezer forint volt hektáronként. Ezen belül a legkevesebbet (25 ezer Ft/ha) a 10 hektár alattiak fordítottak műtrágyára, míg a legnagyobb költség (29 ezer Ft/ha) az 50-100 ha közötti csoportban található.

Említést érdemel, hogy a szélsőértékek között mindössze 15 százalék az eltérés. A repcét nem jellemzi az a tendencia, miszerint a nagyobb termelési méretekhez nagyobb műtrágya-felhasználás tartozna. A legnagyobb hatóanyag-felhasználás (183 kg/ha) a harmadik csoport gazdaságaiban történt, míg a többi méretkategóriában közel azonos mennyiségeket szórta ki a termelők. A közölt adatok a repcénél is azt tükrözik, hogy a műtrágya beszerzési ára és az ágazati méretek között érdemi kapcsolat nem mutatható ki.

Értelemszerűen a repce is a jól gépesíthető szántóföldi kultúrák közé tartozik, így jelentős az ágazat gépmunka-igénye. Ennek aránya az össze költségen belül 22-32 százalék között mozog a különböző méretkategóriákban. A tesztüzemek átlagát tekintve a **gépköltségek** nagysága meghaladta a hektáronkénti 37 ezer forintot a 2006-2008-as évek átlagában. A legnagyobb költség (44 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti területen termelő gazdaságoknál merült fel, míg a legkisebb (36 ezer Ft/ha) az 50-100 hektár közöttiek csoportjánál. A repcénél tehát nem a legnagyobb mérethez tartozik a legkisebb gépköltség, és a minimum-maximum értékek között is mindössze 21 százalék a különbség, ami megegyezik a napraforgónál tapasztalttal.

Ezek a költségalakulások részben azzal is összefüggnek, hogy a repcénél a saját és idegen gépi munkák felhasználásának arányában kisebbek a differenciák a méretkategóriák között, mint a többi vizsgált növénynél. A 10 hektár alatti üzemeknél a mások által végzett gépi munkák költsége csupán 47 százaléka az összes gépfelhasználásnak, de a legnagyobb kategóriákba tartozó üzemeknél is 16 százalékos ez az arány. A meglévő eltérés ennél az ágazatnál is döntően a betakarításnál található, ahol a legkisebb és a legnagyobb méretcsoport saját betakarítógép-költsége között hatszoros különbség alakult ki a vizsgált évek átlagát tekintve.

Ezek az adatok szintén azt jelzik, hogy a tárgyalt növényekhez képest a repcetermelésben viszonylag egységesebb termesztéstechnológia jellemzi a különböző ágazati méreteken termelő gazdaságokat.

Az előzőekben már említettük, hogy a gépmunka-intenzív szántóföldi növényeknél a **munkabérre és annak közterhére** fordított kiadásoknak kisebb a jelentősége. Annyit azonban a repcénél is fontos hangsúlyozni, hogy a 10 hektár alatti és a 300 hektár feletti területen termelő gazdaságok között ötszörös a költségdifferencia ezen a téren, ami összességében hektáronként több mint 15 ezer forintot eltérést jelent. Ennek okai megegyeznek a búzánál leírtakkal.

A munkaóra-felhasználás tekintetében a repce eltér az eddig tárgyalt növényektől, mivel a legkisebb valamint legnagyobb méretkategória között közel 40 százalékos a különbség, és csak a három középső csoportba tartozó gazdaságok azok, amelyeknél közel azonos az egy hektárra elszámolt munkaóra nagysága.

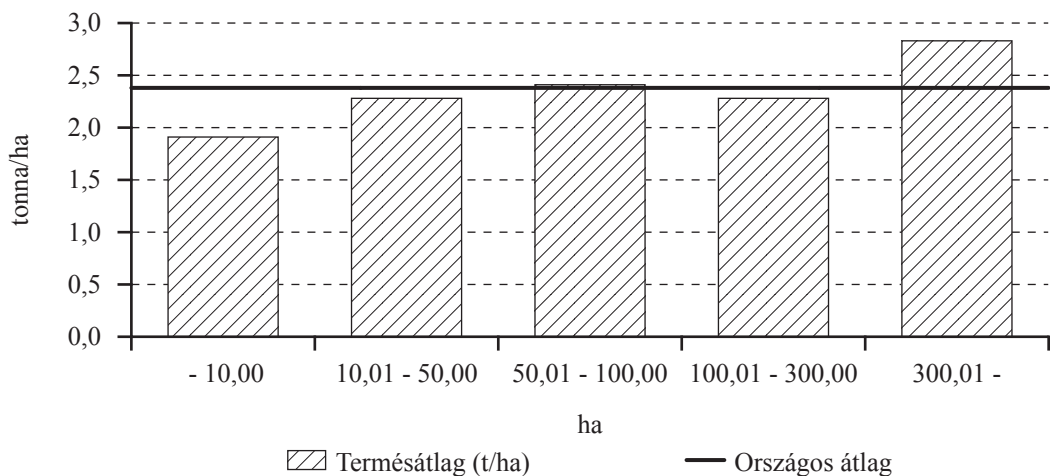
Ezek az adatok is arra utalnak, hogy a repcetermelés növekedéséhez azok a termelők is hozzájárultak, akik újonnan kezdtek ezzel foglalkozni, és még keresik a hatékony termék-előállítás ráfordítás-hozam viszony optimális összhangját.

A **földbérleti díjról** a repcénél is megállapítható, hogy annak átlagos értéke a vetésterület növelésével együtt emelkedett. A legkisebb összeg (5013 Ft/ha) itt is a 10 hektár alatti területeken termelőknél található. Eltérés a többi növényhez viszonyítva ugyanakkor, hogy a legmagasabb bérleti díjat, hektáronként közel 20 ezer forintot nem a 300 hektár feletti, hanem a 100-300 hektáros csoportba tartozó gazdaságok fizettek a bérletért. Az okok arra vezethetők vissza, hogy a bérelt terület után ténylegesen fizetett díjak a repcénél kevésbé egységesek, a szélsőértékek között 22 százalék differencia figyelhető meg. A legkevesebbe a 300 hektár felettiéknél, míg a legtöbbre a 10 hektár alattiaknál került a földbérlés. Ez nyilvánvalóan a bérlők és a bérbeadók alkupozíciójával, illetve lehetőségeivel hozható összefüggésbe.

A **hozamokról** a repcénél is azt lehet megállapítani, hogy az ágazati mérettel többnyire együtt nőnek, ami részben a magasabb anyagfelhasználásokkal hozhatók kapcsolatba. Említést érdemel, hogy a 10 hektár alatti csoport üzemeinek átlagtermése valamivel 2 t/ha alatt maradt a vizsgált évek átlagában, míg a 300 hektár feletti csoport megközelítette a 3 tonnás terméseredményt, ami mintegy 50 százalékos differenciát takar a szélsőértékek között (8. ábra).

8. ábra

**A repce átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként,
2006-2008. évek átlaga**

A három középső méretkategóriában gyakorlatilag azonos átlagterméseket értek el a gazdaságok, az 50-100 hektár területen termelők mindössze 6 százalékkal múlták felül a másik két üzemszoport átlagát. Az adatok alapján kijelenthető, hogy ezen három ún. középmeretű termelői kör határozta meg az átlagszintet. A repce adatai is azt jelzik, hogy a méret és az aranykorona között érdemi összefüggés nem mutatható ki. Sőt, a repcét a 10 hektár alatti gazdaságok termelték a legjobb minőségű földeken, ennek ellenére a terméseredmények mégis itt alakultak a legrosszabbul.

Az egy hektárra jutó költséget és az átlagtermést együttesen tekintve a legolcsóbban (60 140 Ft/t) a 10 és 50 hektár közötti területen termelő gazdaságok állították elő a repcét a vizsgált évek átlagában, míg a legnagyobb **önköltség** a 10 hektár alatti csoportban található, ami egyértelműen az alacsony hozamok következménye. Ez utóbbit azért tartjuk fontosnak hangsúlyozni, mert a másik három vizsgált növénynél a legkisebb ágazati méreten termelőknél alakult a legkedvezőbben az előállított termékek fajlagos költsége. Fordított a helyzet a 300 hektár feletti gazdaságokkal, amelyeket általában a legnagyobb önköltség jellemzett a két gabonanövénynél és a napraforgónál. A repcét azonban köszönhetően az említett kiváló hozamoknak igen kedvező önköltségen állították elő, amivel a képzeletbeli dobogó második helyét foglalják el.

Mindezek ismételten arra hívják fel a figyelmet, hogy a termelők egyik legnagyobb kihívása a ráfordítás-hozam viszonyok optimális összhangjának megteremtése.

A repcetermelés bevételi oldalát vizsgálva megállapítható, hogy a napraforgóhoz hasonlóan a nagyobb termelési mérethez magasabb **értékesítési árak** tartoznak. Ennél az olajnövénynél is a minimum és maximum értékek között 16 százalékos eltérés alakult ki. Ez részben minőségi okokra vezethető vissza, de a termelőket kedvezőtlenül érintette a biodízelgyártás megtorpanása is. A remélt keresleti piac nem alakult ki, emiatt a gazdaságok egy része nem tudta az elvárt áron értékesíteni termékét.

Az mindenféleképpen figyelmet érdemel, hogy a tesztüzemi átlagot jelentő 79 ezer Ft/t-ás értékesítési árat csupán a 300 hektár feletti területen gazdálkodók érték el, melyek három éves átlagára valamivel több mint 84 ezer forint volt tonnánként. Ugyanakkor a 10-300 hektár közötti három méretcsoport üzemeinek felvásárlási ára csupán 1-2 százalékkal maradt el az átlagos szinttől, vagyis azt a legnagyobb ágazati méretű üzemek által elért ár alakította ki.

Az elért árakkal kapcsolatban végezetül ki kell emelni, hogy azok minden méretcsoportban fedezték a termék-előállítás költségét. Ez azt jelenti, hogy a 10 hektár feletti négy kategóriában realizált felvásárlási árak 11-22 ezer forint jövedelmet tartalmaztak tonnánként. Ez alól mindössze a 10 hektár alatti üzemek jelentettek kivételt, ahol az árak jövedelemtartalma szerényen alakult, nem érte el a tonnánkénti ezer forintot. A piaci problémák ezt a termelői kört érintették a legjobban.

A támogatásokat a napraforgóhoz hasonló kép jellemzi. A szélsőértékek között mindössze 13 százalék az eltérés, vagyis a repcénél is minden méretkategóriában igyekeztek a termelők a lehetséges legtöbb támogatást megszerezni. Ez leginkább (48 ezer Ft/ha) a 100-300 hektár közötti csoport gazdaságainak sikerült, de ettől a szinttől alig maradtak el a 10 és 100 hektár közötti két méretkategória üzezei is.

A repce ágazat bevételeit és kiadásait együttesen vizsgálva megállapítható, hogy az **ágazati eredmény** minimum és maximum értékei között közel 2,5-szeres különbség alakult ki. A legrosszabb eredményt (44 ezer Ft/ha) a 10 hektár alatti területen termelő üzemeknél találjuk, ami az alacsony hozamok miatti fajlagos költséggel, valamint az alacsonyabb árakkal hozható összefüggésbe. Ezzel szemben a legnagyobb ágazati méretcsoportban egy hektáron átlagosan 107 ezer forint

jövedelmet realizáltak a gazdaságok. A szélső csoportok mellett ugyanakkor figyelmet érdemel a középmeretű üzemek eredményalakulása. A 10-50 hektáros csoport 88 ezer Ft/ha-os értéke fokozatosan csökken a vetésterület növekedésével, és a 100-300 hektáros kategória termelőinél már csak 77 ezer Ft/ha az ágazati eredmény. Ez a tendencia is azt mutatja, hogy a méret növekedésével nem nő automatikusan a jövedelem.

A repcével kapcsolatban is azt lehet megismételni, hogy az eredményes gazdálkodás egyik fontos feltétele a termelés bevételeinek és kiadásainak az optimális kialakítása, ezek összhangjának a megteremtése.

A 2006-2008-as évek adatai alapján megállapítható, hogy a 300 hektár feletti területen termelő gazdaságok repcetermelése alakult a legkedvezőbbben. Utána következnek a 10-50, valamint az 50-100 hektár közötti méreten gazdálkodók. Ezen utóbbi két csoport termelői által elért ágazati eredmény határozza meg a tesztüzemi átlagot, de ezekhez a középmeretű kategóriákhoz sorolhatjuk a 100-300 hektár közöttieket is, mivel közöttük mindössze 15 százalék jövedelemdifferencia alakult ki a vizsgált években.

A vizsgált két nagy gabonanövényhez, valamint a napraforgóhoz képest a repcetermeléssel foglalkozó gazdaságokban még nem mindenütt sikerült kialakítani az optimális termelési méretet és vetésszerkezetet, de az adatok azt is jelzik, hogy a termesztéstechnológia terén is javításra van szükség. Ezért a repce esetébe csupán az jelenthető ki nagy valószínűséggel, hogy a 10 hektár alatti méreten kevésbé jövedelmező a termék-előállítás, míg ennél nagyobb vetésterületen gazdaságos termelés folytatható, amennyiben a ráfordítás-hozam optimumát megtalálják a gazdaságok.

A legfontosabb gabona- és olajnövények termelési méret szerint számított fajlagos eredményeinek értékelése után röviden összefoglaljuk, hogy ezek gazdasági szinten, pontosabban adott ágazat teljes üzemi méretére vetítve milyen nagyságrendet képviselnek. A költség- és jövedelemalakulást termelési méretek szerint vizsgáló munka érdekében létrehozott, három év átlagát tartalmazó adatbázis került kialakításra, hogy abból a lehető legszélesebb körű számítások elvégezhetők legyenek.

Ennek megfelelően arra is lehetőséget biztosított, hogy olyan modellüzemeket, átlagüzemeket alakítsunk ki, amelyek megmutatják, hogy adott paraméterek mellett egy gazdaságtól milyen nagyságrendű teljesítmények feltételezhetők. Itt két szempontot, egy naturalist, nevezetesen az egy ágazatra jutó termékkibocsátást és egy értékelit az ágazat összes eredményét vizsgáltuk. Ezen túlmenően mindkét mutatónál kiszámítottuk azt is, hogy a tesztüzemek által reprezentált gazdaságok összes produktumához a kategóriák milyen arányban járulnak hozzá.

Az egy üzemre jutó átlagos termékkibocsátás a búzánál 117, a kukoricánál 146, a napraforgónál 57, a repcénél pedig 86 tonna volt három év átlagában. Ezekhez az értékekhez képest a kategóriák között hatalmas eltérések vannak. A 10 hektár alattiaktól a 300 hektár felettiekig napraforgónál és a repcénél több mint 110-szeres, a búzánál csaknem 162-szeres, míg a kukoricánál közel 200-szoros különbségek alakultak ki.

Az ágazatonkénti összes termésmennyiséghez a búzánál legnagyobb mértékben, közel 40 százalékkal az ötödik kategória járult hozzá, második legnagyobb részesedése 24 százalékkal a második kategóriának volt. A kukorica és a napraforgó esetén szintén ez a két kategória biztosította a termés döntő hányadát azzal a különbséggel, hogy a napraforgónál a második csoporté volt a nagyobb mennyiség. A repcetermés legnagyobb része szintén a második csoportból került ki, de ettől a negyedik és az ötödik csoport is csak néhány százalékkal maradt el (5. táblázat).

**A szántóföldi növények főtermék kibocsátása és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Búza							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	117	18	89	302	698	2 905
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	9,45	24,31	11,64	14,99	39,60
Kukorica							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	146	27	134	460	1 113	5 295
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	11,95	25,36	11,88	18,90	31,91
Napraforgó							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	57	11	51	174	415	1 234
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	11,31	30,45	14,28	20,17	23,79
Repcse							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	86	11	53	171	371	1 297
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	4,97	28,01	18,14	26,68	22,19

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A bemutatott szántóföldi növények egy üzemre jutó átlagos ágazati eredménye a repcénél a legmagasabb (3 millió forint feletti), a többi ágazatnál 1,4 és 1,8 millió forint körül alakult. Az átlaghoz képest a modellüzemekben minden ágazatnál a kibocsátásnál leírtakhoz hasonló különbség tapasztalható. Mivel a repcénél a legkisebb méretnél a legalacsonyabb és a legnagyobb méretnél a legmagasabb az összes ágazati eredmény, ezért itt a legjelentősebb (186-szoros) a különbség is. Az összes eredmény a kibocsátáshoz hasonló mértékek szerint tevődik össze, aminek nyilvánvalóan az az oka, hogy ezeknél az ágazatoknál az értékesítési árakban nincsenek döntő különbségek (6. táblázat).

**A szántóföldi növények ágazati eredménye és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 ha -
Búza							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	1 810 740	267 865	1 344 761	4 913 162	10 335 876	46 895 717
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	8,84	23,53	12,18	14,29	41,16
Kukorica							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	1 416 611	300 269	1 676 202	5 405 346	11 518 653	30 950 482
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	13,86	32,54	14,36	20,09	19,16
Napraforgó							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	1 697 997	302 016	1 519 147	5 442 966	11 528 285	39 411 259
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	10,19	30,57	14,96	18,80	25,48
Repce							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	3 093 732	263 031	2 062 576	6 156 120	12 490 492	48 988 698
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	3,21	30,30	18,18	24,98	23,33

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

2. Kertészeti ágazatok

A nagy szántóföldi ágazatokhoz hasonlóan néhány kertészeti kultúránál is megvizsgáltuk, hogy kimutatható-e összefüggés a termelési méret és a költség-, jövedelemalakulás között, és ha igen, akkor az hogyan és milyen mértékben jut érvényre a legfontosabb naturális és ökonomiai mutatókban. Ismert, hogy a zöldség- és gyümölcsfélékről mindig is szerényebb adattömeg állt rendelkezésre. Ezen felül az ágazatsorozat – ide sorolva a burgonyát is – nehézségei, a termőterületek csökkenése a tesztüzemi adatbázist is érintette, ezért a korábbiakhoz viszonyítva szűkült a kertészeti tevékenységet folytató gazdaságok, és ezáltal a vizsgálatba vonható ágazatok száma is. A rendelkezésünkre álló adatbázis a burgonya, a zöldborsó, az alma és a borszőlő esetében tette lehetővé az eltérő termelési méretek közötti különbségek feltárását.

Az ágazati mérettel kapcsolatos vizsgálatok a nagy szántóföldi kultúrákkal azonos módszer szerint történtek. A számítások szintén három év átlagára, valamint öt méretcsoportra készültek el. Mindössze a méretkategóriák kialakításában történt változtatás, hiszen ezeket az összességében nagy kézimunka igényű növényfajokat általában a GOFR növényeknél nagyságrendileg kisebb területeken termesztik. A **burgonyánál és a zöldborsónál az öt hektár alatt** elhelyezkedőktől a **harminc hektárt** meghaladóig, míg az **almánál és a borszőlőnél az öt hektár alattiaktól az ötven hektáron felül** elhelyezkedőig jelöltük ki a vizsgálandó intervallumokat.

1. méretkategória: 5,00 hektár alatt,
2. méretkategória: 5,01- 10,00 hektár,
3. méretkategória: 10,01- 15,00, illetve 10,01-20,00 hektár,
4. méretkategória: 15,01- 30,00, illetve 20,01-50,00 hektár,
5. méretkategória: 30,01, illetve 50,01 hektár felett.

A kertészeti ágazatok termelési méret szerint csoportosított költség-, jövedelem adatainak áttekintése előtt szükséges még megemlíteni, hogy az ide tartozó fajok környezeti tényezőkkel szembeni fokozottabb érzékenysége, a sokrétűbb felhasználási célok-irányok, az ezekkel szorosan összefüggő színesebb fajtaválaszték, valamint technológiai változatok a szántóföldi növényeknél tapasztaltaknál nagyobb mértékben befolyásolják az elért eredményeket. Ezen túlmenően, mivel az egy hektárra jutó kiadások általában nagyságrendekkel magasabbak, mint a szántóföldi növényeknél, ezért a kategóriák közötti eltérések is markánsabban jelentkeznek, de az is igaz hogy, a csoportok között meglévő több ezer forintos különbség gyakran csak néhány százalékos eltérést jelent.

2.1. A burgonyatermelés költség- és jövedelemalakulása

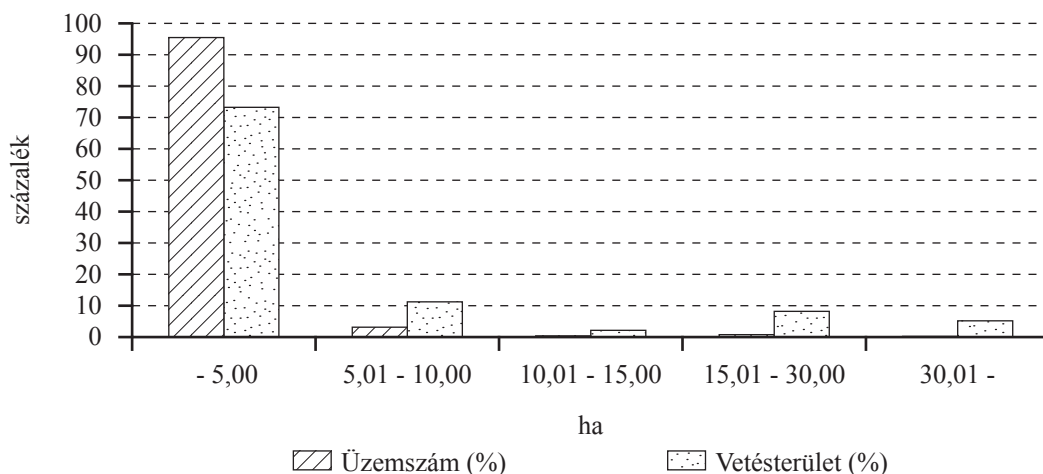
Az érdekeltségi viszonyok áttekintése előtt a burgonyánál is ismertetjük az üzemszám és a vetésterület megoszlását. Átlagosan az egy üzemre jutó termelési méret alig haladja meg a 2 hektárt. A tesztüzemek összesített adatai alapján megállapítható, hogy az e növény előállításával foglalkozó üzemek 95,5 százaléka 5 hektár alatt gazdálkodik. A gazdaságok további 3 százaléka az 5 és 10 hektár közötti kategóriában helyezkedik el, míg az ezt követőkben, vagyis a 10 hektárt meghaladó három csoportban az üzemek részesedése együttesen is alig haladja meg az 1 százalékot.

A vetésterületek megoszlását az üzemszámnál kevésbé markáns, de hasonló arányok jellemzik. A termelés közel háromnegyede 5 hektárnál kisebb, 11 százaléka pedig 5 és 10 hektár közötti területeken történik. A burgonya termőterületének mindössze 16 százaléka helyezkedik el a 10 hektárt meghaladó három méretcsoportban. A legkisebb méretkategóriában az átlagos ágazati méret alig

több 1,5 hektárnál, a második csoportban 7 hektárt meghaladó, a harmadikban mintegy 12 hektár, a negyedikben a 22 hektárt közelítő, míg az ötödik kategóriában, amelyhez a 30 hektárt meghaladó területű üzemek tartoznak már 48,5 hektár volt (9. ábra).

9. ábra

**A burgonyatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriáinként, 2006-2008. évek átlaga**

Ezek az üzemszám és vetésterület megoszlási adatok jelzik már, hogy a tesztüzemi átlagokat összességében az 5 hektárnál kisebb vetésterületen termelő üzemek határozzák meg, vagyis azok a legkisebb méretkategória költség adataival néhány kivételtől eltekintve szinte egybeesnek.

A **termelési költséget** vizsgálva csak az 5 és 10 hektár közötti, illetve a 30 hektár feletti kategóriában jelentősebb az átlagtól való eltérés, mert az előbbinél közel 30 százalékkal többet, az utóbbinál pedig 16 százalékkal kevesebbet költöttek a termelők egy hektár burgonyára. A területegységre jutó összes költség összetételét tekintve az egyes költségelemek között ennél nagyobb eltérések tapasztalhatók (7. táblázat).

A burgonyánál a legjelentősebb költségelem a **szaporítóanyag-költség**, amely három év átlagában az egy hektárra jutó költség mintegy 28 százalékát képezi. Ennél a tételnél számottevő a különbség a méretcsoportok között, ami egyrészt a fajták vetőgumóinak árkülönbszetéből adódik, másrészt pedig abból, a burgonyánál gyakorta előforduló helyzetből, hogy a termelők nem fémzárolt alapanyagot visznek a termesztésbe, hanem az előző évi termést használják fel. Az adatok alapján elmondható továbbá, hogy 5 hektárnál kisebb területen e tétel szintén az átlagos értéket közelíti. A második csoportban közel 25 százalékkal magasabb, míg az ötödikben 36 százalékkal alacsonyabb e költség-tétel az átlagos értéknél, ami gyakorlatilag 100 százalékos különbséget jelent. Ezzel ellentétben a 3. és 4. kategóriában, vagyis 10-15 és 15-30 hektár között szinte elhanyagolható a különbség.

**A burgonyatermelés főbb költség- jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	595 625	585 020	767 897	524 858	532 677	500 934
Vetőmagköltség	Ft/ha	164 668	166 040	204 685	144 892	140 235	105 375
Műtrágyaköltség	Ft/ha	36 468	34 300	40 791	44 283	50 237	32 716
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	60 184	58 547	76 237	57 543	56 099	56 078
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	213	208	218	260	252	201
Gépköltségek összesen	Ft/ha	102 529	102 469	106 178	75 136	110 533	94 147
Saját gépköltség	Ft/ha	84 746	83 525	94 511	52 832	86 214	91 731
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	17 783	18 944	11 667	22 305	24 319	2 416
Munkabér és közterhei	Ft/ha	69 519	64 768	83 022	47 459	77 549	103 824
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	283	321	227	93	137	181
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	5 336	2 198	5 483	15 446	17 375	26 129
Bérelt terület aránya	%	25,63	14,03	25,26	63,54	72,83	100,00
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	20 816	15 661	21 706	24 307	23 857	26 129
Átlaghozam	t/ha	22,70	21,01	29,88	24,03	31,25	16,72
A főtermék önköltsége	Ft/t	26 314	27 942	25 702	21 843	17 045	29 956
Értékesítési átlagár	Ft/t	52 742	53 557	54 739	57 312	39 640	66 597
Ágazati eredmény	Ft/ha	626 165	562 609	900 419	896 051	740 179	637 693

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A **műtrágyaköltség** a méretekkel párhuzamosan fokozatosan emelkedik egészen a negyedik csoportig, ahol már az átlagot 38 százalékkal meghaladó, majd a 30 hektár feletti csoportban az átlag alá esik vissza. A rendelkezésünkre álló adatok alapján az is megállapítható, hogy a kijutott műtrágya mennyiségek hasonló a tendenciát mutattak, azzal a kis eltéréssel, hogy az adagok már a negyedik csoportban csökkennek. A számítások alapján elmondható, hogy a 30 hektár feletti termelők jutottak legkedvezőbb áron műtrágyához. Összességében azonban az ágazati méretek között sem a költség, sem a mennyiség szempontjából nincs szoros kapcsolat.

Az összes hektáros költségből 10 százalékot képviselő **növényvédőszer-költségnél** egy kategória kivételével szinte azonos a költségfelhasználás. Itt is az 5 és 10 hektár között gazdálkodó üzemek a kimagaslóak, mert az átlagnál 27 százalékkal, a többi csoporthoz képest pedig mintegy 20 ezer forinttal költöttek többet növényvédelemre. Ez a különbség kizárólag a többi csoporthoz képest magasabb gombaölőszere fordított kiadásból tevődött össze.

A burgonyánál még egy közvetlen változó költségelemet, az **öntözési költséget** szükséges kiemelni. E tételben nagyságrendi különbségek vannak. Ez azért lehetséges, mert a harmadik csoportban egyáltalán nem történt öntözés és a legkisebb területtel rendelkezőknél is szinte alig. A 15 hektár feletti területeken viszont hektáronként 19-14 ezer forintot fordítottak öntözésre.

Az összes **gépi munka** költségében – melyek átlagosan a költségek 17-18 százalékát adják – csak egy csoport tér el markánsan a többitől. A harmadik méretnél a kiadások 27 százalékkal alacsonyabbak az átlagnál. Ez azért érdemel figyelmet, mert ezzel párhuzamosan a munkabér és a munkaóra felhasználás is messze átlagon aluli. E kategóriától eltekintve a saját gépi munkánál nincs kiugró eltérés. Az idegen gépi szolgáltatások költségéről azonban megállapítható, hogy a 30 hektár alatti üzemeknél jelentős, míg az e feletti vetésterületeknél már nagyságrenddel alacsonyabb értéket képvisel. A **munkabér** és munkaóra adatok összevetésénél azt tapasztaltuk, hogy azok egymáshoz viszonyított értéke és az ágazati méret között nincs szoros összefüggés.

A **földbérleti díj** az ágazati méret növekedésével folyamatosan emelkedik. A legalacsonyabb méretnél ez a kiadás még szinte elhanyagolható tétel, mivel a termelési költségnek a fél százalékát sem teszi ki, míg 30 hektár felett aránya már az 5 százalékot is meghaladja. Mindez egyértelműen az egyes méretcsoportok vetésterületének eltérő saját és bérelt terület megoszlásából következik, mivel az első csoportban, még csak 14, az ötödikben pedig már 100 százalék a bérlet terület aránya. A rendelkezésünkre álló adatokból az is látható, hogy amíg a szántóföldi növényeknél általában nincs markáns különbség a bérelt területekre jutó díjakban, addig a burgonyánál a legkisebb és a legnagyobb csoport bérleti díja között több mint 10 ezer forint különbség alakult ki.

A burgonyatermelés költségeivel kapcsolatban érdemes még megemlíteni, hogy az általános költségek az 5 hektár alatti területek vonatkozásában a legmagasabbak, majd a negyedik csoportig folyamatosan csökkennek, az ötödikben pedig ismét emelkednek.

A különböző ráfordításokkal kapcsolatos kiadások áttekintése után megvizsgáltuk, kimutatható-e összefüggés ezek és a **termésátlagok** között. Megállapítható, hogy a legmagasabb hozam nem a legnagyobb költség mellett alakult, bár az is igaz, hogy hektáronként még a másfél tonnát sem érte el az a különbség, amellyel a második csoport átlaghozama elmaradt a negyedikétől. Az első és a harmadik kategóriában átlag körüli volt a hektáronkénti termésmennyiség. A 30 hektár feletti területen gazdálkodóknál, ahol az összes költség és ebből különösen a szaporító-anyagköltség a legalacsonyabb volt a hozam is lényegesen alacsonyabban alakult, mindössze 16,72 tonna volt hektáronként (10. ábra).

A termésátlagok alakulását a földminőséggel összefüggésben is áttekintettük. E téren – három év átlagában – nem volt értékelhető kapcsolat, hiszen a második csoport 17 aranykorona érték alatti területen közel 30 tonnás átlaghozamot ért el, ezzel szemben a legnagyobbak – a 30 hektár felett gazdálkodók – a majdnem 25 aranykorás földön nem érték el a hektáronkénti 17 tonnás termést.

A területegységre jutó kiadások és az elért terméseredmények együttes alakulásáról elmondható, hogy az **önköltség** az első csoporttól a negyedikig folyamatosan csökkent, majd az ötödikben az alacsony hozamok következtében ismét megugrott. A legalacsonyabb és a legmagasabb önköltség között több mint 13 ezer forint eltérés mutatkozott tonnánként.

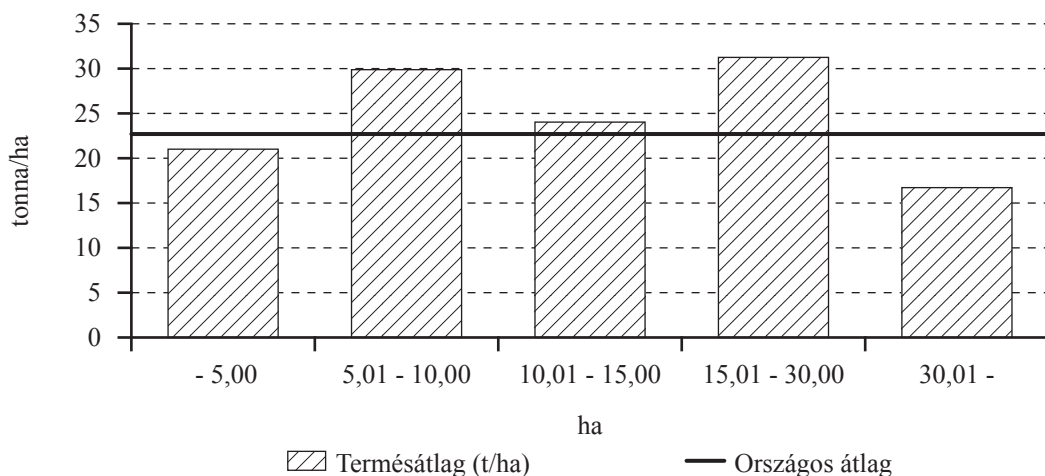
Az önköltség alakulással ellentétben a burgonya **értékesítés átlagára** – a 4. csoport kivételével – kategóriánként emelkedett, és minden esetben tartalmazott jövedelmet. Sőt ez a tendencia az első három kategóriában egyértelműen az értékesítési ár jövedelemtartalmának folyamatos növekedését is jelentette. Érdekes módon a negyedik csoportban, amelyben a legalacsonyabb

önköltség alakult ki, az értékesítési ár is a legkisebb, míg a legfelső méretkategóriában a legmagasabb önköltséghez, a legmagasabb értékesítési átlagár társult. Ez egyúttal azt jelenti, hogy az igen kedvező ár miatt a fajlagos jövedelem az ötödik csoportban lett a legmagasabb. Ez 14 ezer forintos eltérés jelent a legkisebb és legnagyobb tonnás jövedelem között.

A közvetlen támogatások értékében is szinte kétszeres különbségek mutatkoztak a méretkategóriák között. A 10 és 15 hektár között termelők nyerték el a legtöbb, a 30 hektár felettiek a legkisebb állami hozzájárulást.

10. ábra

**A burgonya átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriáinként,
2006-2008. évek átlaga**

Az eddigieket összefoglalva elmondható, hogy a burgonyatermelés három év átlagában, a teszüzemi adatok alapján kedvező **ágazati eredményt** biztosít valamennyi kategóriában, de az átlagtól való eltérések számottevőek. A legmagasabb termelési érték és a legmagasabb termelési költség ellenére a legkedvezőbb ágazati eredmény is a második kategóriában képződött, de ezektől a kedvező eredményektől a harmadik kategória is alig maradt el. A legkevésbé vonzó eredmények az 5 hektárnál kisebb területen gazdálkodóknál képződtek, ami azért sajnálatos, mert számításaink szerint a burgonya-kibocsátás kétharmada ezekről a kis méretekről származik.

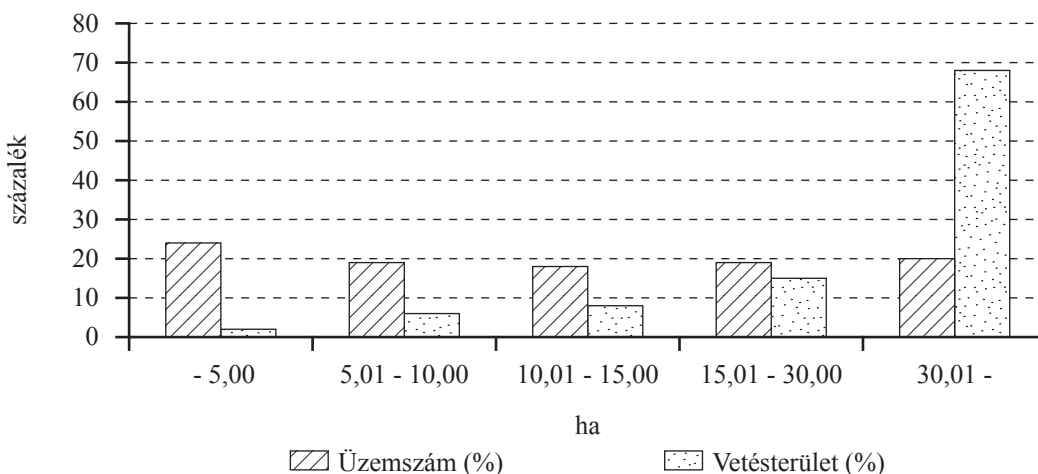
2.2. A zöldborsótermelés költség- és jövedelemalakulása

A zöldborsó, amely a második legnagyobb vetésterülettel rendelkező zöldségfélénk, nagyfokú gépesítettsége következtében néhány kérdésben eltér a kertészeti ágazatokat általában jellemző sajátosságoktól. Az egyik ilyen pont az ágazati méret, amely a borsónál három év átlagában a teszüzemekben 27,5 hektár volt. Ez az érték – mint azt az előzőekben már bemutattuk – jobbra a nagy szántóföldi kultúrák kísérője. Az üzemszám megoszlásában azonban egyik növényfajhoz sem hasonlít, mivel néhány százalékos különbséggel ugyan, de az üzemek az öt méretkategóriában szinte egyenletesen helyezkednek el. Azt azért meg kell említeni, hogy arányait tekintve a legtöbb üzem az 5 hektár alatti méretkategóriában található.

A vetésterület kategóriák közötti megoszlása messze nem ilyen arányos, mivel a legnagyobb hányad, közel 70 százalék a 30 hektárt meghaladó területre esett. Ezen túl viszonylag nagy arány, több mint 15 százalék található még a 15 és 30 hektár közötti kategóriában, így a 15 hektár alatti három csoporthoz már csak kis részarányok tartoztak. Különösen alacsony az öt hektár alattiak 2 százalékos részesedése. Összességében a különbségek ellenére az egyes csoportok átlagos ágazati mérete az első négy kategóriában szinte azonos a burgonyánál tapasztaltakkal, nagy eltérés csak az ötödik csoportban van, mert ott 92 hektár az átlagérték (11. ábra).

11. ábra

**A zöldborsótermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

A zöldborsó egy hektárra vetített **összes költsége** három év átlagában mintegy kétszerese a búzáénak és szinte fele a burgonyáénak. A méretkategóriák közti összes különbség pedig 60 ezer forint hektáronként. A legtöbb kiadás az 5 hektár alattiaknál, a legkevesebb az 5 és 10 hektár közötti mérettel rendelkezőknél jelentkezett. Az átlaghoz leginkább a 30 hektár felett termelő üzemek adatai közelítenek (8. táblázat).

A zöldborsónál felmerülő anyagköltségek közül a **vetőmagköltség** a legnagyobb tétel, gyakorlatilag azok felét képezi. Az e téren legmagasabb kiadás (közel 57 ezer forint) a második, míg a legalacsonyabb (43 ezer forint) az ötödik kategóriában merült fel.

A **műtrágyaköltség** a burgonyához hasonlóan az első kategóriától a negyedikig emelkedett, majd az utolsóban itt is visszaesés tapasztalható. A hatóanyag felhasználásban nincs ilyen szoros összefüggés, mivel a második és az ötödik kategóriában az eltérő költségek ellenére megegyezett a kiszórt műtrágya mennyisége. A legnagyobb műtrágyaadagokkal az ötödik és az első csoport gazdaságaiban találkoztunk.

A **növényvédőszerre** fordított kiadások csak az 5 hektár alatti területeken termelőknél emelkednek ki a többi közül. Ez a többi kategóriánál magasabb kiadás a gyomirtó- és gombaölőszer tételekre vezethető vissza.

**A zöldborsótermelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	285 869	316 549	256 512	278 320	314 405	281 992
Vetőmagköltség	Ft/ha	46 649	48 258	56 774	55 513	53 086	43 186
Műtrágyaköltség	Ft/ha	20 279	24 060	25 520	25 500	26 349	17 703
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	25 145	40 426	23 144	24 900	22 866	25 377
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	124	138	119	128	152	118
Gépköltségek összesen	Ft/ha	96 871	141 083	122 599	112 429	105 781	89 336
Saját gépköltség	Ft/ha	44 431	22 310	9 179	25 263	48 436	49 651
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	52 439	118 773	113 421	87 166	57 345	39 686
Munkabér és közterhei	Ft/ha	22 663	26 810	7 862	8 696	38 839	21 920
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	28	56	19	26	49	23
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	20 025	546	4 620	2 399	14 776	25 325
Bérelt terület aránya	%	72,03	2,71	11,00	8,52	54,88	91,19
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	27 800	20 160	42 000	28 165	26 925	27 773
Átlaghozam	t/ha	4,81	5,60	6,38	4,04	4,56	4,80
A főtermék önköltsége	Ft/t	59 477	56 494	40 208	68 955	68 982	58 795
Értékesítési átlagár	Ft/t	60 251	80 571	59 060	61 485	71 460	57 130
Ágazati eredmény	Ft/ha	34 713	172 787	154 430	11 744	42 417	21 139

Forrás: Az AKI testületi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Öntözési költség a zöldborsónál a harmadik és negyedik méretcsoport kivételével szinte alig merül fel, ezért ez a tétel lényegében nem gyakorol hatást a termelési költség alakulására.

A saját és az idegen **gépi munkák** összes költsége a zöldborsótermelés egy hektárra jutó kiadásának több mint egyharmadát teszik ki, tehát egy igen meghatározó tételt vizsgálunk. A kategóriák között e tekintetben több mint 50 ezer forint az eltérés. Az megállapítható, hogy fokozatosan változik a különbség, azaz az 5 hektár alattiaktól a legnagyobbakig szinte egyenletesen csökken a ráfordítások értéke, így az ötödik csoportban a legkedvezőbb. A saját és az idegen gépi munka költsége is csoportról csoportra fokozatosan változik, de amíg a saját gépköltség a legkisebb mérettől a legnagyobbig nő, addig az idegen munkáé, fordítva változik, az egyre nagyobb méretek felé csökken.

A **munkabérben** és annak közterheinél a kategóriák között szintén nagy, közel négyszeres a különbség, de ezek nem hozhatók összefüggésbe a csoportok változásával és a felmerült munkaórával sem. A kategóriákat jellemző munkaórák között van ugyan különbség a csoportok között, de a gépesítettség magas foka miatt ezek olyan kis értékek, hogy valójában elhanyagolhatók.

A **földbérleti díj** a zöldborsónál is ugrásszerűen emelkedett a méretek növekedésével. Itt, mint már említettük arról van szó, hogy az ágazati méret növekedése összefügg a vetésterületen belül a saját tulajdonú és a bérelt földterület arányának változásával. A zöldborsónál 15 hektárig nem meghatározó a bérelt terület aránya. 15 és 30 hektár között a terület több mint fele bérelt, és 30 hektár felett már 10 százalék alatt marad a saját tulajdonú vetésterület aránya.

Az **általános költségek** számbavételénél megállapítható, hogy azok a második csoporttól felfelé folyamatosan emelkednek.

Három év átlagában a zöldborsótermelést folytatók a második kategóriában kimagasló hektáronként 6,38, de a legkisebb méreteknél is 5,6 tonnás termésátlagot értek el. A következő három méretcsoportnál 4,04 és 4,8 tonna/hektár között alakultak a **fajlagos hozamok** (12. ábra).

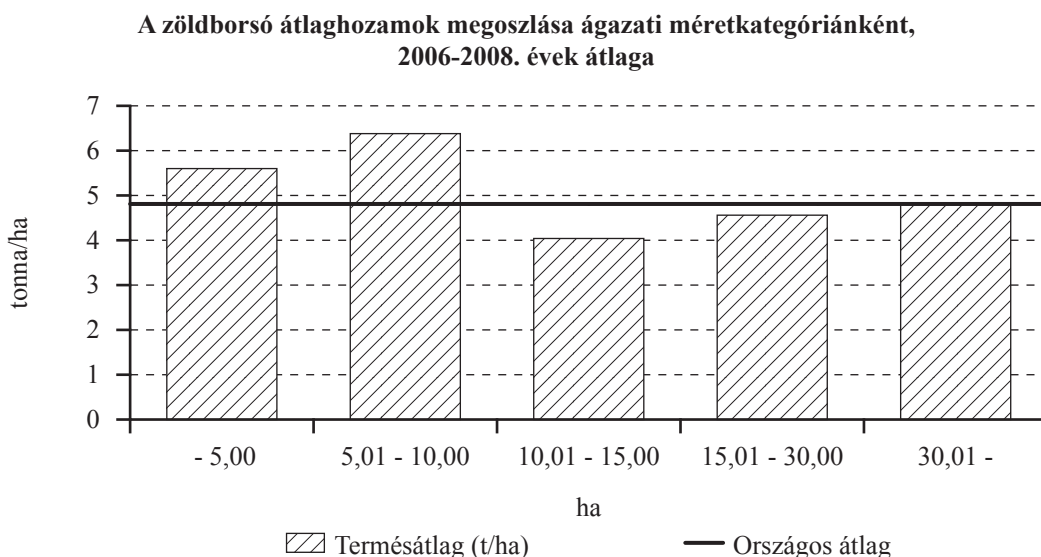
Az átlaghozam és a földminőség együttes vizsgálata itt sem bizonyított szoros kapcsolatot, mivel az 5,6 tonnás hozam 20,61 aranykoronás területen keletkezett, mialatt a 30 aranykorona érték feletti földön csak 4,8 tonnát értek el a termelők.

A költség- és hozamalakulásokat figyelembe véve a tonnánként átlagosan mintegy 60 ezer forintért előállítható zöldborsónál a csoportok között az **önköltségben** közel 30 ezer forintos különbségek alakultak ki. A legkedvezőbb önköltség a második kategóriában tapasztalható, míg a legkedvezőtlenebb a szinte azonos értéket mutató harmadik-negyedik csoportban.

Az elért **értékesítési árak** alakulásában nem tapasztalható összefüggés az öt méretcsoport között, ennek ellenére említésre méltóak a különbségek. Az első kategóriában 80 ezer forint/tonna feletti árat realizáltak a termelők, ami több mint 22 ezer forinttal meghaladta az ötödik csoportét. A burgonyával ellentétben, az elért átlagár már nem tartalmazott minden esetben jövedelmet (harmadik és ötödik kategória).

Az értékesítési árakhoz hasonlóan az állami támogatások nagyságában is számottevőek a csoportonkénti különbségek, de azok szintén nem mutattak kapcsolatot a méretváltozással.

12. ábra

Össességében a zöldborsóról elmondható, hogy bár a vetésterület döntő része a 10 hektár feletti méreteknél található, a kedvező eredmények nem ezeknél, hanem a 10 hektár alattiaknál, sőt azok közül is inkább az 5 hektárnál kisebb méretűeknél keletkeznek.

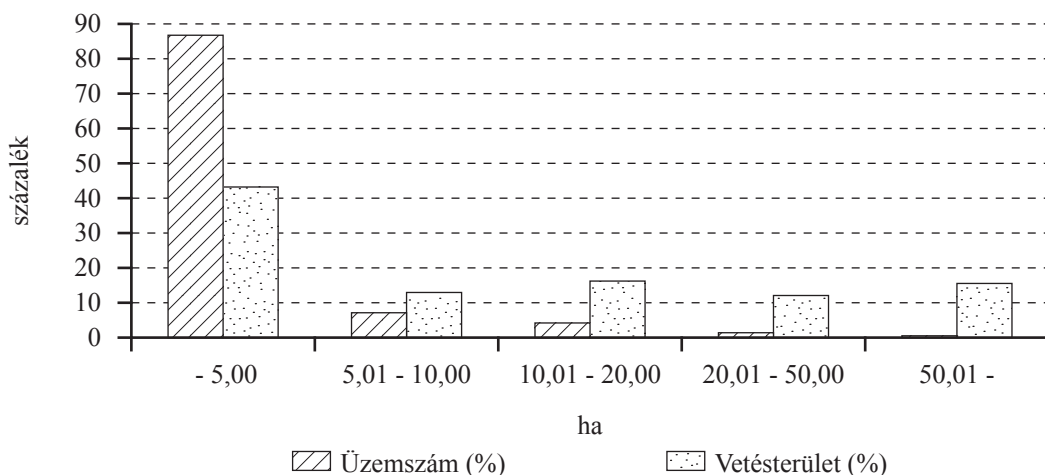
2.3. Az almatermelés költség- és jövedelemalakulása

Legjelentősebb gyümölcsféléknél is először a teszüzemek által reprezentált gazdaságok számának és összes vetésterületének megoszlását tekintjük át. A teszüzemek, három év átlagát reprezentáló adatai szerint a termelők közel 87 százaléka, vagyis meghatározó hányaduk 5 hektárnál kisebb termőterületen található. Az üzemek fennmaradó 13 százalékából 7 százalék az 5 és 10 hektár közötti, 4 százalékuk pedig a 10 és 20 hektár közötti méreten termesztett almát. A 20 és 50 hektár közötti negyedik csoportban az almatermelő gazdaságok már csak másfél, az 50 hektárt meghaladó területeken pedig, már csak fél százalékát találtuk (13. ábra).

Az üzemszámban meghatározó, de összességében kis ágazati méretekkal rendelkező üzemek miatt természetesen a vetésterület kategóriánkénti részesedése más arányokat mutat. Az 5 hektár alatti területek az összes termőterület 43, az 5 és 10 hektár közöttiek 13, a 10 és 20 hektár közöttiek több mint 16, a 20 és 50 hektár közöttiek 12, míg az 50 hektárt meghaladó méretűek megközelítőleg 16 százalékát teszik ki. A teszüzemek átlagos ágazati mérete, amely három év átlagában 3,65 hektár volt üzemszámraként nagy eltéréseket takar, mert az első csoport átlaga 1,82 hektár, a másodiké 6,64, a harmadiké 14,12, a negyediké 31,54, míg az ötödiké közel 110 hektár.

13. ábra

**Az almatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

Az almatermelés átlagos **termelési költségének** alakulásában az 5 hektár alatti üzemek értékei játszották a döntő szerepet, hiszen még másfél százalék különbség sincs a két adat között. Ezen túlmenően megállapítható, hogy három év átlagában a negyedik kategóriához sorolt termelők is az átlaghoz közeli költség szinten – termelési költségük hektáronként 3,5 százalékkal volt alacsonyabb – tevékenykedtek. Ezzel ellentétben a másodikban több mint 20 százalékkal magasabb, az ötödikben pedig, 23 százalékkal alacsonyabb területegységre jutó költséget tapasztaltunk.

Az ültetvények esetében a szaporítóanyagra fordított kiadásokkal nem érdemes foglalkozni, mivel itt csak az esetlegesen felmerülő pótlások költségei merülnek fel, és ezek is igen kis értékű tételek.

A **műtrágya** az alma hektáronkénti összes költségéből nem képvisel jelentős részarányt, általában csak 3,5-4 százalék között mozog. Az azonban elmondható, hogy értékben számottevő eltérések vannak a csoportok között. A harmadik csoportnál ugyan van egy kis visszaesés, de gyakorlatilag az elsőől a negyedik csoportig folyamatosan emelkedik, majd az ötödik kategóriában szinte az országos átlagérték felére zuhan vissza. A műtrágya hatóanyag felhasználás alakulása három év átlagában gyakorlatilag a költség felhasználás trendjét követte (9. táblázat).

A **növényvédőszer-költség** az almatermesztés legnagyobb követlen költsége, de az összes költségen belül is a legmeghatározóbb ez a – 30 százalékot közelítő – tétel. A legalacsonyabb felhasználás az 5 hektár alatti területen történt, míg a legnagyobb a 10 és 20 hektár közötti csoportnál mutatkozott. A két csoport közti különbség meghaladta a 25 ezer forintot. Fontos még megemlíteni, hogy a növényvédelemre fordított kiadások mintegy 80-90 százalékát a gomba- és rovarölőszerek tették ki.

9. táblázat

**Az almatermelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	615 837	607 451	747 971	684 751	594 709	473 536
Vetőmagköltség	Ft/ha	1 348	1 378	1 068	3 399	523	0
Műtrágyaköltség	Ft/ha	21 501	21 830	24 288	23 538	26 275	12 431
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	172 103	161 506	173 034	187 169	176 954	181 290
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	109	111	122	123	131	65
Gépköltségek összesen	Ft/ha	93 149	94 522	99 243	101 715	80 849	84 868
Saját gépköltség	Ft/ha	67 367	63 240	68 876	82 634	72 629	57 563
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	25 781	31 282	30 367	19 080	8 221	27 306
Munkabér és közterhei	Ft/ha	152 384	138 370	207 015	192 110	168 125	92 127
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	368	406	481	405	341	153
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	6 055	406	7 247	8 831	12 762	12 659
Bérelt terület aránya	%	27,42	3,18	23,16	26,59	63,86	70,92
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	22 082	12 751	31 289	33 217	19 985	17 850
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	99 929	107 259	162 003	99 793	71 070	50 392
Átlaghozam	Ft/ha	19,02	15,96	22,90	21,46	21,21	20,08
A főtermék önköltsége	t/ha	32 686	38 112	32 658	31 912	28 038	24 985
Értékesítési átlagár	Ft/t	39 862	42 587	43 483	36 874	37 927	35 058
Ágazati eredmény	Ft/t	215 402	133 911	342 209	207 643	268 949	302 761

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A **gépi munkákra** fordított kiadások szintén jelentős nagyságrendűek az almatermelésben. A saját és az idegen gépi munka összetételét vizsgálva elmondható, hogy valamennyi kategóriában a saját gépi munka meghatározóbb. Ennek értéke a harmadik méretig nő, majd onnan újra csökken. Az idegen szolgáltatások kiadásai az 5 hektár alattiaktól a negyedik kategóriáig fokozatosan szinte a negyedére csökken, majd a legmagasabb méretnél ismét országos átlag közeli a kiadás.

A **munkabérnek** és a hozzá tartozó közterheknek szintén döntő szerepe van a területegységre jutó költségek alakításában, mivel kategóriáktól függően közelítik a növényvédőszer kiadások mértékét. Azonban a táblázatok adataiból is jól látható, hogy az ott tapasztaltakhoz képest messzeemenően nagyobbak a csoportonkénti eltérések. Mind a kiadások, mind a munkaóra felhasználások terén a második méretcsoport az élenjáró, míg a legszerényebb az 50 hektárt meghaladó kategória.

Az egy hektárra jutó átlagos **földbérleti díj** nagysága az almánál nem számottevő, hiszen három év tesztüzemi átlagát vizsgálva, nem éri el az összes termelési költség 1 százalékát. Ebben nagy szerepet játszik a kisméretű üzemek magas részesedése, pontosabban az, hogy ezeknél elenyésző a bérelt terület aránya továbbá, hogy a többi ágazathoz képest az almánál, az 50 hektárnál nagyobb gazdaságokban is még közel 30 százalékban a termelők saját tulajdonában van az ültetvény. A bérelt területre jutó ténylegesen kifizetett földbérleti díjak értékében azonban nagyok a különbségek. Az 5 és 20 hektár közötti kategóriában 30 ezer forint felett, a többiben 20 ezer forint alatt alakul hektáronként.

Az almatermelésnél, mivel ültetvényről van szó fontos a költségek közül az **értécsökkenési leírást** is kiemelni, ez a tétel gyakorlatilag az ültetvény értékére is választ ad. A kategóriák között nagyságrendileg 50 (5. kategória) és 162 ezer (2. kategória) forint között alakult, így elmondható, hogy döntően hozzájárult a hektáronkénti összes költség kialakulásához.

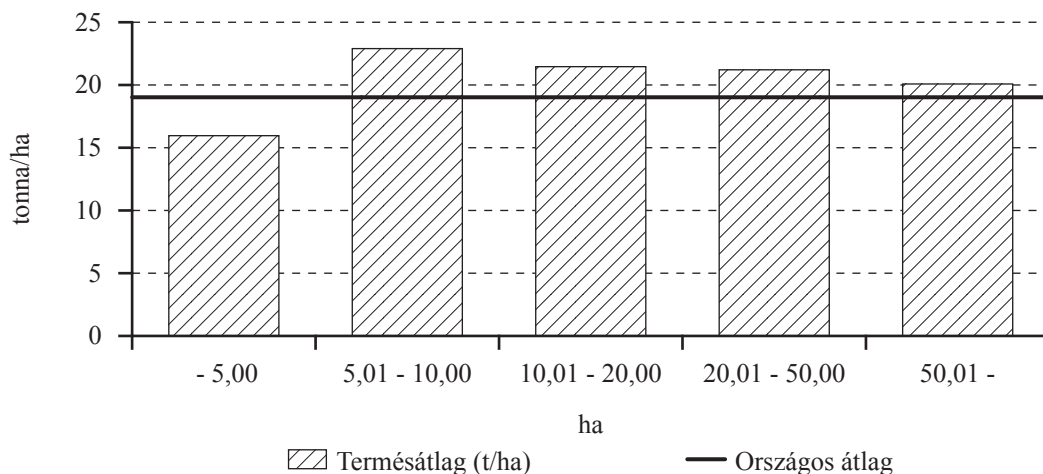
Az almatermesztés területegységre jutó **általános költségeit** vizsgálva megállapítható, hogy – a burgonyánál tapasztaltakhoz hasonlóan – azok a termelési méret növekedésével folyamatosan csökkennek, ami azt jelzi, hogy ezeknek a tételeknek nagy része a termelés méretétől függetlenül merül fel.

Három év átlagában az alma **termésátlaga** 19 tonna volt hektáronként, de a költségalakulással ellentétben e téren a legnagyobb üzemhányadú csoport adata az átlag alatt maradt, ugyanis a hozam nem érte el a 16 tonnát. Ezzel szemben a másik négy méretkategória eredményei meghaladták a hektáronkénti 20 tonnát, melyek közül a legjobb, közel 23 tonnás terméseredmény a második kategóriában alakult ki (14. ábra).

A termésátlagokat a földminőség függvényében is áttekintettük. A csoportonkénti aranykorona értékekben csak kis (23,55-25,70 Ark) eltérések voltak, de függetlenül ettől nem lehetett kapcsolatot találni a két mutató között, mivel a legjobb földhöz a legkisebb hozam, és fordítva a legjobb hozam a leggyengébb földminőségnél jelentkezett.

A termelés költségei és a hozamok együttes alakulása alapján elmondható, hogy a legkedvezőtlenebb **önköltség**, a legrosszabb hozamot adó első kategóriában alakult ki, míg az 5 és 20 hektár közötti két méretkategóriában a tesztüzemi átlaggal gyakorlatilag azonos, illetve azt közelítő, a negyedikben attól 15 százalékkal alacsonyabb fajlagos költség volt. A legkedvezőbb értéket az 50 hektár feletti területen gazdálkodóknál tapasztaltuk, ami egyértelműen az alacsony termelési költség hatása.

**Az almatermelés átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriáinként,
2006-2008. évek átlaga**

Az alma **értékesítési átlagára** a három évre vonatkozó számítások alapján 35 és 43 ezer forint/tonna között mozogott a kategóriák között. Az ár minden esetben fedezte az önköltséget és ezen túlmenően tonnánként 4 és 11 ezer forint közötti jövedelmet is biztosított a termelőknek, de ágazati mérettel összefüggő kapcsolat nem állapítható meg. Az is csak feltételezhető, hogy a nagyobb költségekhez jobb minőség, ezáltal magasabb ár, míg az alacsonyabb költségekhez gyengébb minőség és alacsonyabb ár kapcsolódik.

Figyelmet érdemel, hogy az ágazat bevételeit gyarapító állami támogatás értékében kétszeres az eltérés a legkisebb és a legnagyobb méretű csoport között. A negyedik kategória kivételt képez ugyan, de egyébként a támogatás nagysága az alma esetében a területek bővülésével nőtt.

Az almáról leírtakat összefoglalva megállapítható, hogy a legkedvezőbb eredmények az 5 és 10 hektár közötti területen, a legmagasabb költség szint mellett gazdálkodóknál jelentkeztek, de ezek után érdekes módon, a legvisszafogottabb ráfordításokat eszközölők következtek (5. csoport). Az 5 hektár alatti területen alakultak legkevésbé kedvezően az eredmények.

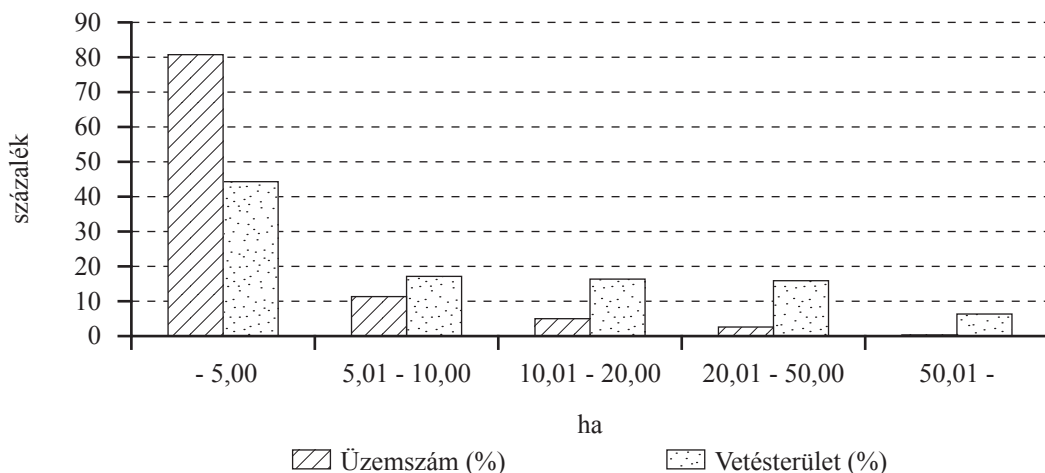
2.4. A borszőlőtermelés költség- és jövedelemalakulása

A tesztüzemek adatai alapján a szőlőtermeléssel foglalkozó üzemek termelési méret szerinti megoszlásánál is az almánál leírt tendencia érvényesül. Ez azt jelenti, hogy a legnagyobb (81 %) üzemhányad az 5 hektár alatti kategóriában található, 11 százalék az 5 és 10 hektár között, 5 százalék 10 és 20 hektár között elterülőknél. Elmondható, hogy a 20 hektár feletti két csoport már csak a szőlőtermelő üzemek 3 százalékát adja, sőt az 50 hektáron felüliek még 0,5 százalékot sem képviselnek (15. ábra).

A vetésterület megoszlásánál szintén az almánál leírtak mondhatók el, ugyanis három év átlagában a termőterület 44 százalékát az 5 hektárnál kisebb üzemek teszik ki. Az 5 és 50 hektár közötti három csoportban gyakorlatilag egyenletesen megosztva található a terület fele, míg az 50 hektár felettiekhez már csak 6 százaléknyi terület tartozott. Az egymást követő kategóriák átlagos ágazati méretei a borszőlőnél a következők szerint alakultak: az elsőben 2,45, a másodikban 6,76, a harmadikban 14,64, a negyedikben 27,26 és az ötödikben 85,14 hektár.

15. ábra

**A borszőlőtermelés üzemszám és vetésterület megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

A szőlő egy hektárra vetített átlagos **termelési költsége** három év átlagában 517 ezer forintos szinten alakult, de az ágazati méret szerint kialakított kategóriák között igen jelentős a szórása. Nagysága hektáronként 489 és 679 ezer forint között alakult, bár a harmadik csoportnál van egy kis visszaesés, a területegységre jutó kiadás kategóriánként emelkedett (10. táblázat).

A közvetlen költséget vizsgálva az ültetvény pótlások értékével itt sem érdemes foglalkozni. Az almához hasonlóan a **műtrágyaköltség** a szőlőnél sem tesz ki tetemes összeget a kiadásokon belül, az összes költségnek alig 2 százaléka. Azt azonban meg kell említeni, hogy az 50 hektár feletti méretnél a műtrágyaköltség szinte csak negyede az országos átlagnak, ami természetesen a hatóanyag felhasználásban is érvényre jut.

A műtrágyára fordított kiadásokkal ellentétben a **növényvédőszer-költség** jelentősen, átlagosan 18 százalékkal járul hozzá a termelési költséghez. Ennél a tételnél is elmondható, hogy az ágazati mérettel fokozatosan emelkedik az értéke, és az 5 hektár alatti, valamint az 50 hektár feletti csoport között 20 ezer forint az eltérés.

Az arányait tekintve a növényvédőszerekhez közelítő, mintegy 15 százalékos kitévő költséget képeznek a **gépi munkára** fordított kiadások. Ezek nagyobb hányadát a saját gépköltségek teszik ki, de sem a saját, sem az idegen gépi munkánál nem látható szoros kapcsolat az ágazati mérettel.

**A borszőlőtermelés főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 ha -
Termelési költség összesen	Ft/ha	516 970	489 336	523 902	505 290	534 020	679 033
Vetőmagköltség	Ft/ha	1 343	1 723	21	303	0	8 320
Műtrágyaköltség	Ft/ha	10 155	10 607	10 855	8 801	12 465	2 784
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	92 536	86 153	95 623	97 211	96 555	106 695
Műtrágya hatóanyag felhasználás	kg/ha	54	59	60	45	55	18
Gépköltségek összesen	Ft/ha	82 203	89 370	76 301	67 399	76 249	101 221
Saját gépköltség	Ft/ha	47 339	46 317	48 955	48 928	43 718	55 100
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	34 865	43 053	27 346	18 471	32 531	46 121
Munkabér és közterhei	Ft/ha	124 769	97 742	149 219	121 747	132 876	235 244
Munkaóra felhasználás	m.ó./ha	391	483	427	283	233	318
Átlagos földbérleti díj	Ft/ha	9 335	1 268	2 541	8 847	32 102	28 283
Bérelt terület aránya	%	17,64	4,54	6,86	14,29	51,84	61,33
Bérelt terület földbérleti díja	Ft/ha	52 910	27 907	37 047	61 919	61 926	46 119
Értécsökkenési leírás	Ft/ha	122 503	120 664	111 997	140 112	116 643	133 030
Átlaghozam	Ft/ha	8,15	7,81	9,36	7,79	8,15	8,27
A főtermék önköltsége	t/ha	63 866	62 702	57 095	65 685	66 112	82 095
Értékesítési átlagár	Ft/t	69 930	66 698	66 683	74 319	76 296	75 091
Ágazati eredmény	Ft/t	113 961	88 171	164 958	130 956	157 875	2 235

Forrás: Az AKI teszüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A **munkabér és közterhei** összességében, kategóriáról-kategóriára egyre meghatározóbb tételek jelentenek. A munkabérhez kapcsolódó munkaóra felhasználás alakulása azt jelzi, hogy az első két kategóriában magasabb a kézi munka, míg a többi csoportban a gépi munka aránya.

A **földbérleti díj** – mint azt az eddig vizsgált valamennyi növénynél tapasztaltuk – a szőlőnél is az ágazati mérettel párhuzamosan nő. Látható, hogy ezzel együtt a negyedik csoportig a ténylegesen kifizetett összeg is emelkedik. A bérelt terület aránya alacsonyabb szinte valamennyi kategóriában, mint ahogy ezt eddig láttuk, még az 50 hektár feletti kategóriában is csak 61 százalék.

Az **értécsökkenési leírás** értéke a szőlőnél általában meghaladja az összes közvetlen változó költség értékét, ami jól érzékelteti, hogy jelentős költségtételről van szó. A méretkategóriák között 28 ezer forint a legnagyobb eltérés, de a csoport értékek és a méret között nincs szoros összefüggés. E tételnél az ültetvény korának, a leírás típusának és a termesztés-technológiának döntőbb szerepe van.

Az egy hektárra jutó általános költségek a középső csoportig csökkentek, majd ismét emelkedő tendenciát mutattak.

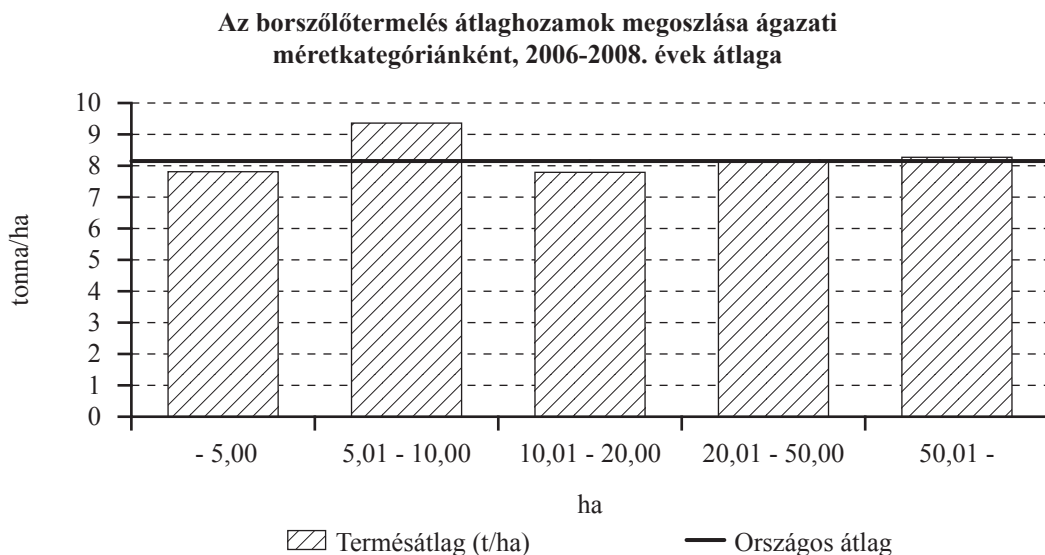
A **termésátlagok** és az ágazati méret között három év átlagában nem mutatkozott összefüggés. A legnagyobb hozamot a második kategóriához tartozó üzemek érték el (9,36 tonna/hektár), a többieknél viszont 1-1,5 tonnával alacsonyabb volt a hektáronkénti terméseredmény. A földminőség eredményt befolyásoló szerepe a szőlőnél sem jutott érvényre, a legkedvezőbb hozam itt is a leggyengébb területről származott (16. ábra).

Az eddig leírtakat egybevetve, a kategóriánkénti **önköltség** az első, a harmadik és a negyedik méretkategóriában a három év átlaga körül alakult. A második csoportban az országosnál 11 százalékkal alacsonyabb (57 ezer Ft/t), az ötödikben pedig mintegy 29 százalékkal kedvezőtlenebb (82 ezer Ft/t) volt.

Az **értékesítési ár** az önköltségnél kisebb határok között mozgott három év átlagában. Érdekes módon a 10 hektár alatti két csoportban az árak megegyeztek (66,7 ezer Ft/t), majd az a fölötti három méretnél nagyon közeliek voltak egymáshoz (74-76 ezer Ft/t). Ez egyben azt jelenti, hogy az első négy csoportban a költségeken felül még mintegy 4 és 10 ezer forint közötti jövedelemtartalma volt az értékesítési árnak, de az ötödik kategóriában már 7 ezer forint veszteség keletkezett.

A közvetlen állami támogatásoknál, amelyek a szőlőnél hektáronként 57 és 76 ezer forint között javították az ágazat bevételeit, nem tárható fel mérettől függő kapcsolat.

16. ábra

A szőlőtermesztés költségeit-bevételeit együttesen vizsgálva elmondható, hogy ezek optimumát az 5 és 10 hektár közötti területtel rendelkezők találták meg leginkább, de a 10 és 50 hektár közötti üzemek eredményei is kedvezőnek mondhatók. Az 5 hektár alatti üzemekben az előbbiek eredményének a fele volt elérhető, míg az 50 hektárnál nagyobb üzemek csak az állami támogatás következtében nem váltak veszteségessé.

Végezetül a bemutatott négy kertészeti kultúra ágazati méret kategóriánként elért eredményének és produktumának összevethetősége érdekében az összes kibocsátást és az összes ágazati eredményt, illetve megoszlásukat a jellemző üzemméret átlagokra is kiszámítottunk. (Mindez a szántóföldi ágazatoknál leírtak szerint történt.) Az átlagüzemre jutó termék kibocsátás – amely a burgonyánál 46, a zöldborsónál 132, az almánál 69 és a szőlőnél 36 tonna volt országosan – az ágazati mérettel együtt valamennyi ágazatban nő, és megállapítható, hogy az ötödik kategóriában 20-70-szer nagyobb a teljesítmény, mint az elsőben. A tesztüzemek által reprezentált gazdaságok adott ágazatainak évi átlagos termés mennyiség megoszlását vizsgálva azonban ettől eltérő tendenciát tapasztaltunk, mivel a termékenkénti kibocsátás kategóriánkénti részarányaiban nagyon különböznek egymástól az ágazatok. A méretkategóriák termék kibocsátásának arányai leginkább a vetésterület megoszlásához közelítenek (11. és 12. táblázat).

11. táblázat

**A burgonya és a zöldborsó főtermék kibocsátása és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 ha -
Burgonya							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	46	33	217	279	681	811
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	67,74	14,83	2,28	11,32	3,83
Zöldborsó							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	132	14	54	52	103	440
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	2,50	7,83	7,09	14,48	68,10

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

12. táblázat

**Az alma és a borszőlő főtermék kibocsátása és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 ha -
Alma							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	69	29	152	303	669	2 077
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	36,55	15,74	18,47	13,59	15,64
Borszőlő							
Átlagos főtermék kibocsátás	t/üzem	36	19	62	113	217	704
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	42,81	19,47	15,58	15,66	6,48

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Annak érdekében, hogy az egyes ágazatok kategóriánkénti összteljesítménye is ismert legyen az egy hektárra jutó ágazati eredmény mellett az egy üzemre jutó jövedelmet is kiszámoltuk. Az egy hektáron elért legkedvezőbb ágazati eredmény szinte minden kertészethez sorolt növénynél az 5 és 10 hektár közöttiekénél volt. Csoportonként az egész ágazatra (üzemre) kivetített eredmény viszont azt jelzi, hogy a burgonyánál, a zöldborsónál és az almánál egyértelműen a legnagyobb méretnél képződik a legnagyobb jövedelemtömeg. A szőlőnél az ötödik csoportban az ár lényegesen az önköltség alatt maradt ezért itt a negyedik kategória tekinthető az ágazati eredmény szempontjából meghatározónak (13. és 14. táblázat).

13. táblázat

**A burgonya és a zöldborsó ágazati eredménye és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 ha -
Burgonya							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	1 276 534	879 743	6 538 717	10 411 289	16 130 875	30 934 734
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	65,80	16,15	3,07	9,69	5,28
Zöldborsó							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	954 629	428 337	1 312 901	150 392	962 361	1 938 645
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	10,68	26,25	2,86	18,66	41,56

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

14. táblázat

**Az alma és a borszőlő ágazati eredménye és megoszlása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 ha -
Alma							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	787 101	243 711	2 270 621	2 932 109	8 482 456	33 179 638
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	26,86	20,58	15,64	15,08	21,85
Borszőlő							
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	509 190	216 134	1 114 534	1 917 639	4 303 205	190 277
Az ágazati eredmény megoszlása	%	100,00	34,27	24,80	18,79	22,01	0,12

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A tesztüzemek által reprezentált gazdaságok ágazatonként évente megtermelt összes eredményéből az öt méretkategória egymástól különbözőképpen részesedett. A burgonyánál az összes ágazati eredmény csoportonkénti részarányai a termékkibocsátáshoz hasonlóak voltak, és ez a tendencia nagy vonalakban még az almánál, szőlőnél is tapasztalható. A zöldborsónál a fajlagos ágazati eredményben kialakult markáns különbségek miatt a viszonylag kis termék-kibocsátású első két csoportban is kedvező arányok alakultak ki. A 10 hektár alatti területekről ugyanis az összes termésnek alig több mint 10 százaléka kerül ki, ezzel szemben az összes ágazati eredmény mintegy 34 százaléka itt képződik.

3. Állattenyésztési ágazatok

Állattenyésztésünk az utóbbi években gyakorlatilag folyamatosan jelen lévő és egyre nagyobb gondokkal küzd. Ezek alapvetően jövedelmezőségi okokra vezethetők vissza. A legnagyobb problémát nem is annyira a jövedelemhiány jelenti, hanem az évek közötti hullámzás, bizonytalanság.

Az állattenyésztés, de egyáltalán bármilyen termelőtevékenység végzésének egyik fontos gátja a viszonylag stabil jövőkép hiánya. E nélkül ugyanis nem lehet reális célokat megfogalmazni, a meglévő erőforrásokat csak igen nagy kockázat mellett lehet a termelésbe fektetni.

Az állattartásban ez a kérdés azért kell, hogy kiemelt hangsúlyt kapjon, mert itt élő szervezetekről van szó, a gyors változásoknak komoly korlátai vannak, illetve a meghozott döntések hosszabb távon hatnak. Így például egy tehenészeti telep felszámolása, majd esetleges újraindítása között minimum egy-két évnek el kell telnie.

Természetesen a változtatás rugalmasságában különbség van az egyes állatfajok (pl. szarvasmarha vagy baromfi), de az egyes gazdaságok között is. Általánosságban igaz, hogy a kisebb állattartó üzemek hamarabb reagálnak a megváltozott negatív piaci viszonyokra, és megszüntetik tevékenységüket. A nagyoknál többnyire egy-három veszteséges év után hoznak meg egy ilyen fontos döntést. Azt azonban megállapíthatjuk, hogy a kétezres években jelentősen csökkent a hazai állatállomány. Így például a sertéslétszám közel 5 millió volt 2000-ben, míg 2009-ben már alig haladta meg a 3 milliót. Az állattenyésztés visszaszorulását jelzi az is, hogy mezőgazdaságunk bruttó kibocsátásán belül az élő állatok és állati termékek aránya tartósan 35-38 százalék körül alakul. Ennek a produktumnak a 80 százalék körüli részét a szarvasmarha, a sertés és a baromfi ágazatok teszik ki.

Mindezek igazolták, hogy méretvizsgálatunkat az állattenyésztésre is kiterjesszük, és ezen belül három ágazatra, a tejtermelésre, a sertés- és a csirkehizlálásra fókuszáljunk.

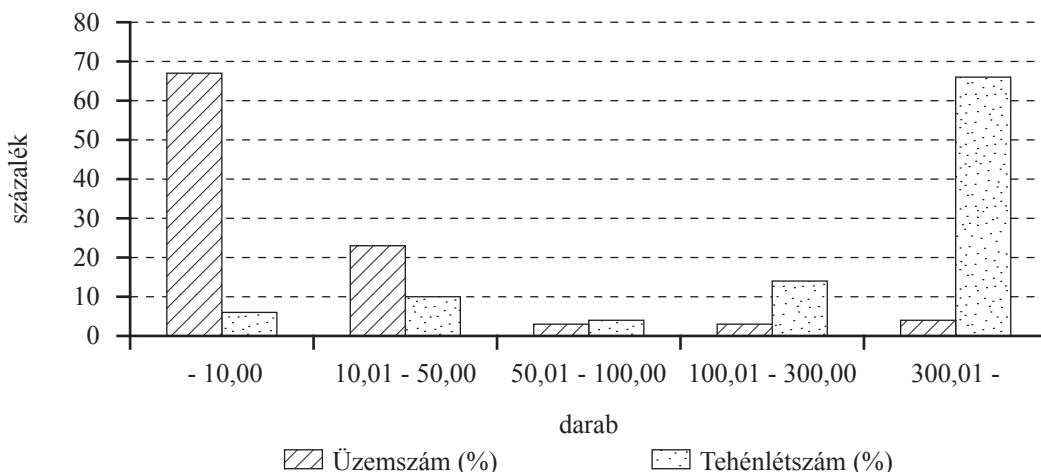
3.1. A tejtermelés költség- és jövedelemalakulása

A tehenészet költség- jövedelem vizsgálatánál is öt ágazati méretcsoportot alakítottunk ki, melynél figyelembe vettük a KSH gazdaságszerkezeti összeírásának adatait, valamint a tesztüzemi adatbázis adta lehetőségeket. Ezek alapján a következő méretkategóriákat határoztuk meg:

1. méretkategória: 10 tehén alatt,
2. méretkategória: 10,01-50 tehén,
3. méretkategória: 50,01-100 tehén,
4. méretkategória: 100,01-300 tehén,
5. méretkategória: 300,01 tehén felett.

A tesztüzemi rendszer által reprezentált tejtermelő gazdaságok számának ágazati méretkategóriák szerinti megoszlásáról elmondható, hogy az üzemek 67 százalékában 10 darab tehénnél kevesebbet tartanak, és a további 23 százalék a 10-50 tehenet tartók csoportjába tartozik. A tejelő tehenészettel foglalkozó gazdaságok maradék 10 százaléka a 3-5. méretcsoport között oszlik meg, melyek közül 4 százalék a legnagyobb, 300-nál több állatot tartók csoportjában található (17. ábra).

**A tejtermelés üzemszám és tehénlétszám megoszlása
ágazati méretkategóriáinként, 2006-2008. évek átlaga**

Az állatlétszám-arányok gyakorlatilag fordítva alakultak a 2006-2008-as évek átlagában. A 300-as tehénlétszámot meghaladó telepeken helyezkedik el a tejelő tehénállomány 66 százaléka. A 100-300-as csoportba 14 százalék tartozik, és a maradék 20 százalék a legkisebb kategóriákban helyezkedik el. Ezek közül említést érdemel a 10-50 tehenes csoport, mert itt található ennek a fele, vagyis az összes állomány 10 százaléka. A tesztüzemi minta alapján reprezentált tejelő szarvasmarhák 6 százaléka a 10 állatnál kevesebbet tartó gazdaságok tulajdonában van.

A tejtermelésben az ágazati méretkategóriák között az egy tehenre jutó kiadásokban 214 ezer forint a különbség. A legkisebb költséggel (286 ezer Ft/tehen) a 10-50 állatot tartó gazdaságokban termeltek, míg a legnagyobb méretű üzemek átlagában ettől 80 százalékkal többet, 515 ezer forintot költöttek egy állatra.

Ezen túlmenően megállapítható, hogy az első (10 darab alatt) és a harmadik (50-100 darab) csoportba tartozó gazdaságok **termelési költsége** (301 ezer Ft/tehen) gyakorlatilag megegyezik, míg a 100-300-as méretű tehenészetekben 441 ezer forint ez az összeg. Mindez egyben azt is jelenti, hogy az első négy méretkategória költsége az átlagos szint alatt maradt, és csupán a legnagyobb tehenészetek kiadásai haladták meg azt, vagyis a tesztüzemek átlagos költségszintjét a két legnagyobb ágazati méretű csoportba tartozó üzemek kiadásai határozták meg (15. táblázat).

Köztudott, hogy az állattenyésztésben a takarmányozásra fordított kiadások jelentik a legnagyobb tételt a költségszerkezetben. Ennek aránya elérte a 46 százalékot a vizsgált években, és a méretkategóriák függvényében 45-54 százalék között mozgott.

Részletesebben vizsgálva a takarmányozással kapcsolatos kérdéseket első lépésként megállapítható, hogy a tehénlétszám növekedésével általában nő a **takarmányköltség**. A szélsőértékek között 58 százalékos különbség alakult ki a vizsgált években. A legkevesebbet (145 ezer Ft/tehen) a 10-50 állatot tartó gazdaságokban fordítottak az állatok etetésére, de hasonló nagyságrend jellemzi a legkisebb létszámú kategóriát is. Ezzel szemben a 300-nál nagyobb tehenészetekben a takarmányozásra fordított kiadások összege meghaladta a tehenenkénti 229 ezer forintot.

15. táblázat

**A tejelő tehéntartás főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 db	10,01 - 50,00 db	50,01 - 100,00 db	100,01 - 300,00 db	300,01 db -
Termelési költség összesen	Ft/tehén	460 696	300 707	285 853	300 770	441 272	514 651
Takarmányköltség összesen	Ft/tehén	211 838	148 908	145 197	161 077	216 481	229 362
ebből: saját termelésű abráktakarmány	Ft/tehén	59 529	44 427	37 963	36 994	57 178	65 936
vásárolt abráktakarmány	Ft/tehén	45 426	27 451	36 727	47 010	62 562	44 537
saját termelésű tömegtak.	Ft/tehén	72 487	29 805	39 222	47 823	65 313	84 230
vásárolt tömegtakarmány	Ft/tehén	23 186	40 074	25 280	15 218	23 010	21 908
egyéb takarmányok	Ft/tehén	11 210	7 150	6 005	14 032	8 419	12 750
Tenyészállatok értékesítése	Ft/tehén	30 150	12 681	14 997	16 936	28 722	35 053
Állategészségügyi költség	Ft/tehén	9 645	5 664	5 875	7 175	10 430	10 538
Gépköltség összesen (saját+idegen)	Ft/tehén	27 123	11 421	12 365	12 457	19 293	33 271
Munkabér és közterhei	Ft/tehén	60 557	17 991	33 410	30 669	77 480	66 577
Munkaóra	óra/tehén	80	159	93	57	91	71
Átlaghozam	l/tehén	6 606	3 716	4 400	5 260	6 464	7 300
A tej önköltsége	Ft/l	63,90	70,79	56,37	50,48	62,44	65,13
A tej értékesítési átlagára	Ft/l	74,40	84,30	79,88	69,51	70,88	74,43
Ágazati eredmény	Ft/tehén	158 654	107 842	170 508	160 460	147 526	163 743

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A takarmányköltségeken belül az egyes takarmányfélések arányában ugyanakkor viszonylag standardnak tekinthető értékek jellemzik a tejtermelést. Az abrakokra fordított kiadások részesedése 48-55 százalék között mozog a méterkategóriák függvényében. Figyelmet érdemel, hogy a legkisebb arány a 10 alatti és a 300 feletti állatot tartóknál alakult ki, míg a középmeretűeknél található az 50 százalék feletti érték.

A tömegtakarmányok aránya 39-47 százalék között helyezkedik el, és itt értelemszerűen a nagyobb arány a két szélső csoportnál alakult ki.

Ellentétes tendencia jellemzi a naturáliákban kifejezett takarmány-felhasználást. A legkisebb átlaglétszám mellett 2,93 kg takarmányt használtak fel az üzemek egy liter tej előállítására, míg a 300-nál nagyobb telepeken csupán 2,06 kilógrammot. Ez 42 százalékos differenciát jelent a minimum és maximum értékek között. Az abrakfelhasználást külön vizsgálva ez a különbség több mint 100 százalékos, mivel a legkisebb telepeken 0,67 kg-mal, míg a legnagyobbakon átlagosan 0,33 kilógrammal állítottak elő egy liter tejet. Mindebből következik, hogy a tömegtakarmányoknál kisebb, 30 százalékos az eltérés a szélsőértékek között (16. táblázat).

**A tejelő tehéntartás takarmány-felhasználása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 db	10,01 - 50,00 db	50,01 - 100,00 db	100,01 - 300,00 db	300,01 db -
Abraktakarmány összesen	kg/l	0,37	0,67	0,54	0,43	0,42	0,33
ebből: saját termelésű	kg/l	0,24	0,47	0,33	0,25	0,24	0,22
vásárolt	kg/l	0,13	0,20	0,21	0,18	0,18	0,11
Tömegtakarmány összesen	kg/l	1,76	2,23	1,96	1,83	1,79	1,71
ebből: saját termelésű	kg/l	1,33	0,90	1,15	1,41	1,39	1,35
vásárolt	kg/l	0,43	1,32	0,81	0,42	0,41	0,36
Egyéb takarmányok	kg/l	0,03	0,03	0,03	0,05	0,03	0,02
Összes takarmány- felhasználás	kg/l	2,16	2,93	2,53	2,31	2,24	2,06

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A takarmányozással kapcsolatban fontos kérdés, hogy milyen a saját termelésű és a vásárolt termékek aránya. Az utóbbiak ugyanis beszerzési (piaci) áron kerülnek elszámolásra az állattenyésztésben, míg a saját előállításúakat közvetlen költségen terhelik az ágazatra.

A 2006-2008-as évek adatai alapján azt lehet megállapítani, hogy a saját előállítású abrak aránya 57-70 százalék között alakult a különböző méretek függvényében. A 70 százalék a legkisebb állattartóknál található, míg az 50-100 és a 100-300 közötti tehenészeteknél a saját előállítású abrak aránya csupán 57-58 százalék, de a 10-50 tehenes csoportnál is mindössze 61 százalék ez az érték.

A tömegtakarmányt fogyasztó ágazatokban elméletileg az lenne a kívánatos, hogy a takarmány döntően saját termelésből legyen biztosítható. Ezzel szemben a legkisebb méretű állatcsoportnál az egy liter tejhez felhasznált 2,23 kg tömegtakarmány-szükséglet 60 százalékát vásárlással oldották meg a gazdaságok, de a 10-50-es kategóriában is csupán 59 százalék a saját előállítás aránya. Mindössze az 50-nél több tehenet tartó üzemek tudták tömegtakarmány-igényüket 77-79 százalékban saját termelésből megoldani. Ennek okaival itt nem kívánunk foglalkozni, de az közismert, hogy sok esetben az állattartás és a földhasználat szétvált, ami komoly hátrányt jelent a gazdaságoknak.

Azt viszont meg kell említeni, hogy a legeltetésre alapozott tejtermelés nem jellemző hazánkban. Így a tömegtakarmány mennyiségi adatai nem is tartalmazzák ezeket, de természetesen a legeltetéssel járó költségek az egyéb takarmányok között elszámolásra kerülnek.

Tény ugyanakkor, hogy a kisebb ágazati méretek mellett nagyobb a legeltetést végző gazdaságok aránya. Így például a 10-50-es létszámú kategóriában az éves legeltetési napok száma átlagosan 98 nap, de a legkisebeknél is 61 nap, míg a 300 felettiéknél mindössze 24 nap jut egy tehenre, sőt a 100-300 állatot tartóknál csupán 6 nap.

Összességében tehát azt mondhatjuk, hogy a takarmányköltségek az ágazati méret növekedésével nőnek, míg a fajlagos takarmány-felhasználások csökkennek. Ez alapvetően úgy lehetséges, hogy a takarmányok értéke (piaci ára) a nagyobb méretű üzemekben magasabb. A saját abrakfo-

gyasztásnál ez például 65 százalékos különbséget takar a szélsőértékek között, ami azonban azzal is összefügg, hogy a nagyobb telepek maguk állítják elő a tápot és az azokhoz szükséges kiegészítők (fehérje, koncentrátumok stb.) itt jelennek meg. Az is tény ugyanakkor, hogy a tömegtakarmányoknál ilyen különbség és összefüggés nem mutatható ki a méretkategóriák között.

A takarmányozás mellett jelentkező további ráfordítások külön-külön már kisebb jelentőséggel bírnak az összköltségen belül, de markáns eltéréseket mutatnak az ágazati méret függvényében, így ezekre is célszerű röviden kitérni.

Ezek közül egyik elem a **tenyészállatok után elszámolt értékcsökkenés**, melynek nagysága a 10 tehenet tartó gazdaságokban megközelítette a tehenenkénti 13 ezer forintot, míg a legnagyobb méretű telepeknél elérte a 35 ezer forintos szintet, ami közel háromszoros különbséget takar. Ez a költségalakulás abból adódik, hogy a nagyobb méretű tehenészetekben drágább tenyészállatok kerülnek beállításra. Ezt még befolyásolja az is, hogy az utánpótlás saját tenyésztésből, vagy vásárlás útján történik, illetve mennyi ideig tartják termelésben az állatot. Így például a 10 tehenet tartó gazdaságoknál 111 ezer forintba került egy tenyészűsző a vizsgált három év átlagában, míg a legnagyobb méretcsoportba tartozó üzemeknél 253 ezer forint volt ez az összeg. A 2-4. kategóriában 166-180 ezer forint között mozgott egy beállított tenyészállat értéke. Ezen túl említést érdemel még, hogy a legkisebb, 10 alatti tehenlétszámú termelők a pótlást 66 százalékban vásárlás útján oldották meg, de a 10-50 tehenes kategóriában is 21 százalék volt ez az arány. Mindössze a három nagyméretű kategóriában csökkent 10 százalék alá a vásárlás mértéke, sőt a 100-300-as csoportban nem érte el az 1 százalékot, míg a legnagyobbaknál valamivel több, mint 1 százalékot tett ki az így beállított állatok aránya.

Az **állategészségügyi költség** minimum és maximum értéke között 86 százalék a különbség. A legkevesebbet (5664 Ft/tehen) e téren a legkisebb méretű csoport gazdaságai költöttek, míg a méret növekedésével emelkedtek a költségek, és a 300-nál nagyobb tehenészetekben meghaladták a 10 ezer forintos szintet.

Markáns differencia figyelhető meg a **gépköltségek** vonatkozásában is. Itt a legkisebb és a legnagyobb telepek között közel háromszoros az eltérés. Ez részben a nagyobb szállítási igényekkel függ össze, de a takarmányozási technológia szintén jelentős gépmunka-felhasználást, illetve különbséget jelent az egyes gazdaságok között. A technológia fontos részét képezi a fejés is, ahol ugyancsak számottevő különbség jellemzi az üzemeket. Az állattartásban az ilyen gépi szolgáltatásoknak sokkal kisebb a szerepe, mint azt a növénytermelésnél tapasztaltuk, így a gépköltségek döntő hányadát a saját gépi munkák teszik ki.

A termelési költségek közül még a **munkabért és közterheit** tartjuk fontosnak megemlíteni. A növénytermeléshez hasonlóan a tejtermelést is az jellemzi, hogy a kisebb ágazati mérettől a nagyobbak felé haladva nőnek a költségek. A szélsőértékek között közel 4,5-szeres a különbség a kézimunkára fordított kiadások között. Az okok ugyanarra vezethetők vissza, amit a búzánál is írtunk, vagyis a kisebb méretű üzemekben a tulajdonosi bérkivétel minimális, míg a nagyobb méreteknél az alkalmazotti munkavállalókkal ezt nem lehet megoldani.

A munkaórát tekintve komoly eltérések találhatók az egyes csoportok között. A legtöbb munkaórát (159 óra/tehen) a 10 állat alatti telepeken fordították a termelésre, míg a legkevesebbet (57 óra/tehen) az 50-100 tehenes kategóriában. Ezek a különbségek döntően a tartástechnológiai kérdésekre vezethetők vissza.

Gyakorlatilag az eddigiekben kiemelt ráfordítások adják a tejtermelés kiadásainak 80-85 százalékát, így a termelési méret függvényében itt meglevő különbségek meghatározzák a termelési költség differenciáltságát is, valamint ezek azok a költségelemek, melyek hatékony felhasználásával leginkább befolyásolni lehet a ráfordítás oldaláról egy-egy ágazat eredményességét.

A tejtermelésben a költséghatékonyság szempontjából a **hozamnak** a növényekhez hasonlóan jelentős szerepe van. Ami kedvező, hogy itt a külső, főleg időjárásnak való kitettség direkt befolyásoló szerepével nem kell számolni, az egy tehénre jutó tejmennyiség sokkal inkább a fajtától és a tartástechnológiától függ.

A közölt adatokból megállapítható, hogy a tehénlétszám növekedésével párhuzamosan a hozamok is nőnek. A két szélsőérték között gyakorlatilag 100 százalék az eltérés. Kiemelést érdemel, hogy az átlagot jelentő egy tehénre jutó 6606 literes szintet csupán a legnagyobb méretkategóriába tartozó üzemek múlják felül, de a negyedik csoport termelői is csupán 2 százalékkal maradnak el attól. Mindez azt jelzi, hogy e két kategória gazdaságai által elért hozamok határozzák meg döntően a tesztüzemi átlagot.

A ráfordítások és a hozam együttes hatékonyságát kifejező **önköltség** az 50-100 tehenet tartó gazdaságokban alakult a legkedvezőbbben (50,48 Ft/l), míg a legdrágábban (70,79 Ft/l) a 10 tehenénél kevesebbet tartó gazdaságok állították elő a tejet. A képzeletbeli dobogó második fokát a 10-50 tehenet tartó termelők foglalják el 56,37 Ft/l-es önköltségükkel, míg a két legnagyobb állatlétszámú csoportban a kiváló hozamok ellenére 60 forint fölött alakult a tej fajlagos költsége. Igaz ugyanakkor, hogy amint a hozamnál, úgy az önköltségnél is e két utolsó méretkategóriának az üzemei határozzák meg az átlagos szintet.

Az állattartásban is az **ágazati szintű eredmény** határozza meg a termelői érdekeltséget. Az elért jövedelemtömeg nagysága pedig végső soron a bevételek és a kiadások egymáshoz való viszonyától függ. Az állattenyésztésben a bevételeket főleg az árak határozzák meg, melyek között a tehenészetben a tejár játssza a döntő szerepet. E téren hektikusság figyelhető meg a méretcsoportok között. A legmagasabb árat (84,30 Ft/l) a 10-nél kevesebb tehenet tartó üzemek érték el a vizsgált években. Ez egyértelműen azzal függ össze, hogy ennél a termelői körnél igen jelentős a háztól történő, szabadpiaci értékesítés, de ez jellemzi a 10-50 tehenet tartók körét is. Ezek az üzemek gyakorlatilag 80 forintért értékesítették a tejet a 2006-2008. évek átlagában.

A legalacsonyabb ár az 50-100 és a 100-300 tehenet tartó gazdaságokat jellemezte, míg a legnagyobb telepek közel 75 forintot kaptak egy liter tejért. Ez utóbbi csoportok egyértelműen a feldolgozóknak adták el terméküket és ez tekinthető átlagos árszintnek. Az ágazatokkal kapcsolatban a tejtermelésnél is fontosak tartjuk megjegyezni, hogy azok minden csoportban fedezték a termék-előállítás költségét, tehát a támogatások a jövedelem kiegészítését szolgálták a vizsgált években.

A bevételeket és a kiadásokat együttesen vizsgálva elmondható, hogy az egy tehénre jutó legtöbb eredményt a 10-50 tehenet tartó gazdaságokban érték el a termelők, de ettől a 171 ezer forintos szinttől mindössze 4 százalékkal maradtak el a 300 feletti csoport üzemei. E két kategóriába tartozóknak sikerült a legjobban a ráfordítások és a hozamok, illetve a bevételek és a kiadások összhangját megtalálni.

Legkevesebb (108 ezer Ft/tehen) jövedelmet a 10 tehenénél kevesebbet tartó gazdák realizáltak. Ez egyértelműen az alacsony hozamoknak tudható be, mert az egy tehénre vetített költségek és az elért értékesítési árak jónak mondhatók. E csoportot inkább extenzív tehentartás jellemzi, melynek jövőképe igen kérdőjeles.

Az ágazati eredménnyel kapcsolatban egy módszertani kérdésre felhívjuk a figyelmet. A termelési érték a tej árán kívül tartalmazza az ágazat egyéb értékesítéseit is, így a borjú, növendék állatok eladását stb. E tekintetben nem mindegy, hogy miként alakulnak az elhullások.

A tejtermelésről összességében kijelenthető, hogy amennyiben a 10-50-es létszámmal termelők meg tudják őrizni piaci lehetőségeiket, biztosított a folyamatos háztól való eladás, akkor versenyképesek maradhatnak. Ennek hiányában viszont a nagyobb létszámú tehenészetek tűnnek jövedelmezőnek, főleg ha az állategészségügyi és trágyakezelési szigorú előírások betartását is figyelembe vesszük.

3.2. A sertéshizlalás költség- és jövedelemalakulása

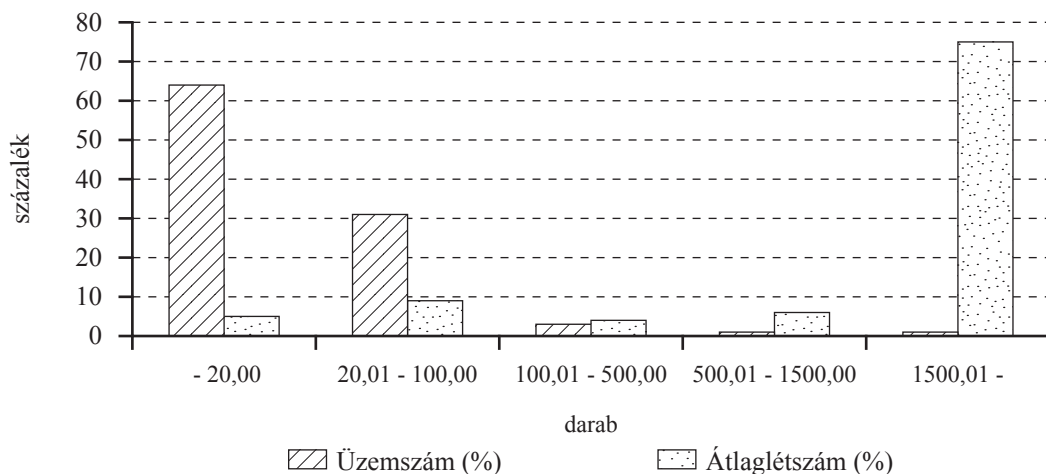
A sertéshizlalás költség-jövedelem vizsgálatához az ágazati méretkategóriákat az éves átlagos állatlétszám alapján határoztuk meg. A mutatóról szükségesnek tartunk annyi módszertani megjegyzést megemlíteni, hogy kiszámítása a takarmányozási napok számának 365 nappal való elosztásával kerül meghatározásra. Tartalma pedig azt jelenti, hogy mennyi állat található minden nap átlagosan egy év során a gazdaságban. (Intenzív sertéshizlalás esetén például egy üzem hizott sertés kibocsátása az éves átlaglétszám 2,2-2,4-szeresével egyenlő.) Ezek alapján a következő méretkategóriák kerültek meghatározásra:

1. méretkategória: 20 db éves átlag állat alatt,
2. méretkategória: 20,01-100 éves átlag állat,
3. méretkategória: 100,01-500 éves átlag állat,
4. méretkategória: 500,01-1500 éves átlag állat,
5. méretkategória: 1500,01 éves átlag állat felett.

A tesztüzemi rendszer által reprezentált sertéshizlaló gazdaságok számának ágazati **méret-kategóriák szerinti megoszlását** tekintve megállapítható, hogy az eddig tárgyalt ágazatok többségéhez hasonlóan az üzemek jelentős része, 64 százaléka a legkisebb méretű csoportba tartozik, és további 31 százaléka pedig a 20-100 sertést tartó kategóriába. E két csoport foglalja tehát magába a gazdaságok 95 százalékát, és a maradék 5 százalék található a másik három csoportban, és ebből is 3 százalék a harmadik (100-500 hizó) kategóriában (18. ábra).

18. ábra

**A sertéshizlalás üzemszám és átlaglétszám megoszlása
ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga**

Ezzel szemben a hizósértés állomány 75 százalékát a legnagyobb méretű gazdaságok állítják elő, 9 százalékát a 20-100 közötti csoportba tartozó üzemeknél találjuk és 6 százalékot az 500-1500 állatot hizlalóknál. A maradék 10 százalék hizóállomány az első és a harmadik csoport között oszlik meg.

A sertéshizlalásban gyakorlatilag két ráfordítás elem adja a költségek 71-81 százalékát. Egyik a **takarmányozásra** fordított kiadás, melynek aránya az összköltségen belül 42-48 százalék, míg a másik az **alapanyag költség** 29-37 százalékos részesedésével. Ez utóbbi elem természetesen szintén tartalmaz takarmányozási költséget, vagyis itt is, mint minden állattenyésztési ágazatnál alapvetően a takarmányozás milyensége határozza meg a termék-előállítás költségét.

A közölt adatok alapján megállapítható, hogy az összes takarmány költségben 30 százalékos különbség alakult ki a minimum és a maximum értékek között a vizsgált évek átlagában. A legkevesebbet (102 Ft/kg) a 20 átlagállatnál kevesebbet tartó gazdaságok költöttek takarmányozásra, míg a legtöbbet az 500-1500-as csoportba tartozó üzemek. Nagyjából azonos összeg (116-118 Ft/kg) jellemzi a 2. és 3. kategória állattartóit, míg a legnagyobb méretű állományoknál az egy kiló élősúlyra vetített takarmány költség elérte a 122 forintot (17. táblázat).

17. táblázat

**A sertéshizlalás főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 20,00 db	20,01 - 100,00 db	100,01 - 500,00 db	500,01 - 1500,00 db	1500,01 db -
Takarmányköltség összesen	Ft/kg	121,18	101,82	117,98	116,14	132,50	122,03
ebből: saját termelésű abraktakarmány	Ft/kg	65,58	61,97	42,27	29,94	25,90	73,80
vásárolt abraktakarmány	Ft/kg	52,84	34,64	65,92	77,65	100,60	47,00
egyéb takarmányok	Ft/kg	2,77	5,20	9,80	8,55	6,00	1,24
Alapanyag költség	Ft/kg	99,61	70,84	72,40	82,64	90,92	106,10
Állategészségügyi költség	Ft/kg	4,29	4,61	4,83	5,33	4,56	4,13
Gépköltség összesen (saját+idegen)	Ft/kg	5,23	3,52	3,48	3,66	3,24	5,78
Munkabér és közterhei	Ft/kg	12,11	13,92	12,98	17,76	17,18	11,17
Munkaóra	Ft/kg	0,03	0,12	0,07	0,03	0,02	0,02
Az élősúly önköltsége	Ft/kg	278,15	243,64	251,23	258,47	274,94	284,68
Hizóállatok értékesítési átlagára	Ft/kg	280,71	287,20	284,50	281,76	284,42	279,47
Ágazati eredmény	Ft/kg	4,55	42,92	36,69	28,78	15,07	-3,71

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A méretkategóriák közötti állatlétszám megoszlási adatokból következik, hogy az átlag érték két alapvetően az ötödik csoport gazdaságainak adatai határozzák meg.

Külön kiemelés érdemel, hogy a takarmány költségen belül a saját termelésű és a vásárolt abrakok aránya jelentősen eltér az egyes méretcsoportok között. Átlagosan a saját előállítású abrakok költsége adja az összes takarmányozási kiadás 54 százalékát. Ez a legkisebb és a legnagyobb méretű csoportban 60 százalékot tesz ki, míg a középmeretű telepeknél 20 és 35 százalék között mozog.

A takarmányozással kapcsolatban a sertéshizlalásnál is megvizsgáltuk a **naturális felhasználást**. Ez alapján kijelenthető, hogy a különböző ágazati méretű gazdaságok egy kilógramm tömeggyarapodáshoz közel azonos mennyiségű abrakot használtak, a szélsőértékek között mindössze 11 százalék az eltérés. Legmagasabb a felhasználás (3,67 kg/kg) a 20 állatnál kevesebbet hizlaló gazdaságokban, míg a legkisebb (3,32 kg/kg) az 1500 átlagállatnál nagyobb telepeken. A közölt adatokból egyben az is látható, hogy a méret növekedésével párhuzamosan csökken a fajlagos takarmány-felhasználás (18. táblázat).

18. táblázat

A sertéshizlalás tömeggyarapodásra vetített takarmány felhasználása, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 20,00 db	20,01 - 100,00 db	100,01 - 500,00 db	500,01 - 1500,00 db	1500,01 db -
Abraktakarmány összesen	kg/kg	3,38	3,67	3,63	3,50	3,36	3,32
ebből: saját termelésű	kg/kg	1,98	2,68	2,03	1,62	1,06	2,03
vásárolt	kg/kg	1,39	1,00	1,61	1,88	2,30	1,29
Tömegtakarmány összesen	kg/kg	0,04	0,06	0,06	0,00	0,01	0,04
Egyéb takarmányok	kg/kg	0,03	0,07	0,14	0,08	0,08	0,01
Összes takarmány-felhasználás	kg/kg	3,45	3,81	3,83	3,58	3,44	3,38

Forrás: Az AKI tesztiüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A mennyiségi felhasználást tekintve a saját termelésű takarmányok aránya magasabb, mint amit a költségek alapján látni lehetett. Ennek oka az eltérő árakkal hozható összefüggésbe. A gabona árrobbanás miatt jelentősen megnőtt a termelési költség és a piaci ár közötti különbség, ami három év átlagát tekintve is érezteti hatását. Így például a legkisebb csoport üzemei 73 százalékban saját előállítású takarmánnyal folytatták a termelést, de a 20-100 állat közötti kategóriában is 56 százalékos volt a saját takarmány aránya. Egyedül az 500-1500 darab állatot tartó üzemeknél tekinthető alacsonynak (31 százalék) az saját maguk által megtermelt takarmányok aránya. Ennek természetesen számtalan oka lehet, mint például a területiány, a nem megfelelő terméseredmények. Az viszont tény, hogy ez közrejátszott abban, hogy ebben a csoportban alakult ki a legmagasabb takarmányköltség.

A takarmányozás mellett, mint említettük másik fontos ráfordítás elem a hízó **alapanyag beállítás**. E téren a szélsőértékek között 50 százalék az eltérés. Egy kilógramm élősúlyra vetítve a legkevesebbet (71 Ft/kg) a 20 átlag állatnál kevesebbet tartók fizettek a malacokért, míg a legnagyobb költség (106 Ft/kg) az 1500-nál nagyobb telepeken jelentkezett.

A különbség alapvetően két részből tevődik össze. Egyik, hogy milyen a saját és a vásárolt malacok aránya, illetve a sajátot milyen költségen tudja egy-egy üzem előállítani. A hazai gyakorlat alapvetően saját előállítású alapanyagra helyezi a hangsúlyt. Országos átlagban a hizlalás 93 százalékban saját alapanyagból történik. Ez a legnagyobb állatlétszámú telepeken eléri a 97 százalékot, de 82 százalék az arány az 500-1500 közötti létszámú üzemeknél is. Nem meglepő a legkisebb telepek 91, és a 20-100 állat közöttiek 73 százalékos saját beállítási aránya sem. Kivételt talán a 100-500 éves állatlétszámú gazdaságok képeznek, ahol közel 40 százalékban vásárolják az alapanyagot.

Ezzel kapcsolatban annyit feltétlen meg kell jegyezni, hogy ez a tendencia azért káros, mert ha nincs piac, akkor a csak tenyésztésre specializálódott üzemek tönkremennek, már pedig magas színvonalú tenyésztői munka itt folyik. Utána mindenki csak saját magának végzi a tenyésztést több-kevesebb sikerrel, ami a termelési eredményekben üt vissza a későbbiek során. Nem megfelelő tömeggyarapodás, magas fajlagos takarmány-felhasználás stb. Ez pedig ahhoz vezet, hogy magas lesz az alapanyag költsége, és ez drágítja a következő időszak hizlalását. Így például a vizsgált évek átlagában a beállított malacok közvetlen költségében közel 40 százalékos eltérés volt a legkisebb és a legnagyobb érték között. Összességében ezek okozták az alapanyag költségben említett 50 százalékos eltérést.

Az eddig említetteken túl a többi ráfordítás külön-külön már kisebb jelentőséggel bír az összköltségen belül, de a termelés szempontjából fontos, és a méret függvényében esetenként markáns eltéréseket, illetve tendenciákat mutat.

Egyik ilyen az **állategészségügyi költség**. A legkisebb kiadást (4,13 Ft/kg) a legnagyobb telepeken találjuk, míg legnagyobbat (5,33 Ft/kg) a 100-500 állatot tartóknál.

Ezzel szemben a **gépköltség** a legnagyobb állományú csoportban a legmagasabb (5,78 Ft/kg), míg a többi kategóriában közel azonos. Ez nyilvánvalóan technológiai (takarmányozás, trágyakezelés) és szállítási feladatokra vezethető vissza.

Különleges a **munkabérek** alakulása. Az eddig tárgyalt ágazatokkal szöges ellentétben a legkisebb érték (11,17 Ft/kg) az 1500 állatnál többet tartó gazdaságoknál található. A 3. és 4. csoportban gyakorlatilag megegyeznek az elszámolt bérek és azok közterhei, mint ahogy a két legkisebb állományú üzemeknél is hasonló a költségek nagysága. Ezek az adatok ugyancsak azt jelzik, hogy az állatlétszámnál nagyobb hatást gyakorol ezen költségekre a tartástechnológia. A munkaóra felhasználásról annyit célszerű megjegyezni, hogy a kisebb mérettől a nagyobb felé haladva fokozatosan csökken annak nagysága.

Az említett költségalakulások azt eredményezték, hogy a legkedvezőbb **önköltséget** (243,64 Ft/kg) a legkisebb méretkategóriába tartozó gazdaságok érték el, míg egy kilogramm élősertés előállítása legtöbbször (284,68 Ft/kg) az 1500 éves átlag állományú nagyobb telepeken került a vizsgált évek átlagában. A szélsőértékek között meglévő 41 Ft/kg-os különbség 86 százalékát az alapanyag költség differenciája okozza, melyről az előzőekben szóltunk.

Összességében az adatok azt tükrözik, hogy a sertéshizlalásban a kisebb ágazati méretektől a nagyobbak felé haladva fokozatosan nő az önköltség. Kérdés, hogy ezt bevételi oldalról miként tudták a gazdaságok kompenzálni.

A bevételek döntő részét adó **értékesítési árak**ban gyakorlatilag elhanyagolható (3 százalékos) a különbség. Ezen belül a legmagasabb árat a legkevesebb állatot tartó üzemek érték el. Ebben fontos szerepet játszik, hogy ez a termelői kör, amelynél relatív magas az ún. szabadpiaci értékesítés, de ez elmondható a második méretcsoportról is. A nagyobb állatlétszámú gazdaságok ezzel a

lehetőséggel nem tudnak élni, ezek a feldolgozó ipar felé adják el állataikat, így nagyban függenek azok pénzügyi helyzetétől, az általuk kínált felvásárlási áráktól. Részben ezzel függ össze, hogy a legalacsonyabb felvásárlási árat a legnagyobb létszámú csoportban találjuk, és így ezek azok az üzemek, ahol az árak nem fedezték a költségeket.

Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy az eddig vizsgált ágazatokkal szemben a sertéshizlalásban markáns árkülönbség nem mutatható ki a különböző méretű gazdaságok között. Ez részben a sertéspiac elmúlt évekbeli anomáliáira utal. Az árakat teljes egészében a kereslet-kínálat határozta meg, ami piacgazdaságban teljesen normálisnak tekinthető. Az viszont már nem, hogy a gyakorlatban a minőségnek ennél a terméknél nincs árbefolyásoló szerepe, illetve minimális. Az ágazat árgondjainak másik nagy problémája a hektikus import, ami bizonytalanságával kiszolgáltatott helyzetbe hozta a termelőket az elmúlt időszakban.

Mindezek szerepet játszottak az **ágazati eredmény** alakulásában. A legnagyobb állatlétszámú kategóriában veszteséges volt a termelés a 2006-2008-as évek átlagában. Figyelmet érdemel ugyanakkor, hogy a kisebb önköltségnek és a relatív magasabb áraknak köszönhetően az első három méretcsoportban a termelők eredménye kedvezően alakult. Itt tehát sikerült a kiadások és a bevételek arányát az optimális szint közelében kialakítani. Ugyanakkor az adatok azt is jelzik, hogy a sertéshús-termelésben ezek a gazdaságok kis súllyal vesznek részt, hisz az átlagos eredmény messze elmarad az általuk elért jövedelem szinttől. A nagyarányú állománycsökkenés ezeknél a termelői köröknél következett be, így a megmaradók eredménye értelemszerűen megugrott.

Azt azonban tényként kezelhetjük, hogy a sertéshizlalásban a kisméretű gazdaságoknak megvan a szerepük. Amennyiben meg tudják őrizni regionális, szabadpiaci értékesítési lehetőségeiket, valamint állattartásuk, trágyakezelésük megfelel az egyre szigorodó feltételeknek, akkor jövedelmező termelést tudnak folytatni. Ezek hiányában természetesen bizonytalan a sorsuk. Az igaz, hogy kis méretüknél fogva viszonylag rugalmasan tudnak reagálni a változó feltételekre, termelésük időszaki felfüggesztésével a dekonjunkturát át tudják vészeln.

Ezzel szemben a nagyméretű üzemek előtt a technológiai, technikai korszerűsítés áll, mert mint az eredmények jelzik, ezek hiányában nem tudnak eredményesen gazdálkodni.

3.3. A csirkehizlalás költség- és jövedelemalakulása

A csirkehizlalás költség-jövedelem vizsgálatához a sertéshez hasonlóan az ágazati méretkategóriákat az éves átlagos állatlétszám alapján határoztuk meg. A mutató tartalma tehát megegyezik az ott leírtakkal. A kategóriák meghatározásánál figyelembe vettük a tesztüzemi minta adta lehetőségeket, melyek közül fontos szempont volt, hogy a csoportok elemszáma viszonylag egységes legyen. A baromfi ágazat meglehetősen koncentrált és ennek következtében itt sem tudunk olyan nagyszámú mintával dolgozni, mint tettük azt a szántóföldi növényeknél. Ezek alapján a következő méretkategóriákban vizsgáltuk a költség-jövedelem viszonyokat:

1. méretkategória: 5 000,00 db éves átlag állat alatt,
2. méretkategória: 5 000,01-15 000,00 db éves átlag állat,
3. méretkategória: 15 000,01-25 000,00 db éves átlag állat,
4. méretkategória: 25 000,01-50 000,00 db éves átlag állat,
5. méretkategória: 50 000,01 db éves átlag állat felett.

A csirkehizlaló gazdaságok számának megoszlásánál elmondható, hogy a tesztüzemi minta alapján reprezentált üzemek 59 százaléka az első méretcsoportba tartozik, míg további 23 százalék az 5 000-15 000 állatot tartók közé. A maradék 15 százalékából 9 a harmadik, 4 a negyedik és végül 5 százalék a legnagyobb méretkategóriában található (19. ábra). Ezek az arányok azt tükrözik, hogy a baromfitermelésben a nagyméretű gazdaságok részesedése relatív nagyobb, mint az eddig vizsgált ágazatokban.

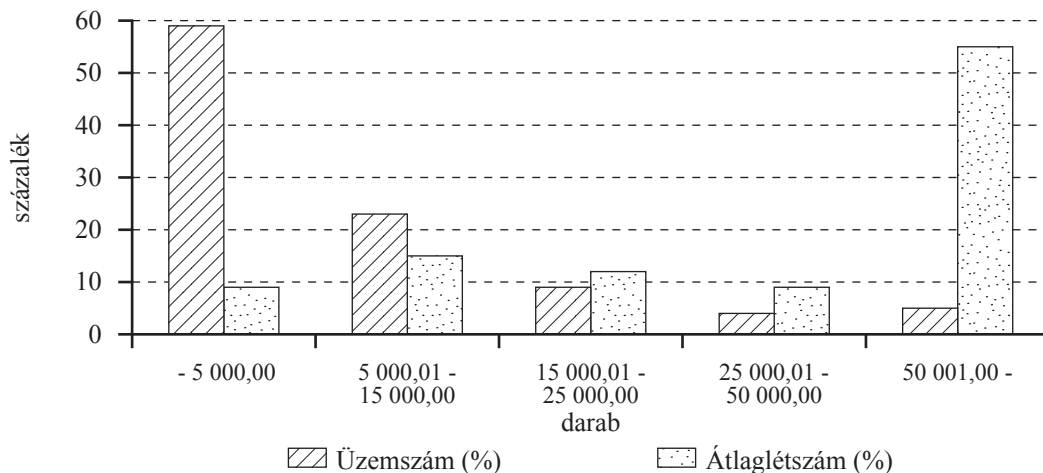
Ez a tendencia figyelhető meg az állatlétszám megoszlásánál is, vagyis a csirkeállomány nem egy-két csoportba koncentrálódik.

A legnagyobb mérethez tartozik ugyan a legtöbb állat, de ez a teljes létszámnak csak 55 százaléka. A fennmaradó 45 százalék több mint fele, 27 százalék a 2. és a 3. méretcsoportban található, míg a legkisebb és a 4. méretkategória üze­mei tartották a hízócsirke 8-8 százalékát.

A csirkehizlalás, de egyáltalán az egész baromfiágazat a legjobban szervezett állattenyésztési ágazatnak tekinthető. Az integrátorok, felvásárlók szervezik a termelést, melynek keretében biztosítják az alapanyagot, a takarmányt, a technológiai ismereteket, előírásokat és többnyire gondoskodnak a felvásárlásról is. A gazdaságoknak ehhez a tartás feltételeit kell biztosítani, és magát a termelést (hizlalást) kell elvégezni. Ez részben behatárolja a termelés költségfelhasználását, a termelők e téren meglévő mozgástere szűkebb, mint a többi állattartó ágazatban. Azok a termelők viszont, akik ettől eltérő feltételek mellett óhajtják végezni munkájukat sokszor jelentős versenyhátrányba kerülnek a szervezett termelőkkel szemben. Ezeket a szempontokat célszerű figyelembe venni a következőkben ismertetett költség-jövedelem helyzet értékelésénél.

19. ábra

**A csirkehizlalás üzemszám és átlaglét­szám megoszlása
ágazati méret­kategóriáinként, 2006-2008. évek átlaga**

A csirkehizlalásnál is a takarmányozási és az alapanyag költség adja az összes kiadás döntő (75-85 százalék) részét. Ezen belül is a takarmányozás a meghatározó a maga 60 százalék feletti arányával.

Az ágazati méret függvényében 22 százalék különbség jellemzi a **takarmány költség** szélső értékeit. A legkevesebbet (117 Ft/kg) az 5000 átlagállatnál kevesebbet tartó gazdaságok költöttek takarmányozásra, míg a legtöbbet (143 Ft/kg) a 15-25 ezres csoportba tartozó üzemek. A másik három méretcsoportban gyakorlatilag megegyezett (127-128 Ft/kg) a takarmányköltség (19. táblázat). Ebből következik, hogy az átlag értékét is döntően e három üzemcsoport kiadásai határozzák meg.

19. táblázat

**A csirkehizlalás főbb költség-jövedelem mutatói,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5 000,00 db	5 000,01 - 15 000,00 db	15 000,01 - 25 000,00 db	25 000,01 - 50 000,00 db	50 000,01 db -
Takarmányköltség összesen	Ft/kg	127,99	117,33	127,80	142,98	128,30	126,85
ebből: saját termelésű abraktakarmány	Ft/kg	0,90	3,28	0,83	3,84	0,00	0,00
vásárolt abraktakarmány	Ft/kg	126,69	111,16	126,65	138,74	128,22	126,85
egyéb takarmányok	Ft/kg	0,40	2,89	0,32	0,39	0,07	0,00
Alapanyag költség	Ft/kg	39,10	41,28	38,63	40,18	37,67	38,82
Állategészségügyi költség	Ft/kg	4,57	6,22	3,20	5,25	3,42	4,68
Gépköltség összesen (saját+idegen)	Ft/kg	2,39	1,07	2,01	2,95	2,43	2,63
Munkabér és közterhei	Ft/kg	8,67	12,34	7,64	6,33	6,25	9,15
Munkaóra	Ft/kg	0,02	0,03	0,02	0,01	0,01	0,01
Az élősúly önköltsége	Ft/kg	210,58	212,74	202,19	215,21	197,99	213,53
Hízóállatok értékesítési átlagára	Ft/kg	206,21	220,98	205,40	210,51	203,46	203,42
Ágazati eredmény	Ft/kg	2,95	8,01	7,16	-0,55	9,26	0,57

Forrás: Az AKI teszüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A viszonylag egységes tartástechnológiával függ össze, hogy az ágazati méretkategóriák közt nincs érdemi különbség a saját és a vásárolt arány tekintetében. A negyedik és ötödik csoportban kizárólag vásárolt abrak takarmánnyal (táppal) folyt a termelés, de a másik három méretcsoport gazdaságaiban is mindössze 1-3 százalék volt a saját termelésű takarmányok aránya az összes takarmányozási költségen belül. A természetes felhasználást tekintve 9 százalékos különbség alakult ki a minimum és a maximum érték között a vizsgált években. A legkedvezőbb fajlagos takarmány felhasználást az első méretcsoportban találjuk. Az ide tartozó gazdaságok átlagosan 100 kg tömeggyarapodáshoz 205 kg takarmányt használtak fel. Ezzel szemben a 15-25 ezer állatot tartók 224 kilogrammal állítottak elő 100 kg baromfihúst (20. táblázat).

A takarmány felhasználás és a méret között a csirke hizlalásban markáns tendencia nem mutatható ki. Ez sokkal inkább függ a takarmány és a hízóalapanyag minőségétől, valamint a technológiai előírások maradéktalan betartásától. A mennyiségi adatok is azt tükrözik, amit a költségeknél láttunk. A csirke hizlalás döntően vásárolt takarmányozásra alapozott, így az abrak takarmányok és a tápok piaci ármozgása igen érzékenyen érinti az ágazatot mind pozitív, mind negatív irányban.

Amint említettük a takarmányok mellett a másik jelentős kiadást az **alapanyag költség** jelenti a baromfi hizlalásban. E téren alig 10 százalék különbség található a szélső értékek között, ami alapvetően az egységes tartástechnológiával hozható kapcsolatba.

20. táblázat

**A csirke hizlalás tömeggyarapodásra vetített takarmány felhasználása,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5 000,00 db	5 000,01 - 15 000,00 db	15 000,01 - 25 000,00 db	25 000,01 - 50 000,00 db	50 000,01 db -
Abraktakarmány összesen	kg/100 kg	212,85	202,47	206,52	222,84	205,56	215,02
ebből: saját termelésű	kg/100 kg	3,27	14,51	3,77	10,31	0,00	0,00
vásárolt	kg/100 kg	209,58	187,95	202,75	212,53	205,56	215,02
Egyéb takarmányok	kg/100 kg	0,67	2,60	0,39	0,89	2,39	0,00
Összes takarmány-felhasználás	kg/100 kg	213,52	205,07	206,91	223,74	207,95	215,02

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Ezen belül a napos csibét a legkisebb méret kategóriájú gazdaságoknál szerezték be a legdrágábban, míg a legolcsóbban a negyedik csoport üzemei. Az átlagot tekintve egy kilógramm élőtömegre jutó alapanyagköltség 39 forint volt a vizsgált évek átlagában. Ezt a költség szintet is gyakorlatilag a második, negyedik és az ötödik csoport gazdaságainak átlaga határozta meg.

A hízó alapanyaggal kapcsolatban végezetül figyelmet érdemel, hogy az alapvetően vásárlás útján kerül a gazdaságokhoz. Ez alól a harmadik és az ötödik kategória üzemei jelentenek kivételt. A 15-25 ezer állatot tartóknál az összes beállított naposcsibe 17 százalékat saját keltetésből biztosítják a termelők és ez az arány a legnagyobb telepeknél megközelíti a 22 százalékat. E két csoportban tehát olyan üzemek is találhatók, amelyek tenyésztójas termeléssel és keltetéssel is foglalkoznak.

A takarmányozás és a naposcsibe költségén túl a többi ráfordításnak csekély a szerepe az önköltség kialakításában, de mivel szerves részei a tartástechnológiának és részben különbséget mutatnak a méretkategóriák között, így röviden ezekről is célszerű szólni.

Az **állategészségügyre** fordított kiadások minimum és maximum értéke között közel 100 százalék az eltérés. A legtöbbet (6,22 Ft/kg) a legkisebb ágazati mérettel rendelkező gazdaságok költötték ezen a téren. Ebben az is szerepet játszik, hogy ezeknél az üzemeknél az állatorvosi díj együtt jelenik meg a gyógyszerköltséggel, míg a nagyobb gazdaságoknál, ahol saját állatorvost foglalkoztatnak, csak a gyógyszerköltség szerepel ezen a költség soron, az orvos munkabére a terhekkel együtt az általános költségek között kerül elszámolásra. Közel azonos összeget (3 Ft/kg) költöttek állategészségügyre a második és a negyedik csoport üzemei, és ugyan ez jellemzi a 3. és 5. kategó-

riát, ahol egy kilogramm húscsirkére átlagosan 5 forint gyógyszerköltség jutott. A költségek méretcsoportok közötti hullámzása ennél a ráfordításelemnél is arra mutat rá, hogy a baromfitartásnál ez a kiadás is inkább technológiai, mint méretfüggő kategória.

A **gépi és kézi munka** felhasználásánál megállapítható, hogy a gépköltségeknél az ágazati méret növekedésével többnyire emelkednek a kiadások. A szélső értékek között, több mint 2,5-szeres differencia figyelhető meg. Itt első sorban a szállítással összefüggő kiadások jelentősek, de az istálló gépi berendezéseinek működtetése (fűtés, hűtés, takarmányozás stb.) szintén magas költséget jelent a termelőknek.

A csirkehizlalásban az emberi munkával kapcsolatos kiadások többszöröse a gépköltségnek. Egy kilogramm élőtömegre vetítve ennek nagysága 6 és 12 forint között mozog. A legnagyobb értéket a legkisebb ágazati méret mellett találjuk, míg a legkisebbet a 3. és 4. csoportban. Ez nyilvánvalóan több tényezővel függ össze. Így például a mérettől függetlenül ún. állandó munkát nem mindegy milyen termelési volumennek kell viselnie, valamint meghatározó az egy dolgozóra jutó bérek nagysága. A legnagyobb méretkategória üzemének 9,15 Ft/kg-os költségében ez utóbbi játszott jelentős szerepet. Annál is inkább, mert munkaóra felhasználásban a három legnagyobb csoport között nincs különbség.

Az említett költségalakulások összességében azt eredményezték, hogy a legkedvezőbb **önköltséget** (198 Ft/kg) az éves átlagban 25-50 ezer állatot tartó gazdaságok érték el. Ezzel szemben a legdrágábban (215 Ft/kg) a harmadik méretkategória üzemei állítottak elő egy kilogramm élőcsirkét. A többi vizsgált ágazattal összevetve ez a 8 százalékos különbség nem tekinthető jelentősnek, vagyis az önköltség adatok is az ágazat relatív egységességét mutatják.

Az ágazat bevételi oldala is ezt támasztja alá. Az **értékesítési árak**ban mindössze 9 százalék a differencia a szélső értékek között. A legmagasabb árat (221 Ft/kg) a legkisebb ágazati méretű csoport gazdaságai érték el, de ennél az üzemkörnél a legjellemzőbb a szabadpiaci (háztól történő) értékesítés, ami mindig magasabb árat jelent, mint ha a feldolgozóknak adják el a termékeiket a gazdák. Ezt a csoportot kivéve gyakorlatilag azonos ár jellemzi a különböző méretkategóriákat. Ez érthető is, mivel amint említettük az integrátorok és feldolgozók által szigorúan szervezett ágazatról van szó, a termelőknek áratok illető alkupozíciója gyakorlatilag nincs. A szinte folyamatos kínálati piac miatt, melyet az import is fokoz, néhány forintos árdifferenciákat engedhetnek meg a felvásárlók. Az állami támogatások nagysága is adott, különbség csak annyi lehet a méretcsoportok között, hogy igénybe veszik-e a termelők vagy erről lemondva a magasabb szabadpiaci árat választják.

Mindezekből következik, hogy az **ágazati eredményeket** döntően a költségalakulások döntik el a különböző méretcsoportok között. A 2006-2008-as évek adatai alapján megállapítható, hogy a legnagyobb költséggel termelő harmadik méretkategóriájú csoportban veszteséges volt a hízalás. Az 50 ezer feletti állománnyal rendelkező gazdaságok gyakorlatilag nullára hozták ki az ágazatot. Ez azt jelenti, hogy ezeknél az üzemeknél az árak nem fedezték a költségeket és a támogatások a veszteség elkerülését szolgálták.

A másik három méretcsoportban korrektnek nevezhető ágazati eredményt realizáltak a termelők. Ezek közül is kiemelkedik a 25-50 ezres állományú csoport, amelyiknél a kilogrammonként elért közel 10 forintos jövedelem azt jelenti, hogy itt sikerült a legjobban a gazdaságoknak a bevételek és kiadások optimális összhangjának a megtalálása.

A csirkehizlalásról összességében azt mondhatjuk, hogy a többi ágazathoz képest markáns differencia nem jellemzi a termelést az ágazati méret függvényében. Az integrátori tevékenység következtében az általunk vizsgált méretkategóriákban eredményesen végezhető a hízalás, a faj-

lagos mutatók sokkal inkább technológia, illetve annak maradéktalan betartásától függenek, és az ágazati méretnek inkább a termék volumen előállításában van szerepe. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a néhány tíz csirkét „a ház végében” tartó gazdák méretüknél fogva nem tartoznak a tesztüzemi rendszerhez, így ezek adatai nem szerepelnek a vizsgálatunkban.

Az állattartó ágazatok egységnyi termékre jutó ráfordítás- hozam, illetve költség-, jövedelem alakulása mellett a növényi termékekhez hasonlóan az üzem (ágazat) egészére eső értékeket is összeállítottuk. A tejtermelésnél 299 ezer liter az egy üzemre jutó átlagos évi kibocsátás, a sertéshizlalásnál pedig 41, a csirkehizlalásnál pedig, 253 tonna a hústermelés. A termelés méretével párhuzamosan természetesen ezeknél az ágazatoknál is nő a modellüzem egészét jellemző mennyiség, de ezek mértékében hatalmas különbségek mutatkoznak az ágazatok között. A tejnél 353-, a sertéshizlalásnál több mint 760-szoros a legkisebb és a legnagyobb méret között az eltérés. Ezekkel ellentétben a csirkehizlalásnál „mindössze” 60-szoros. Az ágazatok összes termékkibocsátását vizsgálva elmondható, annak döntő hányada mindhárom tevékenységnél az ötödik csoportból kerül ki, méghozzá úgy, hogy e kategória a tej és a sertéshús háromnegyedét, a csirkénél több mint felét adja (21-22-23. táblázat).

21. táblázat

**A tejelő tehéntartás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 db	10,01 - 50,00 db	50,01 - 100,00 db	100,01 - 300,00 db	300,01 db -
Átlagos főtermék kibocsátás	ezer l/üzem	299	15	84	373	1 319	5 291
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	3,33	6,41	3,31	13,84	73,11
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	7 188 474	430 157	3 260 092	11 378 262	30 097 194	118 679 180

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

22. táblázat

**A sertéshizlalás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 20,00 db	20,01 - 100,00 db	100,01 - 500,00 db	500,01 - 1500,00 db	1500,01 db -
Átlagos élősúly termelés	tonna/üzem	41	3	11	61	338	2 292
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	4,73	8,53	4,08	6,81	75,85
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	186 177	128 885	418 414	1 751 849	5 092 711	-8 499 895

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

**A csirkehizlalás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye,
2006-2008. évek átlaga**

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5 000,00 db	5 000,01 - 15 000,00 db	15 000,01 - 25 000,00 db	25 000,01 - 50 000,00 db	50000,01 db -
Átlagos élősúly termelés	tonna/ üzem	253	43	160	325	639	2 599
A főtermék kibocsátás megoszlása	%	100,00	10,16	14,47	11,44	9,13	54,81
Átlagos ágazati eredmény	Ft/üzem	746 521	348 213	1 144 768	-177 922	5 919 638	1 491 039

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Az ágazati eredményt vizsgálva szembetűnő, hogy annak növekedése csak a tejnél követi a termelési méret változását, míg a két hústermelő ágazatnál az egy modellüzemre vetített érték három év átlagában az egymást követő kategóriákban erősen hullámzik. Ebből következik, hogy a tej kivételével – amelynél gyakorlatilag a kibocsátásnál leírtakkal megegyező a különbség – a legkisebb és legnagyobb kategória között szélsőséges érték alakulást tapasztaltunk. Mindez az állattartó ágazatok növényeknél általában lényegesen kedvezőtlenebb érdekeltségi viszonyaiból adódik. Ezt támasztja alá az is, hogy három év átlagában a sertéshizlalás az ötödik, egyben a legmeghatározóbb méretben, a csirkehizlalás pedig a harmadik kategóriában nagymértékben veszteséges volt.

Összefoglalás

1. A mezőgazdasági termékek költség- és jövedelemvizsgálatai rávilágítottak arra, hogy a korábbiaknál jelentősebb ágazati támogatások egyik nem várt következménye, hogy a termelők egy részénél az elmúlt időszakban a költségtakarékos gazdálkodás háttérbe szorult. E számítások világítottak rá továbbá arra is, hogy az azonos tevékenységet folytatók eredményeiben számottevő különbségek tapasztalhatók, és így a gazdaságok egy részénél nem egy terméknek az önköltsége meghaladta az értékesítési árak szintjét, emiatt az ágazatok fennmaradását már csak a támogatások megléte biztosítja. Mivel közvetlenül, és rövid távon is, a termelőknek csak költségeik alakulására van ráhatásuk, ezért kiemelt kérdés e téren a kritikus pontok feltárása. Csak így érhető el, hogy az üzemek ágazataiknál optimalizálhassák a termelési feltételeket.
2. Jelen munka célja a költség- és jövedelemalakulások termelési mérettel való kapcsolatának feltárása volt, melynek során arra a kérdésre kerestük a választ, van-e összefüggés e téren és ha igen, az miben jut érvényre a legfontosabb ágazatoknál.
3. Az elemzéshez a tesztüzemi adatbázisból összeállítottuk a 2006-2008-as évek átlagadatait, ezzel az évek közötti hozam, input és output árak ingadozását mérsékeljük. Ezeknek az átlagértékeknek a használatát az is indokolta, hogy tendenciákat, összefüggéseket kerestünk, nem konkrét adatokra volt szükségünk. A vizsgálatba a hazai mezőgazdasági termelés legfontosabb ágazatait vontuk be. A szántóföldi kultúrák között a búzát, a kukoricát, a napraforgót és a repcét; a kertészeti ágazatoknál a burgonyát, a zöldborsót, az almát és a borszőlőt; míg az állattenyésztést a tejtermelés és a sertés- és a csirkehizlalás reprezentálta. Minden ágazatnál öt méretkategória került kialakításra, figyelembe véve a KSH GSZÖ adatait, valamint a tesztüzemi adatbázis adta lehetőségeket.
4. A termelési méret differenciáló szerepét három fő területen vizsgáltuk. Egyik az üzemszámok és a vetésterület, illetve állatoknál az átlaglétszám ágazati méret szerinti megoszlása. Második a költségek- és jövedelmek alakulása a méret függvényében. Harmadik szempontként pedig a csoportok által reprezentált átlag vagy modell üzemet feltételezve meghatároztuk a méretkategória egy üzemére jutó termékkibocsátást és az éves ágazati eredményét, majd ez alapján a csoportok hozzájárulásának arányát a tesztüzemek által reprezentált gazdaságok összes áruki-bocsátásához és az összes eredményhez.
5. A búzánál, a kukoricánál és a napraforgónál az üzemek kétharmada, a repcénél több mint egyharmada 10 hektár alatti területen gazdálkodik, de elmondható az is hogy az 50 hektárnál nagyobb ágazati méretekhez már az üzemeknek csak mintegy 10 százaléka tartozik. A vetésterület megoszlása ezekkel ellentétben azt mutatja, hogy az 50 hektár alatti két kategóriába a területnek csak 30 százaléka található.
6. A **szántóföldi kultúrákra** jellemző, hogy a termelési költségek párhuzamosan emelkednek az ágazati mérettel. A jövedelemben összetettebb képet mutatnak a számítások eredményei. A búzánál, a napraforgónál és a repcénél a legnagyobb méretek mellett érték el a legkedvezőbb eredményt a termelők, de elmondható még, hogy a 10 és 100 hektár közötti területeken is kedvezőek az eredmények. Ezekkel ellentétben a kukoricánál pont a legnagyobb méretnél legalacsonyabb és a 10 és 50 hektár közötti területnél a legjobb a jövedelemhelyzet. E kérdésben szükséges megemlíteni, hogy ezeknél a nagy gépi munka intenzív ágazatoknál a legkisebb méretnél egyöntetűen a legkedvezőtlenebb a jövedelemalakulás.

7. A szántóföldi növényeknél többnyire igaz az a tétel, hogy a magas önköltség nem feltétlen jelent kedvezőtlen jövedelmet. A legfontosabb feladatot a termelők számára a bevételek és a kiadások optimális összhangjának a megtalálása jelenti, ami nagyrészt a nagyobb ágazati méreteknél valósult meg.
8. A kategóriánkénti átlagüzemre vetítve a nagy szántóföldi kultúráknál 100-200-szoros nagyságrendi különbségek tapasztalhatók mind a termékkibocsátás, mind az ágazati eredmény vonatkozásában.
9. A **kertészeti ágazatok** többségénél az üzemszám markánsan a kis méreteknél helyezkedik el, az öt hektárnál kisebb méretnél található a burgonyatermelő üzemek közel 96, az almatermelők 87 és a szőlőtermelők 81 százaléka. A zöldborsó valamennyi ágazat közül kivétel, mert az üzemszám kis eltérésektől eltekintve szinte egységesen oszlik meg az öt kategória között. A burgonya vetésterülete és a két ültetvény termőterülete – ellentétben a szántóföldi növényeknél tapasztaltakkal – szintén a legkisebb méretnél a legmeghatározóbb, a zöldborsó itt is kivétel mert a terület 68 százaléka a 30 hektár feletti csoportban található.
10. A megfigyelésbe vont kertészethez sorolt kultúrák átlagos adatai alapján a termelés mérete és a jövedelemalakulás közötti kapcsolat szintén kimutatható. Az ágazatok többségénél egyértelműen kijelenthető, hogy a második méretcsoportban találhatók a legkedvezőbb eredmények. Figyelmet érdemel, hogy többnyire a legmagasabb költség is ezeknél az üzemenél található. Ez alól kivétel a zöldborsó ahol a legkisebb méretnél a legjobbak az eredmények, de ezt követi a második csoport eredménye. A burgonyánál a harmadik csoport emelhető még ki, mert az itt elért eredmények alig maradnak el a másodikétól. Összességében a burgonya 5 és 15 hektár közötti, a zöldborsó a 10 hektár alatti területeken termeszthető a legkedvezőbb eredmény mellett. Az almatermelés az 5 és 10, valamint 50 hektár feletti, míg a szőlőtermelés az 5 és 50 hektár közötti ültetvényeken a legjövedelmezőbb.
11. Az egy üzemre jutó összes termékkibocsátás kategóriánként emelkedik mind a négy kertészeti ágazatban, míg az ágazati eredmény csak a burgonyánál és az almánál követi ezt a tendenciát, mert a zöldborsó és a szőlő is egy-egy csoportban veszteséges volt.
12. A **tejelő tehenészet** üzemszám és állatlétszám alakulás, a szántóföldi növényeknél tapasztalt üzemszám és vetésterület kapcsolatot tükrözi, azaz itt is a legkisebb méretkategóriában található az üzemek döntő hányada (57%), míg az állatlétszámnál fordított a helyzet, mert a tesztüzemi adatok alapján a tehenlétszám 66 százaléka a legnagyobb, a 300 darab feletti méretnél található.
13. A tehénnél is számszerűsíthető a termelési méret és a költség- és jövedelemalakulás közötti kapcsolat. E szerint három év átlagában a 10 és 50 darab közötti állatlétszámnál alakult legkedvezőbben az eredmény, de fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ettől a legnagyobb méretkategóriában elért jövedelmek csak szerény mértékben maradnak el. Ennél az ágazatnál is kijelenthető, hogy a legkisebb méretnél a legalacsonyabb a jövedelemtermelés. Az egy tehenre vetített költségek az állatlétszámmal párhuzamosan nőnek, de a hozam alakulás következtében a tej önköltsége a középső csoportban a legkisebb, és a 10 állatnál kisebb kategória üzemeinél a legnagyobb.
14. Azok a tehenre vonatkozó számítások, amelyek kategóriánként, kvázi modellüzemként mutatják be egy-egy méretcsoport összes teljesítményét, mind a kibocsátásban, mind a csoport összes ágazati eredményében igen tág, 350-360-szoros különbségeket jeleznek.

15. A **sértéshizlalásnál** az üzemszám és állatlétszám megoszlás az ágazatok többségéhez hasonlóan egymással ellentétes irányú, vagyis az üzemek 64 százaléka a legkisebb méretcsoporthoz tartozik, míg az állatlétszám zöme, 75 százaléka az ötödik kategóriában található.
16. A sertéshizlalás fajlagos jövedelemalakulása hullámzó a csoportok között és speciális, mert a legkisebb méretnél a legkedvezőbb és a legnagyobb méretnél veszteséges a termelés. Ez az árkülönbségekből adódik, mert az önköltség a mérettel együtt minden csoportnál nő.
17. Abban az esetben azonban, amikor a kategóriánkénti összes jövedelmet vizsgáltuk, láthatóvá vált, hogy a legkisebb csoportban szinte névleges a megtermelhető jövedelem nagysága, sőt még az azt követő kategóriában is nagyon alacsony az elérhető érték. (A vizsgált évek átlagában például az éves minimálbér összege 788 ezer forint volt Magyarországon.) Ezt a csekély súlyt támasztja alá, miszerint 50 darab állat tartásáig az üzemeknek a termékkibocsátásban rendkívül minimális a szerepük.
18. A **csirkehizlalásnál** az üzemméret és az állatlétszám kissé hullámzik a kategóriák között, de az elmondható, hogy az üzemek közel 60 százaléka a legkisebb méretkategóriához tartozik, míg az állatlétszám több mint 55 százaléka ennél az ágazatnál is a legfelsőbb méretnél helyezkedik el.
19. A három év átlagára elvégzett számítások szerint ez az egyetlen a bemutatott 11 ágazat közül, ahol az ágazati méret nagysága és a jövedelemalakulás között markáns kapcsolat nem mutatható ki. Ez a nagyon szigorúan szabályozott, integrátorok, felvásárlók által irányított termelésből, illetve az ebből fakadó egységes tartástechnológiából adódik.

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A búzatermelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	9
2. táblázat: A kukorica-termelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga	15
3. táblázat: Az ipari napraforgó-termelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	20
4. táblázat: A repcetermelés főbb költség- jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	25
5. táblázat: A szántóföldi növények főtermék kibocsátása és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	30
6. táblázat: A szántóföldi növények ágazati eredménye és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	31
7. táblázat: A burgonyatermelés főbb költség- jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga	35
8. táblázat: A zöldborsótermelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	39
9. táblázat: Az almatermelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	42
10. táblázat: A borszölőtermelés főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	46
11. táblázat: A burgonya és a zöldborsó főtermék kibocsátása és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	48
12. táblázat: Az alma és a borszölő főtermék kibocsátása és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	48
13. táblázat: A burgonya és a zöldborsó ágazati eredménye és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	49
14. táblázat: Az alma és a borszölő ágazati eredménye és megoszlása, 2006-2008. évek átlaga.....	49
15. táblázat: A tejelő tehéntartás főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	53
16. táblázat: A tejelő tehéntartás takarmány-felhasználása, 2006-2008. évek átlaga	54
17. táblázat: A sertéshizlalás főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga.....	58
18. táblázat: A sertéshizlalás tömeggyarapodásra vetített takarmány felhasználása, 2006-2008. évek átlaga.....	59
19. táblázat: A csirkehizlalás főbb költség-jövedelem mutatói, 2006-2008. évek átlaga	63
20. táblázat: A csirkehizlalás tömeggyarapodásra vetített takarmány felhasználása, 2006-2008. évek átlaga.....	64
21. táblázat: A tejelő tehéntartás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye, 2006-2008. évek átlaga.....	66
22. táblázat: A sertéshizlalás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye, 2006-2008. évek átlaga.....	66
23. táblázat: A csirkehizlalás főtermék kibocsátása és ágazati eredménye, 2006-2008. évek átlaga.....	67

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A búzatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	8
2. ábra: A búza átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	11
3. ábra: A kukorica-termelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	13
4. ábra: A kukorica átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	17
5. ábra: A napraforgó-termelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	19
6. ábra: A napraforgó átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	22
7. ábra: A repcetermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	24
8. ábra: A repce átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	27
9. ábra: A burgonyatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	34
10. ábra: A burgonya átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	37
11. ábra: A zöldborsótermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	38
12. ábra: A zöldborsó átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	40
13. ábra: Az almatermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	41
14. ábra: Az almatermelés átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	44
15. ábra: A borszölőtermelés üzemszám és vetésterület megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	45
16. ábra: Az borszölőtermelés átlaghozamok megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	47
17. ábra: A tejtermelés üzemszám és tehénlétszám megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	52
18. ábra: A sertéshizlalás üzemszám és átlagléltszám megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	57
19. ábra: A csirkehizlalás üzemszám és átlagléltszám megoszlása ágazati méretkategóriánként, 2006-2008. évek átlaga	62

MELLÉKLETEK

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet: A búzatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	78
2. melléklet: A kukorica-termelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga.....	79
3. melléklet: Az ipari napraforgó-termelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga.....	80
4. melléklet: A repcetermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	81
5. melléklet: A burgonyatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga.....	82
6. melléklet: A zöldborsótermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	83
7. melléklet: Az almatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	84
8. melléklet: A borszőlőtermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	85
9. melléklet: A tejelő tehén költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga.....	86
10. melléklet: A sertéshizlalás költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga	87
11. melléklet: A csirkehizlalás költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga.....	88

A búzatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	203 324	175 076	185 871	198 801	202 929	224 674
Értékesítési átlagár	Ft/t	35 595	32 521	33 792	35 227	36 291	37 280
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	46 062	41 821	43 976	45 739	47 920	47 987
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	361	31	91	563	519	508
Melléktermék értéke	Ft/ha	1 883	1 999	1 143	1 166	1 503	2 746
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	131 588	102 947	129 559	138 294	133 404	137 963
Vetőmagköltség	Ft/ha	13 793	14 697	14 424	14 200	14 380	12 738
Műtrágyaköltség	Ft/ha	22 615	17 079	22 516	24 398	24 660	22 783
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	12 284	7 593	9 900	11 791	13 181	14 991
Öntözési költség	Ft/ha	209	0	0	26	0	556
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	575	412	736	968	638	357
Száritási költség	Ft/ha	1 336	173	329	514	1 443	2 563
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	1 064	201	565	766	1 106	1 721
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	455	249	243	314	327	755
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	52 330	40 404	48 713	52 977	55 735	56 464
Szervestrágya költsége	Ft/ha	601	731	219	64	230	1 154
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	25 736	18 077	21 407	24 816	29 162	29 673
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	305	543	317	439	412	143
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	10 521	25 600	16 920	8 683	4 783	4 966
Munkabér	Ft/ha	8 408	3 613	4 659	6 558	9 628	12 377
Munkabér közterhei	Ft/ha	2 844	1 370	1 607	2 217	3 209	4 146
Földbérleti díj	Ft/ha	13 662	2 932	7 989	11 027	18 620	19 272
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	12 493	13 987	14 072	16 897	11 613	9 966
Egyéb költség	Ft/ha	269	118	98	117	484	385
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	2 991	3 327	2 108	1 181	1 959	4 512
Gazdasági általános költség	Ft/ha	5 532	5 756	5 207	4 048	4 681	6 522
Termelési költség összesen	Ft/ha	135 692	116 459	123 317	129 023	140 516	149 580
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	150 994	134 672	137 158	145 824	147 194	168 210
Ágazati eredmény	Ft/ha	67 633	58 617	62 554	69 778	62 413	75 095
A főtermék önköltsége	Ft/t	30 725	28 367	29 351	29 762	32 976	31 562
Átlaghozam	t/ha	4,36	4,04	4,17	4,31	4,22	4,66
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	22,28	21,55	21,69	21,21	21,71	23,47
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	26,77	4,57	21,50	70,41	165,61	624,49
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	116,60	18,44	89,48	302,48	698,13	2 905,24

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

2. melléklet

A kukorica-termelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	243 214	226 084	241 903	254 196	246 526	245 515
Értékesítési átlagár	Ft/t	30 314	31 422	31 045	31 191	30 615	28 813
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	43 524	39 266	42 091	45 345	46 302	44 166
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	327	79	218	267	627	363
Melléktermék értéke	Ft/ha	155	347	111	65	157	142
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	145 733	127 237	172 650	177 403	161 463	108 400
Vetőmagköltség	Ft/ha	22 851	21 711	22 417	22 520	22 547	24 050
Műtrágyaköltség	Ft/ha	23 644	18 114	20 577	25 393	24 935	27 222
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	17 756	14 076	14 842	16 822	18 294	21 907
Öntözési költség	Ft/ha	232	3	22	63	732	261
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	1 203	1 271	1 642	1 537	1 417	529
Száritási költség	Ft/ha	13 997	10 676	14 334	14 945	13 022	15 418
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	853	194	408	652	957	1 540
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	827	177	350	309	386	2 005
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	81 363	66 221	74 593	82 241	82 290	92 931
Szervezestrágya költsége	Ft/ha	1 053	1 635	871	525	1 474	894
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	27 948	20 603	24 820	27 755	30 141	32 562
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	381	384	399	484	374	328
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	12 347	28 314	18 842	12 908	6 495	3 214
Munkabér	Ft/ha	9 682	5 439	5 353	7 442	10 058	15 911
Munkabér közterhei	Ft/ha	3 265	1 833	1 909	2 549	3 203	5 382
Földbérleti díj	Ft/ha	14 673	3 243	8 157	13 446	18 629	23 288
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	16 002	16 705	16 116	18 892	15 273	14 935
Egyéb költség	Ft/ha	397	170	125	325	627	613
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	3 582	4 581	2 534	2 563	2 878	4 889
Gazdasági általános költség	Ft/ha	8 548	9 960	7 925	6 453	7 689	9 821
Termelési költség összesen	Ft/ha	179 242	159 089	161 645	175 585	179 131	204 768
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	161 851	159 864	167 310	171 955	164 236	152 584
Ágazati eredmény	Ft/ha	63 972	66 995	80 259	78 612	67 395	40 747
A főtermék önköltsége	Ft/t	27 252	26 761	25 139	26 255	27 473	29 356
Átlaghozam	t/ha	6,59	5,94	6,46	6,70	6,53	6,98
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	22,59	20,42	21,31	22,24	22,16	25,06
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	22,14	4,48	20,89	68,76	170,91	759,58
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	145,52	26,59	134,20	459,68	1 113,41	5 294,70

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Az ipari napraforgó-termelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	221 594	194 232	210 661	226 341	226 457	243 973
Értékesítési átlagár	Ft/t	72 159	67 019	69 796	73 566	71 090	77 691
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	44 341	41 148	43 577	43 260	47 062	45 394
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	493	87	349	67	1 557	248
Melléktermék értéke	Ft/ha	3	0	1	12	5	0
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	163 599	145 638	161 369	180 336	163 047	166 370
Vetőmagköltség	Ft/ha	15 984	15 843	16 351	15 978	16 117	15 444
Műtrágyaköltség	Ft/ha	16 664	14 566	17 414	18 584	16 848	15 412
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	19 731	14 347	16 923	19 991	22 306	24 046
Öntözési költség	Ft/ha	22	0	4	0	3	89
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	902	1 275	1 634	807	463	139
Száritási költség	Ft/ha	2 027	1 034	1 673	1 703	2 780	2 586
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	1 000	327	644	1 005	1 531	1 383
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	279	150	160	272	528	298
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	56 608	47 541	54 804	58 341	60 575	59 399
Szervestrágya költsége	Ft/ha	573	991	457	522	201	861
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	29 627	21 573	25 557	29 539	32 619	36 945
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	244	279	283	322	313	64
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	10 911	24 635	14 952	8 757	5 666	3 950
Munkabér	Ft/ha	8 353	3 584	5 755	8 535	11 519	11 593
Munkabér közterhei	Ft/ha	2 791	1 219	1 957	2 840	3 837	3 832
Földbérleti díj	Ft/ha	13 908	3 388	8 900	15 081	20 144	20 235
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	13 887	14 440	17 147	16 552	9 847	10 987
Egyéb költség	Ft/ha	294	118	102	123	356	699
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	3 509	4 579	1 909	2 256	4 091	5 397
Gazdasági általános költség	Ft/ha	7 834	10 545	7 314	5 738	7 766	8 453
Termelési költség összesen	Ft/ha	148 539	132 894	139 137	148 606	156 935	162 414
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	164 986	146 691	155 857	168 000	165 882	184 574
Ágazati eredmény	Ft/ha	73 056	61 338	71 524	77 734	69 522	81 559
A főtermék önköltsége	Ft/t	60 638	58 213	58 243	59 734	62 734	63 621
Átlaghozam	t/ha	2,45	2,28	2,39	2,49	2,50	2,56
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	21,80	21,07	21,23	21,25	22,41	22,77
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	23,24	4,92	21,24	70,02	165,82	483,22
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	56,93	11,24	50,74	174,18	414,81	1 233,58

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A repcetermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 ha	10,01 - 50,00 ha	50,01 - 100,00 ha	100,01 - 300,00 ha	300,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	236 327	180 504	225 103	236 237	230 569	281 160
Értékesítési átlagár	Ft/t	79 201	72 471	77 768	78 236	78 613	84 012
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	45 923	42 337	46 722	46 081	47 982	42 638
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	2 042	0	1 562	2 232	3 529	1 072
Melléktermék értéke	Ft/ha	6	0	3	0	0	25
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	185 794	143 344	174 582	170 811	177 358	244 485
Vetőmagköltség	Ft/ha	12 113	12 172	11 573	12 451	12 468	12 089
Műtrágyaköltség	Ft/ha	27 039	25 428	26 545	29 312	26 174	27 454
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	18 835	13 617	16 475	18 585	18 025	25 719
Öntözési költség	Ft/ha	33	0	12	0	20	128
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	572	632	816	517	644	117
Száritási költség	Ft/ha	1 080	409	800	1 083	1 098	1 712
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	2 161	557	1 118	2 306	2 553	3 605
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	610	165	296	408	311	1 893
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	62 444	52 981	57 634	64 663	61 293	72 717
Szervestrágya költsége	Ft/ha	663	335	117	1 861	45	1 399
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	27 497	22 966	24 059	25 571	30 182	32 242
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	353	465	416	513	309	130
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	9 766	20 561	12 336	10 366	6 622	6 258
Munkabér	Ft/ha	8 906	2 717	5 301	7 532	11 055	14 736
Munkabér közterhei	Ft/ha	2 916	1 122	1 870	2 580	3 526	4 566
Földbérleti díj	Ft/ha	14 610	5 013	9 586	15 831	19 418	17 336
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	14 940	15 835	18 212	14 834	11 838	14 236
Egyéb költség	Ft/ha	338	717	172	156	288	724
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	2 752	2 548	1 781	1 427	3 760	4 118
Gazdasági általános költség	Ft/ha	5 701	11 042	5 255	4 436	5 618	5 969
Termelési költség összesen	Ft/ha	150 887	136 302	136 740	149 770	153 954	174 432
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	173 883	127 523	167 468	171 575	169 277	208 443
Ágazati eredmény	Ft/ha	85 440	44 202	88 363	86 467	76 616	106 728
A főtermék önköltsége	Ft/t	63 443	71 493	60 140	62 352	67 591	61 714
Átlaghozam	t/ha	2,38	1,91	2,28	2,41	2,28	2,83
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	21,59	23,23	21,37	21,31	21,31	22,10
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	36,21	5,95	23,34	71,20	163,03	459,00
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	86,11	11,34	53,07	171,01	371,33	1 297,17

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A burgonyatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	1 221 789	1 147 629	1 668 316	1 420 909	1 272 856	1 138 628
Értékesítési átlagár	Ft/t	52 742	53 557	54 739	57 312	39 640	66 597
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	27 881	26 167	32 859	43 770	34 042	24 982
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	91	124	0	0	0	0
Melléktermék értéke	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	1 002 508	964 993	1 370 173	928 752	881 125	958 238
Vetőmagköltség	Ft/ha	164 668	166 040	204 685	144 892	140 235	105 375
Műtrágyaköltség	Ft/ha	36 468	34 300	40 791	44 283	50 237	32 716
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	60 184	58 547	76 237	57 543	56 099	56 078
Öntözési költség	Ft/ha	3 203	459	4 922	0	19 286	14 133
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	2 899	2 545	2 120	13 298	2 524	5 886
Száritási költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	757	30	4 905	0	875	2 163
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	13 417	3 558	91 159	3 113	1 863	6 764
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	281 595	265 478	424 819	263 129	271 120	223 116
Szervestrágya költsége	Ft/ha	9 594	9 511	23 136	1 338	0	0
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	84 746	83 525	94 511	52 832	86 214	91 731
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	830	1 040	91	2 699	0	0
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	17 783	18 944	11 667	22 305	24 319	2 416
Munkabér	Ft/ha	57 807	53 839	73 469	36 603	64 161	78 655
Munkabér közterhei	Ft/ha	11 712	10 928	9 554	10 856	13 388	25 170
Földbérleti díj	Ft/ha	5 336	2 198	5 483	15 446	17 375	26 129
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	62 997	68 062	69 289	81 378	34 467	15 301
Egyéb költség	Ft/ha	251	270	27	1 870	75	68
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	12 792	14 258	7 734	5 491	7 770	14 000
Gazdasági általános költség	Ft/ha	50 183	56 967	48 116	30 912	13 789	24 349
Termelési költség összesen	Ft/ha	595 625	585 020	767 897	524 858	532 677	500 934
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	940 194	882 151	1 243 496	1 157 780	1 001 736	915 512
Ágazati eredmény	Ft/ha	626 165	562 609	900 419	896 051	740 179	637 693
A főtermék önköltsége	Ft/t	26 314	27 942	25 702	21 843	17 045	29 956
Átlaghozam	t/ha	22,70	21,01	29,88	24,03	31,25	16,72
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	17,95	16,94	16,72	20,24	23,67	24,92
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	2,04	1,56	7,26	11,62	21,79	48,51
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	46,15	32,74	216,96	279,19	681,07	811,20

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

6. melléklet

A zöldborsótermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 15,00 ha	15,01 - 30,00 ha	30,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	320 583	489 336	410 942	290 064	356 822	303 130
Értékesítési átlagár	Ft/t	60 251	80 571	59 060	61 485	71 460	57 130
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	30 993	37 878	34 168	41 892	31 124	29 125
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Melléktermék értéke	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	289 589	451 458	376 775	248 172	325 698	274 006
Vetőmagköltség	Ft/ha	46 649	48 258	56 774	55 513	53 086	43 186
Műtrágyaköltség	Ft/ha	20 279	24 060	25 520	25 500	26 349	17 703
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	25 145	40 426	23 144	24 900	22 866	25 377
Öntözési költség	Ft/ha	1 199	32	887	1 366	3 913	635
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	202	0	0	244	325	193
Száritási költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	2 077	2 050	264	956	1 122	2 587
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	186	1 089	0	1 679	81	13
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	95 738	115 916	106 589	110 158	107 743	89 694
Szervezestrágya költsége	Ft/ha	462	168	191	660	1 086	330
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	44 431	22 310	9 179	25 263	48 436	49 651
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	124	0	203	1 049	156	0
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	52 439	118 773	113 421	87 166	57 345	39 686
Munkabér	Ft/ha	16 987	22 585	5 839	6 581	29 190	16 332
Munkabér közterhei	Ft/ha	5 675	4 225	2 023	2 115	9 649	5 588
Földbérleti díj	Ft/ha	20 025	546	4 620	2 399	14 776	25 325
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	29 465	12 925	7 102	30 109	30 332	31 645
Egyéb költség	Ft/ha	167	313	0	79	0	224
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	6 603	6 587	3 202	5 754	5 681	7 209
Gazdasági általános költség	Ft/ha	13 753	12 201	4 144	6 986	10 010	16 307
Termelési költség összesen	Ft/ha	285 869	316 549	256 512	278 320	314 405	281 992
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	224 845	373 420	304 354	179 906	249 079	213 436
Ágazati eredmény	Ft/ha	34 713	172 787	154 430	11 744	42 417	21 139
A főtermék önköltsége	Ft/t	59 477	56 494	40 208	68 955	68 982	58 795
Átlaghozam	t/ha	4,81	5,60	6,38	4,04	4,56	4,80
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	28,42	20,61	25,00	22,58	26,48	30,12
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	27,50	2,48	8,50	12,81	22,69	91,71
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	132,18	13,89	54,24	51,69	103,41	439,87

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

Az almatermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	831 239	741 362	1 090 180	892 394	863 658	776 296
Értékesítési átlagár	Ft/t	39 862	42 587	43 483	36 874	37 927	35 058
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	77 245	60 007	90 882	93 329	59 180	111 048
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	2 948	2 577	3 391	7 832	0	805
Melléktermék értéke	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	686 661	684 819	818 894	731 798	756 382	480 325
Vetőmagköltség	Ft/ha	1 348	1 378	1 068	3 399	523	0
Műtrágyaköltség	Ft/ha	21 501	21 830	24 288	23 538	26 275	12 431
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	172 103	161 506	173 034	187 169	176 954	181 290
Öntözési költség	Ft/ha	87	151	6	0	172	0
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	1 384	146	9 562	482	0	28
Száritási költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	4 331	737	6 407	4 605	18 716	1 132
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	3 527	3 434	4 601	5 722	2 760	1 194
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	204 281	189 182	218 967	224 917	225 400	196 074
Szervestrágya költsége	Ft/ha	565	906	98	799	252	0
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	67 367	63 240	68 876	82 634	72 629	57 563
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	3 383	2 560	2 143	5 243	0	7 391
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	25 781	31 282	30 367	19 080	8 221	27 306
Munkabér	Ft/ha	121 731	111 259	166 803	151 051	136 792	70 984
Munkabér közterhei	Ft/ha	30 653	27 111	40 212	41 059	31 333	21 143
Földbérleti díj	Ft/ha	6 055	406	7 247	8 831	12 762	12 659
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	99 929	107 259	162 003	99 793	71 070	50 392
Egyéb költség	Ft/ha	974	297	2 475	552	1 352	1 754
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	23 808	32 191	16 205	18 444	15 950	18 543
Gazdasági általános költség	Ft/ha	31 309	41 758	32 575	32 347	18 949	9 728
Termelési költség összesen	Ft/ha	615 837	607 451	747 971	684 751	594 709	473 536
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	626 957	552 181	871 213	667 477	638 258	580 222
Ágazati eredmény	Ft/ha	215 402	133 911	342 209	207 643	268 949	302 761
A főtermék önköltsége	Ft/t	32 686	38 112	32 658	31 912	28 038	24 985
Átlaghozam	t/ha	19,02	15,96	22,90	21,46	21,21	20,08
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	24,70	25,70	23,55	23,96	24,56	23,78
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	3,65	1,82	6,64	14,12	31,54	109,59
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	68,85	29,01	151,97	303,00	668,98	2 077,05

Forrás: Az AKI teszüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A borszölőtermelés költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mértékegység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5,00 ha	5,01 - 10,00 ha	10,01 - 20,00 ha	20,01 - 50,00 ha	50,01 - ha
Termelési érték	Ft/ha	630 931	577 507	688 860	636 246	691 895	681 268
Értékesítési átlagár	Ft/t	69 930	66 698	66 683	74 319	76 296	75 091
Közvetlen állami támogatás	Ft/ha	64 553	56 986	75 103	64 533	76 042	60 167
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/ha	443	0	1 876	0	768	0
Melléktermék értéke	Ft/ha	1 236	0	0	0	7 778	0
Az ágazat összes árbevétele	Ft/ha	384 980	400 833	356 065	353 282	502 855	138 154
Vetőmagköltség	Ft/ha	1 343	1 723	21	303	0	8 320
Műtrágyaköltség	Ft/ha	10 155	10 607	10 855	8 801	12 465	2 784
Növényvédőszer-költség	Ft/ha	92 536	86 153	95 623	97 211	96 555	106 695
Öntözési költség	Ft/ha	16	35	0	0	0	0
Közvetlen marketing költség	Ft/ha	2 106	2 492	2 047	3 839	150	0
Száritási költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen fűtési költség	Ft/ha	0	0	0	0	0	0
Közvetlen biztosítási költség	Ft/ha	1 218	1 543	539	1 432	1 076	590
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/ha	8 182	7 043	7 090	11 626	9 540	6 803
Közvetlen változó költség összesen	Ft/ha	115 555	109 596	116 174	123 211	119 786	125 192
Szervestrágya költsége	Ft/ha	4 266	4 144	9 074	2 068	3 033	884
Gépköltségek (változó)	Ft/ha	47 339	46 317	48 955	48 928	43 718	55 100
Fenntartó tevékenység költsége	Ft/ha	1 935	2 246	1 154	3 513	1 054	0
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/ha	34 865	43 053	27 346	18 471	32 531	46 121
Munkabér	Ft/ha	101 976	81 577	125 466	99 266	105 179	180 147
Munkabér közterhei	Ft/ha	22 793	16 165	23 753	22 481	27 697	55 096
Földbérleti díj	Ft/ha	9 335	1 268	2 541	8 847	32 102	28 283
Értékcsökkenési leírás	Ft/ha	122 503	120 664	111 997	140 112	116 643	133 030
Egyéb költség	Ft/ha	597	357	514	698	1 490	0
Tevékenység általános költsége	Ft/ha	12 838	19 589	9 965	9 424	2 958	6 989
Gazdasági általános költség	Ft/ha	42 968	44 360	46 963	28 269	47 828	48 190
Termelési költség összesen	Ft/ha	516 970	489 336	523 902	505 290	534 020	679 033
Fedezeti hozzájárulás	Ft/ha	515 375	467 910	572 686	513 034	572 109	556 076
Ágazati eredmény	Ft/ha	113 961	88 171	164 958	130 956	157 875	2 235
A főtermék önköltsége	Ft/t	63 866	62 702	57 095	65 685	66 112	82 095
Átlaghozam	t/ha	8,15	7,81	9,36	7,79	8,15	8,27
Átlagos aranykorona érték	Ark/ha	29,83	28,80	27,34	29,72	31,71	39,36
Átlagos ágazati méret	ha/üzem	4,47	2,45	6,76	14,64	27,26	85,14
Átlagos főtermék-kibocsátás	t/üzem	36,08	19,13	62,00	112,65	216,96	704,20

Forrás: Az AKI teszttüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A tejelő tehén költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 10,00 db	10,01 - 50,00 db	50,01 - 100,00 db	100,01 - 300,00 db	300,01 - db
Termelési érték	Ft/tehén	619 350	408 549	456 361	461 230	588 799	678 395
A tej értékesítési átlagára	Ft/l	74,40	84,30	79,88	69,51	70,88	74,43
Közvetlen állami támogatás	Ft/tehén	56 782	32 430	38 798	46 470	58 133	61 937
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/tehén	652	0	198	24	387	872
Az ágazat összes árbevétele	Ft/tehén	526 493	339 124	348 261	383 955	492 165	585 485
Tenyészállatok értéksökkenése	Ft/tehén	30 150	12 681	14 997	16 936	28 722	35 053
Takarmányköltség összesen	Ft/tehén	211 838	148 908	145 197	161 077	216 481	229 362
ebből: saját termelésű abraktakarmány	Ft/tehén	59 529	44 427	37 963	36 994	57 178	65 936
vásárolt abraktakarmány	Ft/tehén	45 426	27 451	36 727	47 010	62 562	44 537
saját termelésű tömegtakarmány	Ft/tehén	72 487	29 805	39 222	47 823	65 313	84 230
vásárolt tömegtakarmány	Ft/tehén	23 186	40 074	25 280	15 218	23 010	21 908
egyéb takarmányok	Ft/tehén	11 210	7 150	6 005	14 032	8 419	12 750
Állategészségügyi költség	Ft/tehén	9 645	5 664	5 875	7 175	10 430	10 538
Természetes- és mesterséges termékenyítés költsége	Ft/tehén	6 112	8 074	5 125	5 992	7 159	5 863
Teljesítmény vizsgálat költsége	Ft/tehén	1 267	1 564	493	463	1 870	1 274
Közvetlen marketing költség	Ft/tehén	186	16	947	210	125	102
Közvetlen biztosítási költség	Ft/tehén	1 224	50	442	138	2 753	1 185
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/tehén	40 051	34 037	20 745	22 924	27 648	47 125
Közvetlen változó költség összesen	Ft/tehén	300 473	210 995	193 821	214 916	295 187	330 502
Gépköltségek (változó)	Ft/tehén	26 601	9 281	11 741	11 509	17 838	33 135
Fenntartó tevékenységek költsége	Ft/tehén	1 935	786	3 243	1 813	2 035	1 834
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/tehén	522	2 140	624	947	1 455	136
Munkabér	Ft/tehén	45 636	13 218	25 244	23 401	58 868	50 073
Munkabér közterhei	Ft/tehén	14 921	4 774	8 165	7 268	18 612	16 504
Értéksökkenési leírás	Ft/tehén	12 753	12 533	14 989	17 185	8 027	13 179
Egyéb költség	Ft/tehén	2 065	832	1 985	1 121	2 871	2 074
Tevékenység általános költsége	Ft/tehén	22 775	4 769	5 693	6 304	11 248	30 371
Gazdasági általános költség	Ft/tehén	33 014	41 382	20 347	16 307	25 130	36 843
Termelési költség összesen	Ft/tehén	460 696	300 707	285 853	300 770	441 272	514 651
Fedezeti hozzájárulás	Ft/tehén	318 877	197 554	262 540	246 314	293 612	347 893
Ágazati eredmény	Ft/tehén	158 654	107 842	170 508	160 460	147 526	163 743
A tej önköltsége	Ft/l	63,90	70,79	56,37	50,48	62,44	65,13
Átlaghozam	l/tehén	6 606	3 716	4 400	5 260	6 464	7 300
Átlagos ágazati méret	tehén/üzem	45,31	3,99	19,12	70,91	204,01	724,79
Átlagos főtermék-kibocsátás	ezer l/üzem	299,30	14,82	84,12	372,96	1 318,82	5 290,88

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

10. melléklet

A sertéshizlalás költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 20,00 db	20,01 - 100,00 db	100,01 - 500,00 db	500,01 - 1500,00 db	1500,01 - db
Termelési érték	Ft/kg	282,70	286,55	287,92	287,25	290,02	280,97
Hízóállatok értékesítési átlagára	Ft/kg	280,71	287,20	284,50	281,76	284,42	279,47
Közvetlen állami támogatás	Ft/kg	7,94	2,54	4,97	8,25	8,79	8,51
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/kg	0,02	0,00	0,04	0,07	0,16	0,00
Az ágazat összes árbevétele	Ft/kg	216,31	230,01	232,74	230,88	220,15	212,48
Alapanyag költség	Ft/kg	99,61	70,84	72,40	82,64	90,92	106,10
Takarmányköltség összesen	Ft/kg	121,18	101,82	117,98	116,14	132,50	122,03
ebből: saját termelésű abraktakarmány	Ft/kg	65,58	61,97	42,27	29,94	25,90	73,80
vásárolt abraktakarmány	Ft/kg	52,84	34,64	65,92	77,65	100,60	47,00
saját termelésű tömegtakarmány	Ft/kg	0,17	0,18	0,03	0,01	0,00	0,21
vásárolt tömegtakarmány	Ft/kg	0,04	0,03	0,35	0,00	0,02	0,02
egyéb takarmányok	Ft/kg	2,55	4,99	9,42	8,55	5,98	1,02
Állategészségügyi költség	Ft/kg	4,29	4,61	4,83	5,33	4,56	4,13
Teljesítmény vizsgálat költsége	Ft/kg	0,02	0,22	0,04	0,01	0,06	0,00
Közvetlen marketing költség	Ft/kg	0,02	0,00	0,05	0,01	0,01	0,02
Közvetlen biztosítási költség	Ft/kg	0,16	0,05	0,02	0,14	0,01	0,19
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/kg	9,45	14,31	8,35	8,49	7,59	9,50
Közvetlen változó költség összesen	Ft/kg	234,72	191,86	203,66	212,76	235,65	241,97
Gépköltségek (változó)	Ft/kg	4,96	3,37	2,94	3,19	2,98	5,55
Fenntartó tevékenységek költsége	Ft/kg	0,62	0,77	0,49	1,29	0,55	0,59
Idegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/kg	0,26	0,15	0,54	0,47	0,26	0,23
Munkabér	Ft/kg	9,11	10,39	9,91	13,42	12,77	8,40
Munkabér közterhei	Ft/kg	3,00	3,54	3,08	4,34	4,42	2,77
Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	4,57	10,88	8,86	9,20	4,66	3,45
Egyéb költség	Ft/kg	0,27	0,40	0,33	0,38	0,03	0,26
Tevékenység általános költsége	Ft/kg	5,74	7,91	3,18	2,94	3,69	6,23
Gazdasági általános költség	Ft/kg	14,90	14,38	18,25	10,47	9,95	15,22
Termelési költség összesen	Ft/kg	278,15	243,64	251,23	258,47	274,94	284,68
Fedezeti hozzájárulás	Ft/kg	47,98	94,69	84,26	74,49	54,37	39,01
Ágazati eredmény	Ft/kg	4,55	42,92	36,69	28,78	15,07	-3,71
Az élősúly önköltsége	Ft/kg	278,15	243,64	251,23	258,47	274,94	284,68
Átlagos ágazati méret	egyved/üzem	120,75	8,79	36,70	181,63	933,58	6 726,27
Átlagos élősúly termelés	tonna/üzem	40,94	3,00	11,41	60,87	337,84	2 291,67

Forrás: Az AKI tesztüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások

A csirkehizlalás költsége és jövedelme, 2006-2008. évek átlaga

Megnevezés	Mérték- egység	Országos átlag	1.	2.	3.	4.	5.
			méretkategória				
			- 5 000,00 db	5 000,00 - 15 000,00 db	15 000,00 - 25 000,00 db	25 000,00 - 50 000,00 db	50 000,00 - db
Termelési érték	Ft/kg	213,53	220,74	209,35	214,66	207,25	214,10
Hizóbarmfi értékesítési átlagára	Ft/kg	206,21	220,98	205,40	210,51	203,46	203,42
A toll értékesítési átlagára	Ft/kg	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Közvetlen állami támogatás	Ft/kg	8,09	3,04	6,50	7,54	8,31	9,52
Az ágazat egyéb bevételei	Ft/kg	0,90	0,00	0,00	0,08	0,03	1,63
Az ágazat összes árbevétele	Ft/kg	187,60	216,92	129,93	198,05	193,91	194,16
Alapanyag költség	Ft/kg	39,10	41,28	38,63	40,18	37,67	38,82
Takarmányköltség összesen	Ft/kg	127,99	117,33	127,80	142,98	128,30	126,85
ebből: saját termelésű abraktakarmány	Ft/kg	0,90	3,28	0,83	3,84	0,00	0,00
vásárolt abraktakarmány	Ft/kg	126,69	111,16	126,65	138,74	128,22	126,85
saját termelésű tömegtakarmány	Ft/kg	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
vásárolt tömegtakarmány	Ft/kg	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
egyéb takarmányok	Ft/kg	0,40	2,89	0,32	0,39	0,07	0,00
Állategészségügyi költség	Ft/kg	4,57	6,22	3,20	5,25	3,42	4,68
Teljesítmény vizsgálat költsége	Ft/kg	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00
Közvetlen marketing költség	Ft/kg	0,36	0,22	0,02	0,13	0,07	0,57
Közvetlen biztosítási költség	Ft/kg	1,59	0,00	0,03	0,13	0,07	2,88
Egyéb közvetlen változó költség	Ft/kg	14,59	15,35	7,41	7,73	10,67	18,47
Közvetlen változó költség összesen	Ft/kg	188,21	180,40	177,08	196,42	180,19	192,27
Gépköltségek (változó)	Ft/kg	1,79	0,89	1,51	2,71	1,75	1,84
Fenntartó tevékenységek költsége	Ft/kg	1,70	1,36	8,05	1,22	2,71	0,00
Ídegen gépi szolgáltatások költsége	Ft/kg	0,61	0,18	0,50	0,24	0,68	0,79
Munkabér	Ft/kg	6,57	9,49	5,72	4,72	4,68	6,94
Munkabér közterhei	Ft/kg	2,11	2,85	1,91	1,62	1,57	2,21
Értékcsökkenési leírás	Ft/kg	4,31	4,84	3,14	5,06	3,99	4,41
Egyéb költség	Ft/kg	0,11	0,14	0,13	0,06	0,06	0,13
Tevékenység általános költsége	Ft/kg	0,94	1,12	0,82	0,97	0,32	1,04
Gazdasági általános költség	Ft/kg	4,24	11,47	3,32	2,19	2,04	3,91
Termelési költség összesen	Ft/kg	210,58	212,74	202,19	215,21	197,99	213,53
Fedezeti hozzájárulás	Ft/kg	25,32	40,34	32,27	18,24	27,06	21,83
Ágazati eredmény	Ft/kg	2,95	8,01	7,16	-0,55	9,26	0,57
Az élő súly önköltsége	Ft/kg	210,58	212,74	202,19	215,21	197,99	213,53
Átlagos ágazati méret	egyed/üzem	14 516,84	2 318,83	9 258,12	19 338,47	35 076,03	150 239,59
Átlagos élő súly termelés	tonna/üzem	253,36	43,49	159,88	324,59	639,14	2 599,22

Forrás: Az AKI teszüzemi ágazati adatgyűjtése alapján készült számítások